

სსიპ – გორის სახელმწიფო სასწავლო უნივერსიტეტი

სტუდენტი: ზურაბ ხეხელაშვილი

ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და
თანაამსრულებლობის ზოგიერთი საკითხები სისხლის
სამართლის თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში

სამაგისტრო ნაშრომი შესრულებულია
სოციალურ მეცნიერებათა, ბიზნესისა და სამართალმცოდნეობის
ფაკულტეტზე სამართლის მაგისტრის აკადემიური ხარისხის
მოსაპოვებლად

ხელმძღვანელი: მალხაზ ლომსაძე,
პროფესორი

გორი

2021

ანოტაცია

ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობის პრობლემა სისხლის სამართალში ერთმანეთთან ისე მჭიდროდ არიან დაკავშირებულნი, რომ მათ შორის ბევრი საერთო ნიშანია, თუმცა არსებობს განსხვავება რასაც მოცემულ ნაშრომში განვიხილავთ დაწვრილებით. მოცემული ინსტიტუტები სისხლის სამართალში სიახლეს არ წარმოადგენს; მის შესახებ არსებობს უამრავი ლიტერატურა როგორც ქართულ, ასევე რუსულ და სხვა უცხო ენებზე. თუმცა ჯერ კიდევ გარკვეულ სირთულეებს ვხვდებით სასამართლო პრაქტიკაში, როდესაც ახდენენ ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობის სამართლებრივ შეფასებას.

მოცემული ნაშრომი ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობის პრობლემებს შეეხება.

ჩვენს მიერ ნაშრომის შესრულებისას გამოყენებული დიალექტიკური კვლევის, საკანონმდებლო ნორმების შედარებითი კვლევის, სასამართლო პრაქტიკის განზოგადების, ანალიზისა და სინთეზის, ლოგიკური აზროვნების კვლევის მეთოდები და სხვა.

მოცემული ნაშრომის შესრულებისას გამოყენებული იყო მონოგრაფიები, სამეცნიერო-კვლევითი შრომები და სხვა სამეცნიერო ლიტერატურა.

იმედია, რომ ჩვენს მიერ შემუშავებული დებულებები ხელს შეუწყობს ამ ინსტიტუტის დახვეწას.

მოცემული ნაშრომი დახმარებას გაუწევს ამ საკითხით დაინტერესებულ ყოველ პირს.

Abstract

The issue of commission of, indirect commission of and complicity in crime are so closely linked to each other in criminal law that they have a number of common features, although there is a difference as well which is discussed in details in this paper. The mentioned institutions are not new in criminal law; there are a lot of references on these issues in Georgian, as well as in Russian and other languages. However, we still encounter some difficulties in case law when it comes to the legal assessment of commission of, indirect commission of and complicity in crime.

This paper addresses the issues of commission of, indirect commission of and complicity in crime.

While working on this paper, we used methods of dialectical research, comparative research of statutory provisions, generalisation of case law, analysis and synthesis, research of logical thinking, etc.

Monographs, scientific-research works and other scientific references were used in the preparation of this paper.

We hope that the regulations we have developed will facilitate to improve this institution.

This paper will help any person interested in this issue.

შინაარსი

შესავალი	5
თავი 1. თეორიები ამსრულებლობის შესახებ	7
1.1 თეორიები ამსრულებლობის შესახებ	7
1.2 ამსრულებლობა სისხლის სამართალში	27
თავი 2. შუალობითი ამსრულებლობის ცნება	32
2.1 შუალობითი ამსრულებლობის ცნება	32
2.2 დანაშაულის სახეები, რომელთა შუალობითი განხორციელება შეუძლებელია	39
2.3. „ცოცხალი იარაღი“ მოქმედებს ბრალის გარეშე	42
2.4. „ცოცხალი იარაღი“ მოქმედებს ბრალეულად	47
2.5. შუალობითი ამსრულებლობა უფროსის ბრძანების შესრულების დროს	50
2.6. შუალობითი ამსრულებლობა „ცოცხალი იარაღის“ მართლზომიერი მოქმედების დროს	59
თავი 3. თანამსრულებლობის ცნება	66
3.1 თანამსრულებლობის ობიექტური მხარე	66
3..2. თანამსრულებლობის სუბიექტური მხარე	83
დასკვნა	104
გამოყენებული ლიტერატურა:	107

შესავალი

ქმედების ობიექტური შემადგენლობა ყოველთვის გულისხმობს სუბიექტს. ქმედების შემადგენლობა შეიძლება განახორციელოს როგორც ერთმა, ისე რამდენიმე პირმა. ქმედების სუბიექტში ყოველთვის იგულისხმება ამსრულებელი. ქმედება თუ რამდენიმე პირმა ჩაიდინა კავშირი მათ შორის შეიძლება სხვადასხვა ხასიათისა იყოს. რამდენიმე პირის მიერ ჩადენილი სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილი მართლსაწინააღმდეგო ქმედება (უმართლობა) ზრდის როგორც უმართლობის, ასევე ბრალის ხარისხს.

ქმედებაში რამდენიმე პირის მონაწილეობა აადვილებს მისი ჩადენის ობიექტურ შესაძლებლობას. დაბრკოლება, რომელიც გადაულახავი იქნებოდა ინდივიდუალურად მოქმედი სუბიექტისთვის, ადვილად შეიძლება დაძლიოს რამდენიმე კაცის გაერთიანებულმა ძალდონემ.

თანამონაწილეობა მართალია არ ზრდის არც უმართლობის და არც ბრალის ხარისხს, მაგრამ მაინც საშიშროების შემცველია, ვინაიდან უფრო გაბედული და გამოცდილი ადამიანის წაქეზებით ან დახმარებით მერყევმა და სუსტი ნებისყოფის პირებმა შეიძლება გადადგან ისეთი ნაბიჯი, რომლის გადადგმა მართო რომ ყოფილიყვნენ, შეიძლება ვერ გადაეწყვიტათ. წამქეზებლისა და ფსიქიკური დამხმარის როლი ქმედების ჩადენაში სწორედ იმით გამოიხატება, რომ სხვა პირის ზეგავლენით ამსრულებელს ებადება დანაშაულის ჩადენის განზრახვა, მის ცნობიერებაში ძლიერდება მოტივები, რომლებიც მოუწოდებენ მას დანაშაულისაკენ, და პირიქით სუსტდება მოტივები, რომლებიც აფერხებენ დანაშაულის ჩადენის გადაწყვეტილების მიღებას.

ბევრ შემთხვევაში სისხლის სამართლის კოდექსი ითვალისწინებს ქმედების ჩადენას ჯგუფურად, და ეს ზრდის უმართლობის და ბრალის ხარისხს.

ზემონათქვამიდან არ შეიძლება ისეთი დასკვნა გამოვიტანოთ, თითქოს თანამონაწილეობა დანაშაულში ყოველთვის უფრო მძიმე

კატეგორიის დანაშაული იყოს, ვიდრე ერთი პირის მიერ ჩადენილი დანაშაული. მითუმეტეს არასწორი იქნებოდა გვეფიქრა, რომ ყოველი თანამონაწილე ყველა შემთხვევაში უფრო მკაცრად უნდა დაისაჯოს, ვიდრე ინდივიდუალურად მოქმედი პირი. კოდექსის 57-ე მუხლი პირდაპირ მიუთითებს, რომ „დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის და დანაშაულის ამსრულებლობისათვის სასჯელის დანიშვნის დროს მხედველობაში მიიღება პირის ფაქტობრივი მონაწილეობის ხასიათი და ხარისხი, ამ მონაწილეობის მნიშვნელობა დანაშაულის მიზნის მისაღწევად, მისი გავლენა გამოწვეული ან შესაძლებელი ზიანის ხასიათსა და ხარისხზე“.

ინტერესი ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობის საკითხისადმი მნიშვნელოვნად გაიზარდა. საქართველოში ამ საკითხებთან დაკავშირებით ფუნდამენტალური ნაშრომები ეკუთვნით თ. წერეთელს და ო. გამყრელიძეს, სამეცნიერო ნაშრომები გ. დავითაშვილს, ე. გვენცაძეს და სხვებს.

ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობის საკითხებისადმი ინტერესის გამოცოცხლებასთან ერთად ახალი სადავო საკითხები წარმოიშობა.

მოცემული ნაშრომი მიზნად ისახავს გავარკვიოთ ამსრულებლობის, შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობის ძირითადი საკითხები და ამით ერთგვარი წვლილი შეიტანოს ამ დიდი და რთული პრობლემის დამუშავებაში.

თავი 1. თეორიები ამსრულებლობის შესახებ

1.1 თეორიები ამსრულებლობის შესახებ

ამსრულებლობის საკითხს სისხლის სამართალში საკმაოდ ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ა. ფოიერბახის დროიდან მოყოლებული, მის გარშემო ძალზე ბევრი ითქვა და დაიწერა. განსაკუთრებით ვრცელი ლიტერატურა შეიქმნა გერმანულ ენაზე. მაგრამ ამ საკითხზე დღემდე არ არის შემუშავებული ერთიანი თვალსაზრისი და იგი კვლავინდებურად დიდ დავასა და აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. არსებობს ორი ძირითადი მიმდინარეობა, რომელთა ირგვლივაც ჯგუფდებიან ცალკეული შეხედულებანი. ავტორთა ერთი ნაწილი მომხრეა ამსრულებლობის ე.წ. ექსცენსიური (გაფართოებული) ცნებისა, ხოლო მეორე ნაწილი რესტრიქციულ ცნებას აღიარებს. სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ კამათი მიმდინარეობს იმის გარო, ობიექტურ სფეროში უნდა ვეძიოთ განსხვავება ამსრულებლობასა და თანამონაწილეობას შორის, თუ მოქმედების ფსიქიკაში, მის სუბიექტურ დამოკიდებულებაში დანაშაულებრივ შედეგთან.

ამსრულებლობის ექსცენსიური ცნება, დასავლეთ გერმანული კრიმინალისტიკის ი. ბაუმანის მოსწრებული გამოთქმა რომ ვიხმაროთ, მიზეზობრიობის ექვივალენტური თეორიის პირმშოა. ტერმინი „ექსცენსიური“ ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს გაფართოებას, ე.ი. რაც დაკავშირებულია რაოდენობრივ (და არა ხარისხობრივ) ზრდასთან, გაფართოებასთან.¹ როგორც ცნობილია, მე-19 საუკუნის მე-2 ნახევარში გერმანელმა იურისტმა ბურომ შეიმუშავა მიზეზობრივი ექვივალენტური ანუ როგორც ამბობენ, პირობათა თანასწორფასოვნების თეორია, რომლის თანახმად, ყველა პირობა, რომლებმაც განსაზღვრული შედეგი გამოიწვია, თანასწორფასოვანია. შეუძლებელია რომელიმე მათგანის გამოყოფა და მისთვის რაიმე უპირატესობის მინიჭება. თუ გვინდა რომ დავადგინოთ

¹ უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბილისი, 1973, გვ. 139-140.

მიზეზობრივი კავშირი ორ მოვლენას შორის, უნდა გამოვავლინოთ ის ძალები, რომლებმაც მოცემული მოვლენის წარმოშობას შეუწყო ხელი. მაგრამ ასევე შეგვიძლია ვამტკიცოთ, რომ ყოველი ცალკეული პირობა, შეიძლება განხილული იქნეს როგორ მიზეზი მოვლენისა, რადგან ერთ-ერთი მათგანიც რომ არ ყოფილიყო, ეს მოვლენა მთლიანად არ დადგებოდა. ყველა პირობა რომ თანაბარი კაუზალური (კაუზალური ლათინური სიტყვაა და ნიშნავს მიზეზობრივს) მნიშვნელობისაა, ეს დასკვნა ამ თეორიის დამცველთა აზრით, შედეგის გაუყოფადობის იდეას ემყარება. ვინაიდან შედეგი გაუყოფადია, დასძენენ ისინი, ჩვენ არ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ერთმა პირობამ შედეგის დიდი ნაწილი გამოიწვია, მეორემ კი უფრო მცირე ნაწილი, ან ერთმა პირობამ მეტად შეუწყო ხელი პირობის დადგომას, მეორემ ნაკლებად. ბურის აზრით, „უარი უნდა ვთქვათ შედეგის გაყოფადობის პრინციპზე და ვაღიაროთ, რომ თითოეული ძალა იმისდა მიუხედავად, როგორი იყო მისი ზემოქმედება, იწვევს მთელ შედეგს მთლიანად“.²

მიზეზობრივი კავშირის ამგვარი გაგებიდან გერმანელმა კრიმინალისტებმა ის აუცილებელი ლოგიკური დასკვნა გამოიტანეს, რომ შეუძლებელია თანამონაწილეთა ცალკეული სახეების გამიჯვნა ობიექტური ნიშნის მიხედვით მოხდეს.³

მართლაც, თუ შედეგის გამომწვევი ყველა პირობა თანასწორფასოვანია (ექვივალენტურია), მაშასადამე ლაპარაკიც კი არ შეიძლება რაიმე ზღვარის გავლებაზე თანამონაწილესა და ამსრულებელს შორის მათ მიერ ჩადენილი მოქმედებების ხასიათის მიხედვით. ის, ვინც წააქეზე ან ვინც რჩევა-დარიგება მისცა დამნაშავეს, არაფრით არ განსხვავდება იმისაგან, ვინც უშუალოდ ჩაიდინა დანაშაული. ყოველი მათგანის მოქმედება არის აუცილებელი პირობა შედეგისა და არცერთი ამ მოქმედებათაგანი არ შეიძლება გამოირჩეოდეს სხვებისაგან რაიმე ინტენსივობით. ამ მსჯელობიდან ცხადია, რომ ყოველი პირი, რომლის მოქმედება იყო

² თ. წერეთელი, გ. ტყეშელიაძე, მოძღვრება დანაშაულზე, თბილისი, 1969, გვ. 214.

³ Церетели Т., Причинная связь в уголовном праве, Москва, 1963, ст. 89.

აუცილებელი პირობა შედეგისა, თანაბრად შეიძლება ჩაითვალოს ამსრულებლად.

ის გარემოება, რომ ობიექტურ სფეროში ვერ მოხერხდა განმასხვავებელი ნიშნის გამოძებნა, გახდა მიზეზი თანამონაწილეობისა. სუბიექტური თეორიის მომხრეები განმასხვავებელ ნიშანს მოქმედების ნების ინტენსივობაში, შედეგისადმი მის სუბიექტურ დამოკიდებულებაში ეძებენ. ამსრულებელია ის, ვისაც სურს ქმედება, „როგორც საკუთარი“, ხოლო თანამონაწილეს სურს ხელი შეუწყოს (დამხმარე) ან გამოიწვიოს სხვისი ქმედება (წამქეზებელი). ამსრულებელს აქვს სურვილი - ამბობს ი. ბრაუმანი - იყოს ქმედების ავტორი, განსაზღვროს და წარმართოს ქმედების აღსრულება. თანამსრულებელია, ის ვინც მონაწილეობდა ქმედების აღსრულებაში საკუთარი ქმედების ჩადენის სურვილით მაშინაც კი, როცა მისი მოქმედება ობიექტურად მეორეხარისხოვანი იყო. დამხმარედ ჩაითვლება, ის ვინც მოქმედებდა სხვისი ქმედების მხარდაჭერის სურვილით იმ შემთხვევაშიც, როცა პირმა მნიშვნელოვანი სააღმსრულებლო მოქმედება ჩაიდინა. ამ დებულების საილუსტრაციოდ ი. ბაუმანს ასეთი მაგალითი მოაქვს: ან-მა გახეტა ბინა, ბან-მა გამოძებნა იარაღი ბინის გასატეხად, გან-ი იდგა გარეთ მეთვალყურედ. ამ საკითხის გადასაწყვეტად, ჩაითვლებიან ბან-ი და გან-ი თანამსრულებლებად თუ დამხმარეებად, მხედველობაში უნდა მივიღოთ არა ჩადენილი მოქმედების ხასიათი, არამედ მოქმედებათა ნების მიმართულება. თუ ბან-სა და გან-ს ჰქონდათ სურვილის საკუთარი ქმედების ჩადენისა, მაშინ ისინი თანამსრულებლები იქნებიან, წინააღმდეგ შემთხვევაში ჩაითვლებიან დამხმარეებად. სისხლისსამართლებრივი თვალსაზრისით მეთვალყურედ დგომა ბინის გატეხვას უთანაბრდება. უნდა ითქვას, რომ ამ თვალსაზრისს მარტო თეორეტიკოსები როდი იზიარებენ და იზიარებენ ამჟამად დასავლეთ გერმანიაში, არამედ დიდი გამოყენება ჰპოვა სასამართლო პრაქტიკაში.

სუბიექტური თეორია ვერ გვაძლევს რაიმე მყარ კრიტერიუმს, რომლითაც შეიძლება ზღვარის გავლება თანამონაწილეობასა და ამსრულებლობას შორის. საკუთარი და სხვისი დასჯადი ქმედების ბუნდოვანი ცნებების შემოტანით ეს თვალსაზრისი კიდევ უფრო აბუნდოვნებს და გაურკვეველს ხდის ამ საკითხს. ამსრულებელია ის, ვისაც სურს ქმედება, როგორც საკუთარი, ამბობენ ამ თვალსაზრისის დამცველები. მაგრამ რა იგულისხმება სურვილში? ვის სურს ქმედება როგორც საკუთარი? გერმანიის სასამართლო „საკუთარი დასჯადი ქმედების ჩადენის“ ფორმულას შემდეგნაირად განმარტავდა: ამსრულებელია ის, ვინც დაინტერესებულია შედეგით, ხოლო თანამონაწილეს ასეთი რამ არ ახასიათებს. იგი მოქმედებს სხვისი ინტერესებისთვის. ინტერესის თეორია განსაკუთრებით მკვეთრად არის გამოხატული სასამართლოს ერთ-ერთ განაჩენში. სისხლის სამართლის საქმე, რომლის გამოც ეს განაჩენია გამოტანილი, ფართო განხილვის საგნად იქცა და ლიტერატურაში შევიდა სააბაზანოს შემთხვევის სახელწოდებით. დედას სურდა ახალშობილის აბაზანაში დახრჩობა. იმის გამო, რომ თვითონ ამის გაკეთება არ შეეძლო, მან დახმარება სთხოვა თავის დას, რომელმაც ბავშვი საკუთარი ხელით დაახრჩო. სასამართლომ ბავშვის დეიდა, ვინც საკუთარი ხელით ჩაიდინა მკვლელობა, ჩათვალა დამხმარედ, ხოლო დედა- მკვლელობის ამსრულებლად, ვინაიდან მხოლოდ ის იყო დაინტერესებული საბოლოო შედეგით, დეიდა კი მოქმედებდა მისი ინტერესებისათვის⁴.

თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ ინტერესის ცნება მეტად შედარებითი ცნებაა, ნათელი გახდება ამ თვალსაზრისის უსუსურობა. მოტანილ მაგალითში საბოლოო შედეგით, ე.ი. ბავშვის დახრჩობით დაინტერესებული იყო არა მარტო დედა, არამედ დეიდაც. სხვა საკითხია, რომ დეიდის დაინტერესება დაფუძნებული იყო და გამომდინარეობდა დედის ინტერესებიდან. მაგრამ ამით ხომ ინტერესის ცნება არ იცვლება! სამართლიანად შენიშნავდა ამის გამო ნ. ტაგანცევი, რომ დაქირავებული

⁴ საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარი, თბილისი, 1976, გვ 118.

მკვლელი ისევე ანხორციელებს პირად ინტერესს, როგორც ის პირი ვინც პირადი შურისძიებით ან ეჭვიანობით მოქმედებდა.

სუბიექტური თეორიის აქილევსის ქუსლია აგრეთვე სპეციალური შემადგენლობები და ე.წ. საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტები. როგორც ცნობილია, სამოხელეო დანაშაულის სუბიექტი აუცილებლად სახელმწიფო მოხელე ან მასთან გათანაბრებული პირი უნდა იყოს. საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტების არსებითი ნიშანია ის, რომ სუბიექტი შემადგენლობას უშუალოდ თვითონ ახორციელებს. სუბიექტური თეორიის მიხედვით ყველაფერი თავდაყირა დგება, თუ ამსრულებლობისათვის, როგორც ამ თეორიის დამცველები ამტკიცებენ, არსებითია ნების წარმართვა გარკვეული მიმართულებით, მაშინ კერძო პირი, რომელიც ხელს უწყობს სამოხელეო დანაშაულის ჩადენას, თუ იგი დაინტერესებული იყო ამ დანაშაულის შედეგით, უნდა ჩაითვალოს მის ამსრულებლად.⁵ ასევე დეზერტირობის წამქეზებელი ან ხელის შემწყობი კერძო პირი უნდა ჩაითვალოს დეზერტირობის შემადგენლობის ამსრულებლად, ხოლო ის სამხედრო მსახური, ვინც წამქეზებლის დაინტერესებით დატოვა სამხედრო ნაწილი, განიხილება დამხმარედ.

სუბიექტური თეორიის უსუსურობა კიდევ უფრო ნათლად მჟღავნდება იმ შემთხვევაში, როცა საქმე ეხება მკვლელობას მსხვერპლის თხოვნით. გამოდის, რომ პირი მკვლელობის ამსრულებლად არ ჩაითვლება, ვინაიდან იგი ახორციელებდა სხვის (მსხვერპლის) ინტერესს.

მაგრამ სუბიექტური თეორიის ნაკლი მარტო ზემოთქმულით როდი ამოიწურება. როგორც ცნობილია, ქმედების შემადგენლობა ობიექტური და სუბიექტური ელემენტების ერთობლიობაა. შემადგენლობის ბირთვი ადამიანის გარეგანი ქცევაა. ამსრულებლობა - იქნება ეს ერთპიროვნული ამსრულებლობა, თუ ამსრულებლობა თანამონაწილეობის დროს, ყოველთვის გულისხმობს იმ გარეგანი ქცევის ჩადენას, რომელიც სისხლის სამართლის კანონში აღწერილი ქმედების შემადგენლობას შეეხება.

⁵ თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი მე-2, თბილისი, გამომცემლობა მერიდიანი, 2007, გვ. 96.

სუბიექტური თეორიის აღიარება ნიშნავს აღიარებას რეაქციული სკოლის იმ ძირითადი პრინციპისა, რომლის თანახმად ისჯება პიროვნება და არა ქმედება.

ამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის შესახებ შეზღუდვითი თეორია. თანამონაწილეობის სუბიექტურ თეორიას სისხლის სამართალში უპირისპირდება მეორე დიდი მიმდინარეობა, რომელიც, როგორც ზემოთ ითქვა, ამსრულებლობის რესტრიქციულ ცნებას აღიარებს. რესტრიქცია ლათინური სიტყვაა და შეზღუდვას ნიშნავს.⁶ ამსრულებლის რესტრიქციული ცნების მომხრეები განსხვავებას ამსრულებლობასა და თანამონაწილეობას შორის ობიექტურ სფეროში ეძებენ. ობიექტური თეორია სუბიექტურზე უფრო ძველი წარმოშობისაა. იგი სისხლის სამართლის კლასიკური სკოლის შემქმნელის ა. ფოიერბახის სახელთან არის დაკავშირებული. ა. ფოიერბახი განასხვავებდა შედეგის წარმოშობის მთავარ და მეორეხარისხოვან მიზეზებს. ამ თეორიის თანახმად ამსრულებელია ის, ვისი მოქმედებაც წარმოადგენს საკმარის მიზეზს დანაშაულებრივი შედეგის წარმოშობისათვის, სულერთია უშუალოდ ამ პირის მოქმედებამ გამოიწვია ეს შედეგი, თუ იგი გაშუალებული იყო სხვისი მოქმედებით. უშუალო მიზეზობრივ კავშირში დანაშაულებრივ კავშირში დანაშაულებრივ შედეგთან იმ პირის მოქმედებაა, რომელმაც თვითონ ფიზიკურად ჩაიდინა დანაშაული (ამსრულებელი ვიწრო აზრით). შუალობით მიზეზობრივ კავშირში დანაშაულებრივ შედეგთან შეიძლება იყოს 1. წამქეზებელი (პირდაპირ - შუალობითი ანუ ინტელექტუალური ამსრულებელი) და 2. დამხმარე, რომელმაც წინასწარი განზრახვით მოახდინა დაბრკოლებათა თავიდან აცილება, რომლის გარეშე ან საერთოდ შეუძლებელია დანაშაულის ბოლომდე მიყვანა ანდა შესაძლებელია მხოლოდ ზოგიერთი განსაკუთრებული გარემოებების გათვალისწინებით (არაპირდაპირ-უშუალო ამსრულებელი, მთავარი დამხმარე).

⁶ უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბილისი, 1973, გვ. 357.

რაც შეეხება დამხმარეს, იგი თუმცა თავისთავად არ წარმოშობს შედეგს, მაგრამ ქმნის მხოლოდ მისი განხორციელების პირობას.

თანამონაწილეობის ფორმებისეული თეორია, რომელსაც გერმანულ ლიტერატურაში ფორმალურ-ობიექტურ თეორიას უწოდებენ, შემდგომში მიზეზობრივი კავშირის სხვაგვარი გაგების კვალობაზე, დაწუნებული და უარყოფილი იქნა. მას შემდეგ რაც გერმანულ სისხლის სამართლის მეცნიერებასა და სასამართლო პრაქტიკაში გაბატონებული მდგომარეობა დაიკავა მიზეზობრივი ექვივალენტურმა თეორიამ, ზემოხსენებულ თვალსაზრისსაც საფუძველი გამოეცვალა. ზემოთ უკვე ითქვა, რომ ექვივალენტური თეორია არ ანსხვავებს ერთმანეთისაგან მიზეზსა და პირობას. მისთვის შედეგის წარმოშობის მიზეზია ყველა ის პირობა ერთად აღებული, რომელთაგანაც თუნდაც ერთ-ერთიც რომ არ ყოფილიყო, შედეგი მთლიანად არ დადგებოდა. აქედან დასკვნა, რომ ობიექტურ სფეროში შეუძლებელია განმასხვავებელი ნიშნის მოძებნა.

მაგრამ ფორმალურ-ობიექტური თვალსაზრისი საბოლოოდ უარყოფილი მაინც არ ყოფილა. შემდეგში ამ თვალსაზრისს ავითარებდნენ ე. ბელინგი, მ. მაიერი, ე. მეტგერი და სხვები. თუმცა მათი არგუმენტაცია განსხვავდება ა. ფორმალურ-ობიექტურისაგან. მაგალითად, ფორმალურ-ობიექტური თეორიის ერთ-ერთი წარმომადგენელი - გერმანული კრიმინალისტი ე. მეტგერი, რომელიც ფილოსოფიური თვალსაზრისით სწორად ცნობს მიზეზობრიობის ექვივალენტურ თეორიას, აღნიშნავს, რომ „...კაუზალურ თანასწორფასოვნება არ ნიშნავს ამავე დროს ღირებულებათა გათანაბრებას“. იქ სადაც კაუზალობის იდეა, - განაგრძობს მსჯელობას ე. მეტგერი, - ყველაფერს ერთ სიბრტყეზე ათავსებს და, მაშასადამე, ერთგვაროვნად აფასებს, ემოციურ-შეფასებითი იდეა განსხვავებას აკეთებს.⁷ მართალია კაუზალობის ექვივალენტურ თეორიაზე დაყრდნობით ვერ გავაკეთებთ დასკვნას, თუ ვინ ჩაითვლება ამსრულებლად და ვინ თანამონაწილედ, მაგრამ ასეთი რამე სავსებით შესაძლებელია ცალკეულ

⁷ Серебренникова А.В. Уголовное право ФРГ, Москва, 2009 г.

მონაწილეთა მიერ ჩადენილი მოქმედებების იურიდიული შეფასებით და რამდენადაც ცალკეულ მოქმედებათა განსხვავების დროს წმინდა იურიდიულ შეფასებასთან გვაქვს საქმე, ამიტომ ასეთი განსხვავება მხოლოდ პოზიტიური სამართლის თვალსაზრისით შეიძლება გაკეთდეს. ამრიგად, თანამონაწილეთა ცალკეული სახეების განსხვავება არ ემყარება არც საგანთა ბუნებას და არც კაუზალობის იდეას. თანამონაწილეობის ცნება „თავიდან ბოლომდე კანონის პროდუქტიაო” - ამბობდა ამ თეორიის მეორე წარმომადგენელი მ. ე. მაიერი.

ფორმალურ-თეორიული თეორიის ის ნაირსახეობა, რომელიც აქ იყო გადმოცემული, კიდევ უფრო ნაკლებ დამაკმაყოფილებელია. ე. მეტგერი არ არის თანმიმდევარი, როცა, ერთი მხრივ, პირობათა თანასწორფასოვანების იდეაზე დაყრდნობით აღიარებს, რომ ობიექტურ სფეროში შეუძლებელია განმასხვავებელი ნიშნის მოძებნა, ხოლო, მეორე მხრივ, არ ეთანხმება სუბიექტური თვალსაზრისის მომხრეებს და თანამონაწილეობის ცნების აგებას ობიექტურ საფუძველზე ცდილობს. თუმცა საბოლოოდ ამას მაინც ვერ ახერხებს, რადგან ყველაფერი ფორმალურ მომენტამდე დაჰყავს. ე. მეტგერი ამ საკითხებში ტიპური ნეოკანტიელია. როგორც ცნობილია, ნეოკანტიანობისათვის დამახასიათებელია ფაქტიურისა და ნორმატიულის აბსოლუტური დაპირისპირება. მიზეზობრიობა მისი წარმოდგენით, წმინა ფაქტიურის სფეროს განეკუთვნება და ამიტომ მის ყველა რგოლს (პირობას) ერთნაირი მნიშვნელობა აქვს შედეგის წარმოქმნისათვის. მაგრამ ფაქტიურს (ე.ი. მიზეზობრივ კავშირს) უპირისპირდება კანონმდებლის შეფასება, რომელსაც შეაქვს გარკვეული შიშველი ფაქტების გროვაში და ზოგიერთ პირობას უფრო მეტ მნიშვნელობას ანიჭებს შედეგის წამოქმნაში, ზოგიერთს კი ნაკლებს. ამრიგად, თუ ვინ ჩაითვლება ამსრულებლად და ვინ ვინ თანამონაწილედ, წმინდა საკანონმდებლო საკითხია, თანამონაწილეობის ცნება მხოლოდ და მხოლოდ „კანონის პროდუქტია” და სხვა არაფერი. ეს მაგალითი არის ნათელი დადასტურება იმისა, თუ რა აბსურდულ დასკვნამდე შეიძლება მიგვიყვანოს სინამდვილისადმი მიდგომის

ნეოკანტურმა მეთოდმა, ე. მეტგერის საწინააღმდეგოდ უნდა ითქვას, რომ თანამონაწილეობის ცნება არ არის ყოველგვარი მატერიალური შინაარსისაგან დაცლილი კატეგორია, იგი არ არის მხოლოდ „კანონის პროდუქტი“. ჩვენ არ ვედავებით მეტგერს იმაში, - აღნიშნავს თ. წერეთელი, - რომ თანამონაწილეთა მოქმედება ფორმალურ-იურიდიული თვალსაზრისით ზუსტად უნდა იქნეს გამიჯნული. მაგრამ ამ ფორმალურ-იურიდიულ განსხვავებას სინამდვილეში საფუძვლად უდევს თანამონაწილეთა მოქმედების კაუზალური (მიზეზობრივი) არათანასწორობა, რომლის წინააღმდეგ გამოდის მეტგერი, ვინაიდან იდეალისტურ კაუზალურ თეორიას ემყარება.⁸

ამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის შესახებ მატერიალურ-ობიექტური თეორია. აქამდე განვიხილავდით ამსრულებლის ექსტენსიურ და რესტრიქციულ ცნებას ანუ თანამონაწილეობის სუბიექტურ და ობიექტურ თეორიებს. მაგრამ ამ ტრადიციულ ცნებებს ბოლო დროს ერთგვარ კონკურენციას უწევს ე.წ. მატერიალურ-ობიექტური ცნება ამსრულებლობისა, რომელსაც ზოგჯერ ამსრულებლის ფინალურ-ობიექტურ ცნებასაც უწოდებენ. ფინალურ-ობიექტური თეორია, როგორც ამ სახელწოდებიდანაც ჩანს, ემყარება ემყარება დასავლეთ გერმანიაში და მის ფარგლებს გარეთაც გავრცელებული ფინალური მოქმედების მოძღვრებას, რომლის მამამთავარია ჰ. ველცელი და მისი მიმდევრები გამოდიან რა სისხლის სამართლის ძირითადი ცნებების ტრადიციული ცნებების წინააღმდეგ, ფინალური მოქმედების ცნებაზე დაყრდნობით სისხლის სამართლის რადიკალურად განსხვავებულ სისტემას აგებენ.⁹ ჰ. ველცელი, უპირველეს ყოვლისა, ილაშქრებს კაუზალური მოქმედების მოძღვრების წინააღმდეგ. როგორც ცნობილია, ამ მოძღვრების თანახმად, მოქმედების არსებითი ნიშანია წმინდა გარეგანი, კაუზალური მომენტი. ადამიანური მოქმედება ნებელობითი ქცევაა, რომელიც არის მიზეზი განსაზღვრული

⁸ თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი მე-2, თბილისი, გამომცემლობა მერიდიანი, 2007, გვ. 101.

⁹ Есаков Г.А. Кривола Н.Е. Уголовное право зарубежных стран, Москва, 2008 г.

შედეგისა, რაც შეეხება ნების შინაარსს, ე.ი. იმას, ითვალისწინებდა თუ არა ინდივიდი ამ შედეგს, რომლის მიზეზი მისი მოქმედება იყო, ეს მოქმედების ცნებაში არ შედის. მოქმედებისათვის მთავარია, რომ რაღაც იყოს ნასურვები, მაგრამ ის საკითხი, თუ სახელდობრ, რა იყო ნასურვები, განიხილება უმართლობის მოძღვრებაში. 3. ველცელი ამტკიცებს, რომ ადამიანური მოქმედების არსებითი ნიშანია არა კაუზალობა (მიზეზობრიობა), არამედ ფინალობა. ადამიანური მოქმედება მიზანდასახული ქცევაა. „ფინალობა” ანუ მიზანსწრაფულობა მოქმედებისა ემყარება იმას, რომ ადამიანი თავისი კაუზალური ცოდნის საფუძველზე გარკვეული ზომით ითვალისწინებს საკუთარი მოქმედების შესაძლებელ შედეგებს, ისახავს სხვადასხვა მიზნებსა და შეუძლია გეგმაზომიერად წარმართოს თავისი მოქმედება ამ მიზნის მისაღწევად. ფინალური მოქმედება არის მიზნით წარმართული მოღვაწეობა, მაშინ, როდესაც წმინდა კაუზალური ხდომილება მიზნით წარმართული კი არ არის, არამედ მიზეზობრივი კომპონენტების შემთხვევითი დამთხვევის შედეგია. ამიტომაც ფინალობა, ხატოვნად რომ ვთქვათ, „თვალხილულია, კაუზალობა კი „ბრმაა”.

ფინალური წარმართვა მოქმედებისა ორ საფეხურად ხორციელდება. პირველი საფეხური მთლიანად გონივრულ სფეროში მიმდინარეობს და მოიცავს შემდეგ მომენტებს: 1. მიზნის დასახვა, 2. საშუალებების შერჩევა ამ მიზნის მისაღწევად და 3. თანმიმდევრი შედეგების გათვალისწინება. მიზნის დასახვისა და საშუალებების შერჩევის შემდეგ ადამიანი ითვალისწინებს იმ მოსალოდნელ შედეგებს, რომელთა მიღწევა მის მიზანს არ შეადგენს, მაგრამ რომლებიც შესაძლებელია მოჰყვეს მოქმედებას მოქმედის სურვილისაგან დამოუკიდებლად.¹⁰ ამიტომ თანამდევრი შედეგების გათვალისწინებების კვალობაზე ადამიანს შეუძლია ერთგვარად შეზღუდოს მანამდე შერჩეული საშუალებები ან დამატებით შეარჩიოს თანამდევრი შედეგების დადგომის შემაფერხებელი საწინააღმდეგო ფაქტორები ან

¹⁰ ლ. სურგულაძე, სისხლის სამართალი (დანაშაული), თბილისი, 1997, გვ.138

მოქმედება სულაც ამ შედეგების საწინააღმდეგო მიმართულებით წარმართოს. მეორე მხრივ, შესაძლოა ადამიანმა თანამდევი შედეგები სულაც მიზეზობრივი კავშირის ჯაჭვში ჩართოს და ხელი არ შეუშალოს მათ დადგომას, ვინაიდან ეს შედეგები მის მიერ შერჩეულ საშუალებებს ან აუცილებლობით მოსდევს, ანდა არსებობს მათი დადგომის შესაძლებლობა.

მოქმედების ფინალური წარმართვის მეორე საფეხური უკვე რეალურ სამყაროში მიმდინარეობს. თუ ფინალური დეტერმინირება რეალურ სამყაროში სასურველ შედეგს ვერ მიაღწევს, მაგალითად, უკეთუ შედეგი რაიმე მიზეზის გამო არ დადგება, მაშინ შესაბამისი ფინალური ქცევა განიხილება როგორც მცდელობა.

ამრიგად, თუ კაუზალობა ბრმა პროცესია, თუ იგი მიზეზობრივი კომპონენტების შემთხვევითი დამთხვევის შედეგია, ფინალობა, პირიქით ბრმა კაუზალობის შეცნობილი, გეგმაზომიერი წარმართვაა. ფინალისტების აზრით ადამიანური მოქმედება გარეგანი, ბრმა კაუზალური ფაქტორების მიზნით დეტერმინირებაა. ამიტომ თუ კაუზალური მოქმედების მოძღვრების თანახმად არსებობს მოქმედება საზოგადოდ, როგორც ნებელობითი ქცევა, ფინალისტები ამბობენ რომ არ შეიძლება ვილაპარაკოთ ნებით მოქმედებაზე საზოგადოდ, არამედ ყველა შემთხვევაში საქმე გვაქვს კონკრეტულ მოქმედებასთან, მაგალითად, მკვლელობის მოქმედება, ჩუქება, ნივთის გატაცება და სხვა.

ამ დებულებაზე დაყრდნობით ფინალისტები იმ დასკვნამდე მიდიან, რომ განზრახვა არ არის ბრალის ფორმა როგორც ეს ტრადიციულად იყო დამკვიდრებული სისხლის სამართლის თეორიაში, არამედ იგი მოქმედების აუცილებელი კომპონენტია. განზრახვა მათ ესმით არა როგორც ბოროტი განზრახვა, როგორც უარყოფითი ფსიქიკური დამოკიდებულება შედეგისადმი, არამედ გვთავაზობენ ბუნებრივი განზრახვის ცნებას, რომელიც თავისუფალია ყოველგვარი შეფასებისაგან. განზრახ მოქმედება, მათი აზრით, შუძლია როგორც დამნაშავეს, ე.ი. შერაცხვის უარის მქონე პირს, ისე შერაცხვის უნარს მოკლებულსაც, რომელსაც ბრალი არ შეიძლება

მიუძღოდეს. უნდა აღინიშნოს რომ ფინალური მოქმედების ცნება საფუძვლად ედება არა მარტო განზრახ, არამედ გაუფრთხილებლობით დელიქტებსაც. 3. ველცელის აზრით, მოქმედება ყველა შემთხვევაში ფინალურია. განსხვავება მხოლოდ ისაა, რომ განზრახი დელიქტების შემადგენლობებში საქმე გვაქვს ისეთ მოქმედებებთან, რომელთა ფინალობა მიმართულია სოციალურად არასასურველ და, მაშასადამე, შემადგენლობის შესაბამის შედეგისაკენ, გაუფრთხილებლობით დელიქტების შემადგენლობებში, პირიქით, ფინალობა მიმართულია შემადგენლობისათვის ირელევენტური შედეგისაკენ.

ამრიგად, ყოველგვარი სუბიექტური მომენტი, სახელდობრ, განზრახვა და გაუფრთხილებლობა, რომლებიც ტრადიციული გაგებით ბრალის ფორმებად იყო მიჩნეული, ფინალისტებმა მოქმედების ცნებაში გადმოიტანეს, ხოლო აქედან ისინი მართლწინააღმდეგობის ძირითად კომპონენტებად აქციეს. თუმცა ფინალური თეორიის წარმომადგენლებს მართლწინააღმდეგობა ესმით, როგორც ობიექტური უარყოფითი მსჯელობა, როგორც შეფასება საერთო მასშტაბის, მთლიანად მართლწესრიგის თვალსაზრისით, მაგრამ ამ შეფასების საგანში ობიექტურ მომენტებთან ერთად სუბიექტური მომენტებიც შემოაქვთ. ამდენად, მართლწინააღმდეგობა ფინალური თეორიის მიხედვით არის პერსონალური უმართლობა.¹¹

რაც შეეხება ბრალს, იგი ყოველგვარი ფსიქოლოგიური მომენტებისაგან დაცლილ წმინდა შეფასებით, ნორმატიულ ცნებად რჩება.

ასეთია მოკლედ არსი ფინალური თეორიისა, რომელიც საფუძვლად უდევს თანამონაწილეობის მატერიალურ-ობიექტურ ცნებას. როგორც უკვე ითქვა, ფინალისტები უპირისპირდებიან თანამონაწილეობის ტრადიციულ ობიექტურ და სუბიექტურ თეორიებს და ისევე, როგორც სხვა პრობლემატურ საკითხებში, ამ საკითხშიც გზის გაკაფვას ცდილობენ. მათი აზრით აქამდე არსებული ყველა თვალსაზრისი ან წმინდა ფორმალური

¹¹ თ.წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი მე-4, „მერიდიანი“, თბილისი, 2010, გვ.142.

მომენტებით იფარგლება, ან სუბიექტურ საფუძველზეა აგებული. ფინალური თეორია კი თანამონაწილეობას ამსრულებლობისაგან ობიექტურ-მატერიალური მომენტით მიჯნავს.

3. ვერცელი კატეგორიულად უარყოფს გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობას და ამტკიცებს, რომ თანამონაწილეობასა და ამსრულებლობას შორის ნათელი და ზუსტი ზღვარის გავლება მხოლოდ განზრახ დელიქტებშია შესაძლებელი. როგორც ვიცით, ფინალური მოქმედების მოძღვრების მიხედვით, მოქმედების არსებითი ნიშანია ბრმა კაუზალური ცდომილების მიზნით დეტერმინირება. ადამიანის მოქმედებისათვის დამახასიათებელია ბატონობა ბრმა კაუზალობაზე. აქედან გამომდინარე, 3. ვერცელი აღნიშნავს, რომ ამსრულებლად ჩაითვლება ის, ვინც შემადგენლობის შესაბამისი შედეგისაკენ კაუზალური ხდომილების მიზანსწრაფული წარმართვის მეშვეობით ბატონობს შედეგის გამოწვევაზე. გარეგან ხდომილებაზე ფინალური ბატონობის ნიშნის მეშვეობით შესაძლებელი ხდება ამსრულებლის გამოყოფა თანამონაწილისგან, რომელიც ან მხოლოდ ხელს უწყობს მოქმედებაზე ამსრულებლის ფინალურ ბატონობას, ანდა აღუძრავს მას ასეთი ბატონობის გადაწყვეტას.¹²

ველცელის აზრით, ამსრულებლის ცნებას შემდეგი მომენტები განსაზღვრავენ:

1. ამსრულებლის გენერალური ნიშანი: ფინალური ბატონობა მოქმედებაზე. მოქმედების ბატონ-პატრონია ის, ვინც მას თავისი კაუზალური ცოდნის საფუძველზე მიზანსწრაფულად ახორციელებს. ქმედების ჩადენა გეგმაზომიერად წარმართული ნების მეშვეობით ხდის მოქმედს ქმედების ბატონად. ამიტომ არის ნების ფინალური წარმართვა გენერალური მომენტი ამსრულებლობისა.

2. ამსრულებლის სპეციალური ნიშნები:

¹² m. turava, sisxlis samarTali, zogadi nawilis mimoxilva, meSvide gamocema, Tbilisi, 2008, gv. 147.

ა) ამსრულებლის სუბიექტ-პერსონალური ნიშნები: სპეციალური მიზანი, სხვადასხვა მისწრაფებისა და განწყობის ფორმები, მაგალითად, მისაკუთრების მიზანი და სხვა.

ბ) ამსრულებლის ობიექტურ-პერსონალური ნიშნები: სპეციალური მოვალეობა, მაგალითად, თანამდებობის პირისა და სხვა.

ფინალური ბატონობა მოქმედებაზე ჰ. ვერცელს მიაჩნია ამსრულებლობის ზოგად ნიშნად. რაც შეეხება პერსონალურ მომენტებს, მათ მხოლოდ მაშინ აქვთ მნიშვნელობა, როცა სპეციალურად არიან გათვალისწინებული შემადგენლობაში. მაგალითად, სპეციალური მოვალეობა თანამდებობრივ დანაშაულში და ა.შ.

მეორე ცნობილი იურისტის, ფინლისტის რ. მაურახის სიტყვით, მატერიალურ-ობიექტურ თეორიას ფორმალურ-ობიექტურ თეორიასთან საერთო ისა აქვს, რომ ეს უკანასკნელი პრინციპულად უარყოფს თანამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის განსხვავებას სუბიექტური ნიშნით და განსხვავებას ეძებს ობიექტურ ხდომილებაში, სხვადასხვა მონაწილეთა ძალების რეალურ განაწილებაში. სამაგიეროდ, მატერიალურ-ობიექტური თეორია ფორმალურ-ობიექტური თეორიისგან განსხვავდება მატერიალური ნიშნით. ეს ნიშანია მოქმედებაზე ბატონობა, რომელიც ახასიათებს მხოლოდ ამსრულებელს და არა თანამონაწილეს. თუმცა მოქმედებაზე ბატონობა შემადგენლობასთან მჭიდროდ დაკავშირებული ცნებაა, მაგრამ იგი ამასთან მატერიალური ცნებაც არის. ეს მატერიალური ნიშანი გამოიხატება ადამიანის მიერ „შემადგენლობის შესაბამისი ხდომილების ფინალურ წარმართვაში.“¹³

მოქმედებაზე ბატონობის დროს ადამიანს შეგნებული აქვს, რომ „ხელთ უპყრია შემადგენლობის შესაბამისი ხდომილების მსვლელობა. მოქმედებაზე ბატონობს ყოველი თანამოქმედი, რომელსაც შესაძლებლობა აქვს საკუთარი ნებით შეაჩეროს ან ხელი შეუწყოს ერთობლივი შედეგის განხორციელებას.

¹³ მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-7 გამოცემა, თბილისი, 2008, გვ. 148.

კიდევ უფრო აზუსტებს მოქმედებაზე ბატონობის ცნებას ვ. გალასი. თუ სუბიექტური თეორიის წარმომადგენლები მიზეზობრიობის ექვივალენტურ თეორიას ეყრდნობიან, ვ. გალასი, პირიქით, თანამონაწილეთა სახეების გამიჯვნისას ცალკეულ მონაწილეთა მიერ ჩადენილი ქმედების არათანასწორფასოვნების იდეიდან გამოდის. იგი თანამონაწილეთა ცალკეული სახეების გამიჯვნას საფუძვლად უდებს ადეკვატურ მიზეზობრიობას. მაგრამ მოქმედება მას ესმის არა როგორც კაუზალური ხდომილება, არამედ როგორც ფინალური აქტი. ამრიგად, თუ ფორმალურ-ობიექტურ თეორიას მხედველობაში აქვს მხოლოდ გარეგანი ხდომილება, მატერიალურ-ობიექტური თეორია ამსრულებლობის დამფუძნებელ ნიშანს ფინალური აქტის ფაქტიურ მნიშვნელობაში. ობიექტური და სუბიექტური მომენტების გამაერთიანებელ ხდომილებაში ეძებს. ვ. გალასის აზრით, ამსრულებლობა არის დანაშაულის თვითჩადენა, თანამონაწილეობა პირიქით, ხელშეწყობა სხვისი ქმედებისათვის. აქედან გამომდინარე, ამსრულებლობა ნიშნავს ისეთ დამოკიდებულებას მოქმედისა მოქმედებისა და მისი შედეგისადმი, რომლის დროსაც მთელი მოქმედება შეიძლება განვიხილოთ, როგორც მისი მოქმედება, ხოლო შედეგი - როგორც მისი ხელიდან გამომდინარე. მაგრამ ასეთ დამოკიდებულებას ადგილი ექნება მაშინ, როცა მოქმედს ვარგისი საშუალებების გეგმაზომიერი გამოყენების მეშვეობით „ხელთ უპყრია“ ქმედება, როცა იგი „ბატონობს“ მის აღსრულებაზე შედეგის დადგომამდე, სულერთია თვითონ უშუალოდ სჩადის ამას თუ იყენებს სხვა პირს „შიშველ იარაღად“. ამით ხდება „ქმედებაზე ბატონობა“ ამსრულებლობის ფაქტიურ კრიტერიუმად, იმ საზომად, რომელზე დაყრდნობიდაც შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ კონკრეტული ქცევა თავისი ჩადენის ხერხის მიხედვით აღსრულებითი მოქმედება არის.¹⁴

როგორც ვხედავთ, მოქმედებაზე ფინალური ბატონობის ცნება არის ის მატერიალური ნიშანი, რომელიც ფინალისტების აზრით, ამსრულებლობას

¹⁴ Российское уголовное право, общая часть, учебник, Москва, 1997, ст.187;

განასხვავებს თანამონაწილეობისაგან. ამავე დროს ფინალისტები ცდილობენ, რომ მოქმედებაზე ბატონობის ცნება შემადგენლობის ცნებას მიუსადაგონ. ამით ისინი, ერთი მხრივ, თითქოს არ გამოდიან შემადგენლობის ფარგლებს გარეთ, ხოლო მეორე მხრივ, არ იფარგლებიან მხოლოდ შემადგენლობის ფორმალური ცნებით და მის შიგნით კიდევ მატერიალურ ნიშანს ეძებენ.

ამ თეორიის კრიტიკული შეფასებისათვის, ჩვენი აზრით, უპირველეს ყოვლისა უნდა გაირკვეს, თუ რა დამოკიდებულებაშია მოქმედებაზე ბატონობის ნიშანი შემადგენლობის ნიშნებთან. როგორც ვიცით, ჰ. ველცელი მოქმედებაზე ფინალური ბატონობის ნიშანს ამსრულებლობის გენერალურ ნიშნად მიიჩნევს. გენერალური ნიშნის გარდა არსებობენ აგრეთვე პერსონალური ნიშნები, რომელთაც მხოლოდმაშინ აქვთ მნიშვნელობა, როცა სპეციალურად არიან გათვალისწინებული შემადგენლობაში (სპეციალური სუბიექტის ნიშნები). იბადება კითხვა: რა მნიშვნელობა აქვს მოქმედებაზე ბატონობის ნიშანს სპეციალურ დელიქტებში. მაგალითად, ცნობილია, რომ სამოხელეო დანაშაულის სუბიექტი მხოლოდ მოხელე ან მასთან გათანაბრებული შეიძლება იყოს, ე.ი. ის, ვინც აღჭურვილია გარკვეული მოქმედების შესრულების სპეციალური მოვალეობით. საკმარისია თუ არა ეს ნიშანი, რომელსაც ველცელი ამსრულებლის ობიექტურ-პერსონალურ ნიშანს უწოდებს, იმისათვის რათა პირი ამსრულებლად ვცნოთ, თუ აუცილებელია კიდევ ვამტკიცოთ, რომ იგი ფინალურად ბატონობდა მოქმედებაზე. თუ ფინალური ბატონობა მოქმედებაზე, როგორც ამას ჰ. ველცელი ამტკიცებს, ამსრულებლის გენერალური ნიშანია, მაშინ მას ვერც სპეციალურ დელიქტებში ავუვლით გვერდს. გამოდის, რომ სამოხელეო დანაშაულის ამსრულებლად ჩაითვლება ის, ვინც არა მარტო ახორციელებს შემადგენლობას, არამედ ამავე დროს ფინალურად ბატონობს მოქმედებაზე.¹⁵ ამ ადგილას ფინალისტებმა ან უნდა აღიარონ, რომ შემადგენლობის განხორციელება

¹⁵ თ.წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი I, თბილისი, 2007 წ, გვ. 377;

თავისთავად უკვე ნიშნავს მოქმედებაზე ბატონობას ანდა უნდა გამოვიდნენ შემადგენლობის ფორმალური ცნების გარეთ. პირველი გზა ფაქტიურად ნიშნავს იმ მატერიალურ ნიშანზე უარის თქმას, რომელიც მათ შემოაქვთ ამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის გასამიჯნავად, ფინალური თეორიის ამ ნაკლს კარგად ხედავს ვ. გალასი. იგი იძულებულია შემოიტანოს შეფასებითი მომენტი მოქმედებაზე ბატონობის ცნებაში და დასძინოს, რომ „მიუხედავად მოქმედებაზე ფაქტიური ზეგავლენისა, „მოქმედების ბატონი“ არ არის და ამიტომაც არ ჩაითვლება ამსრულებლად (თუნდაც შუალობით ამსრულებლად), ის ვისაც არ შეუძლია განახორციელოს სპეციფიკური შინაარსის უმართლობა, როგორცაა, მაგალითად, კერძო პირი სამოხელეო დანაშაულში.

მოქმედებაზე ბატონობის ნიშნის უვარგისობა თანამონაწილეობისა და ამსრულებლობის გასამიჯნავად განსაკუთრებით მკვეთრად იგრძნობა საკუთარი ხელით ჩასადენ დელიქტებში. ამ საკითხს საგულდაგულოდ იხილავს ფინალური თეორიის ერთ-ერთი ცნობილი წარმომადგენელი რ. ბუში. მისი აზრით, უკეთუ ამსრულებელი შეცდომის გამო განზრახვის გარეშე მოქმედებდა, მაშინ მისი ხელის შეწყობა არ ჩაითვლება დახმარებად. თუ ხელშეწყობის პიროვნებაში მოცემულია ამსრულებლის ყველა ნიშანი, იგი პასუხს აგებს როგორც შუალობითი ამსრულებელი, წინააღმდეგ შემთხვევაში დაუსჯელი დარჩება. ამ დებულების საილუსტრაციოდ რ. ბუშს სამი მაგალითი მოჰყავს. 1) სიბნელეში მდგარი ან-ი ბან-მა გარეულ ცხოველად ჩათვალა და გადაწყვიტა იგი მოეკლა. გან-ი მიხვდა მის შეცდომას და იარაღი მიაწოდა. გან-ი ბატონობს მოქმედებაზე და აქვს მოქმედებაზე ბატონობის ნება. ამიტომ იგი პასუხს აგებს მკვლელობისათვის (შუალობითი ამსრულებელი). 2) ან-მა განიზრახა ჩაეცვა ბან-ის პალტო, რომელიც თავისი ეგონა. გან-მა, იცის რა ან-ის შეცდომა ესმარება მას. გან-ს არა აქვს მითვისების მიზანი, ამიტომ იგი არ შეიძლება იყოს ქურდობის შუალობითი ამსრულებელი. 3) ან-მა შეცდომით სქესობრივი კავშირი დაიჭირა 16 წლის ასაკს მიუღწეველთან. ბან-მა,

რომლისთვისაც ცნობილი იყო ასეთი ასაკი, განზრახ შექმნა ამისათვის ხელსაყრელი პირობები. ბან-ი არ ჩაითვლება შუალობით ამსრულებლად. რ. ბუშის აზრით, მე-2 და მე-3 შემთხვევაში ხელშემწყობი არ ბატონობს მოქმედებაზე.¹⁶

ეს მსჯელობა მეტად უცნაურ შთაბეჭდილებას ტოვებს. თუ ფინალური თეორიის მიხედვით ვიმსჯელებთ, მოქმედებაზე ბატონობის ფაქტი უნდა ვადიაროთ არა მარტო პირველ მაგალითში, არამედ დანარჩენ ორ მაგალითშიც. მაგრამ თუ რ. ბუში ასეთ დასკვნას არ აკეთებს, ეს იმიტომ, რომ მან მოქმედებაზე ბატონობის ნიშანი შემადგენლობის ნიშნების არსებობით ახსნა, რაც ფინალისტების თვალსაზრისის სრულ წინააღმდეგობად უნდა ჩაითვალოს.

ვ. გალასი უთუოდ სწორია, როცა ამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის განმასხვავებელ ნიშანს, პირველ ყოვლისა, ობიექტურ სფეროში ეძებს. სუბიექტური თეორიის მომხრეებისაგან განსხვავებით, იგი მიზეზობრივი კომპონენტების არათანასწორფასოვნების იდეას ემყარება. მაგრამ რადგანაც მას მოქმედება ესმის არა როგორც კაუზალური ხდომილება, არამედ როგორც ფინალური აქტი, უკვე იქმნება საფრთხე ამსრულებლობის ცნების სუბიექტური გაგებისა. ვ. გალასი, როგორც ყველა ფინალისტი, განზრახვას მთლიანად მოქმედების ნიშნად მიიჩნევს. მოქმედებისათვის არსებითია არა ის, რომ იგი მიზეზია შედეგისა, არამედ მთავარია ის, თუ რა ჰქონდა მოქმედს მიზნად დასახული.¹⁷ ამის საილუსტრაციოდ იგი მიუთითებს ე.წ. მოქმედების დელიქტებზე (მაგალითად, ცრუ ჩვენების მიცემა, ყალბი დოკუმენტის დამზადება და სხვა, სადაც ისჯება მხოლოდ მოქმედება, ე.წ. ფორმალური შემადგენლობები). აქედან ფინალისტები იმ დასკვნას აკეთებენ, რომ მთავარია მოქმედებისა და შედეგის გასაკიცხაობა. ამ დებულებას ავრცელებენ ისინი ე.წ. მატერიალურ (შედეგიან) დელიქტებზეც

¹⁶ Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации, Москва, 2000, ст. 50;

¹⁷ ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი, 2008წ, გვ. 155

(მკვლელობა, ჯანმრთელობის დაზიანება და სხვა). ვ. გალასი აღნიშნავს, რომ განზრახ ჩადენილ შედეგიან დელიქტებშიც პასუხისმგებლობა უკავშირდება არა უბრალოდ შედეგის მიყენებას, არამედ იმ მოქმედებებს, რომელიც ამ შედეგის მიყენებისაკენ იყვენენ მიმართულიო. მისი აზრით, მკვლელობა (განზრახ) არის ზოგადი ცნება, რომელიც შეიძლება გამოიხატოს მსხვერპლის დახრჩობაში, ტყვიის გასროლაში, დანის ჩარტყმაში და სხვა. სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა განზრახი მკვლელობის დროს უკავშირდება სწორედ ამ მოქმედების ჩადენას და არა უბრალოდ შედეგის მიყენებას, რომელსაც ადგილი აქვს გაუფრთხილებლობითი სიცოცხლის მოსპობის დროს. მაგრამ თუ ეს ასეა, თუ განზრახ დელიქტებში, მატერიალური იქნებიან ისინი თუ ფორმალური, მთავარია არა შედეგის, არამედ მოქმედების გასაკიცხაობა, მაშინ რაღა მნიშვნელობა აქვს კაუზალური ფაქტორების არათანასწორფასოვნებას ამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის გასამიჯნავად? შედეგის მიმართ ხომ როგორც თანამონაწილე, ისე ამსრულებელი ფინალურად მოქმედებს? კაუზალური ფაქტორების არათანასწორფასოვნების იდეას მხოლოდ მაშინ აქვს მნიშვნელობა, როცა საქმე გვაქვს შედეგის მიყენებასთან, მაშასადამე, შედეგის და არა მარტო მოქმედების გასაკიცხაობასთან.

აქედან გამომდინარე უნდა დავასკვნათ, რომ ფინალურ-ობიექტური თეორია, როგორც უკვე აღინიშნა ლიტერატურაში, არსებითად არ განსხვავდება ტრადიციული სუბიექტური თეორიისაგან. ის საკითხი, თანამონაწილეობასთან გვაქვს საქმე თუ ამსრულებლობასთან - წერს რ. ბუში - ნების შინაარსის და, ამავე დროს, ნების განხორციელების საკითხია. თუ მხედველობაში არ მივიღებთ უკიდურესი სუბიექტურობით გამოწვეულ ჩავარდნებს, ეს არის სასამართლო პრაქტიკაში საყოველთაოდ აღიარებული თვალსაზრისი, რომელსაც, მიუხედავად არაერთი თავდასხმისა მაინც იზიარებენ: „იგი თავის დოგმატურ გამართლებას ფინალური მოქმედების მოძღვრებაში პოულობს. სავსებით სწორად შენიშნავს ამის გამო მ. კოვალიოვი, რომ „დასავლეთში მოდად ქცეული ფინალური მოქმედების

თეორია თანამონაწილეობის ინსტიტუტის მიმართ წარმოადგენს თანამონაწილეობის მოდერნიზებულ და გადასხვაფერებულ სუბიექტურ თეორიას, რომელიც „ფინალური მოქმედების“ უაღრესად ხელოვნური კატეგორიის წყალობით სურთ გახადონ „მატერიალურ-ობიექტურ“ თეორიად. მისი საშიშროება, უპირველეს ყოვლისა, მდგომარეობს იმაში, რომ იგი ვითომდა სხვა კონცეფციების მიერ დაშვებული უკიდურესობების შერიგებისა და შესწორების გზით პროპაგანდას უწევს რეაქციულ შეხედულებებს დანაშაულში თანამონაწილეობის ინსტიტუტის არსის შესახებ”.¹⁸

ფინალისტებს განზრახვა და გაუფრთხილებლობა მოქმედების ცნებაში გადააქვთ. ადამიანური მოქმედება, წმინდა კაუზალური ხდომილებისაგან განსხვავებით, მიზნით დეტერმინირებული, ფინალური აქტია. მოქმედების არსებითი ნიშანია მიზანი, ნების წარმართვა განსაზღვრული მიმართულებით და არა ის ცვლილება, რომელიც გარესამყაროში ხდება. ერთი სიტყვით, მოქმედების ობიექტური ცნების ნაცვლად მივიღებთ მოქმედების სუბიექტურ ცნებას. მოქმედების ცნების რადიკალურმა შეცვლამ სისხლის სამართლის ტრადიციული სისტემაც თავდაყირა დააყენა. ბრალის ცნებას საბოლოოდ გამოეცალა ფსიქოლოგიური საფუძველი, ხოლო ობიექტური უმართლობის ადგილი პერსონალურმა უმართლობა დაიკავა. უმართლობის განსაზღვრულ მომენტად იქცა მოქმედის განწყობა, მისი მიზანდასახულობა. ფინალისტების ტერმინოლოგია რომ ვიხმართ, მთავარია მოქმედების და არა შედეგის გასაკიცხაობა. ტრადიციულ სისტემაში ობიექტურ უმართლობას პერსონალური ბრალი შეესაბამება. ამ სისტემის მიხედვით თანამონაწილეობის ცნების გაგება და აქტესორობის პრინციპის დასაბუთება ადვილი საქმეა. ამსრულებელი ობიექტურ უმართლობას ასრულებს, რომელშიც სხვები თანამონაწილეობენ. მაგრამ რაკი პერსონალური კატეგორიაა, ამ ობიექტურ უმართლობაში ყველას საკუთარი ბრალი

¹⁸ Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Москва, 1960, ст. 145.

მიუძღვის. ფინალისტებმა სისხლის სამართლის ტრადიციული სისტემა შეცვალეს, ობიექტური უმართლობის ადგილას პერსონალური უმართლობა ჩასვეს, თუმცა თანამონაწილეობის ცნება იგივე დატოვეს. მათ უარი არ უთქვამთ აქცესორ თეორიაზე. როგორც უკვე ვიცით აქტესორობის უარყოფა თანამონაწილეობის ცნებაზე უარის თქმას ნიშნავს, მაგრამ, თავის მხრივ, აქტესორული თეორია პირდაპირ კავშირშია უმართლობის მოძღვრებასთან. თუ აქტესორობა გულისხმობს ერთი პირის მონაწილეობას მეორე პირის უმართლობაში, ეს იმდენად არის შესაძლებელი, რამდენადაც უმართლობა ობიექტური (არაპერსონალური) კატეგორიაა. მაგრამ თუ უმართლობას ობიექტურ კატეგორიად კი არა, პერსონალურ კატეგორიად მივიჩნევთ, აქტესორულ თეორიასაც საფუძველი გამოეცლება. პერსონალური უმართლობა იმას ნიშნავს, რომ თვითეული პირის მოქმედება პერსონალურად, მეორე პირისაგან დამოუკიდებლად უნდა შეფასდეს. თვითეული პირის მოქმედების დამოუკიდებელი შეფასება კი თანამონაწილეობაზე უარის თქმას ნიშნავს. ამიტომაც შეუძლებელია თანამონაწილეობის ცნება პერსონალურ უმართლობაზე აიგოს. ამ თვალსაზრისით ფინალური თეორია ფაქტიურად სოციოლოგიურ სკოლას ეწინააღმდეგება.

1.2 ამსრულებლობა სისხლის სამართალში

თანამედროვე იურიდიულ ლიტერატურაში თანამონაწილეობის სუბიექტურ თეორიას არასოდეს არ ყოლია მომხრეები. იურისტები თანმიმდევრულად იცავენ იმ აზრს, რომ თანამონაწილეობისა და ამსრულებლობის გამიჯვნა მხოლოდ ობიექტურ სფეროშია შესაძლებელი. გაბატონებული თვალსაზრისის თანახმად ამსრულებელია ის, - წერს თ. წერეთელი, - ვინც უშუალოდ ახორციელებს დანაშაულის ამსრულებლობას.

რაც შეეხება თანამონაწილეებს, იგი დანაშაულის შემადგენლობას ახორციელებს მხოლოდ ამსრულებლის მეშვეობით.¹⁹

„დანაშაულის ამსრულებელი, - აღნიშნავს მ. კოვალიოვი, - ეს, უპირველეს ყოვლისა, არის პირი, რომელიც ასრულებს კანონით გათვალისწინებული დანაშაულის შემადგენლობას, ხოლო თანამონაწილენი - ეს ისეთი პირებია, რომელთა მოქმედება არ წამოადგენს შემადგენლობის შესრულებას, რა ინტენსიურიც არ უნდა იყოს თავისი ხასიათით ეს მოქმედება”.²⁰ მაშასადამე, დანაშაულის შემადგენლობის უშუალოდ შესრულება ის ობიექტური ნიშანია, რომლითაც ამსრულებლობა განსხვავდება თანამონაწილეობისაგან. ამსრულებლის ცნების ასეთი განსაზღვრება სავსებით სწორია და ლოგიკურია. მითუმეტეს, რომ სისხლის სამართალში პასუხისმგებლობის ერთადერთ საფუძვლად აღიარებულია ინდივიდის მიერ დანაშაულის შემადგენლობის განხორციელება.

ზოგიერთი ავტორი ამსრულებლობის ცნებას რატომღაც მხოლოდ თანამონაწილეობის ცნებას უკავშირებს და დაასკვნის, თითქოს ინდივიდურად მოქმედი არ შეიძლება იყოს ამსრულებელი. ეს შეხედულება პირველად ა. ტრანინმა გამოთქვა. მისი სიტყვით, ამსრულებლობაზე ლაპარაკი შეიძლება მხოლოდ თანამონაწილეობის დროს. „ამსრულებელი”, „დამხმარე” და „წამქეზებელი” შედარებითი ცნებებია. ისინი განსაზღვრავენ ერთმანეთს, როგორც სხვადასხვა ფუნქციის მატარებელნი ერთიან თანამონაწილეობაში. ინდივიდუალურად მოქმედი ისევე არ შეიძლება იყოს ამსრულებელი, როგორც არ შეიძლება იყოს იგი „დამხმარე” ან „წამქეზებელი”. ამ თვალსაზრისს თითქმის სიტყვა-სიტყვით იმეორებს მ. კოვალიოვი. „დანაშაულის ამსრულებლის ცნება, - ამბობს მ. კოვალიოვი, - შედარებითი ცნებაა, იგი შეეხება მხოლოდ დანაშაულში თანამონაწილეობას, ვინაიდან შეუძლებელია ვილაპარაკოთ ამსრულებლობაზე, თუ დანაშაული ერთმა პირმა ჩაიდინა”.²¹ აზრი

¹⁹ თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ. 66

²⁰ Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Москва, 1962, ст. 13.

²¹ Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Москва, 1962, ст. 13.

გამოთქვა აგრეთვე თ. ბურჩაკმაც. მასაც მიაჩნია, რომ დანაშაულის ამსრულებელი - შედარებითი ცნებაა. იგი იგულისხმება მხოლოდ თანამონაწილეობის დროს, ე.ი. ისეთ შემთხვევაში, როცა ამსრულებლის გვერდით მოქმედებენ სხვა პირებიც, რომლებიც ასრულებენ სხვაგვარ ფუნქციონალურ როლს - ორგანიზატორის, წამქეზებლის და დამხმარისას. თუ დანაშაულს ჩადის ერთი პირი, მისი როლისა და ფუნქციების საკითხი არ წამოიჭრება”.²²

რასაკვირველია, „თუ დანაშაულს ერთი პირი ჩადის, მისი როლისა და ფუნქციების საკითხი არ წამოიჭრება”, მაგრამ ეს გარემოება არ ადასტურებს ა. ტრაინინის დებულების სისწორეს, თითქოს ამსრულებელმა შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ დანაშაულში თანამონაწილეობის დროს, თითქოს შეუძლებელი იყოს ლაპარაკი ამსრულებლობაზე მაშინაც, როცა დანაშაულს ერთი პირი ჩადის. თ. ბურჩაკის აზრით, ასეთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს უბრალოდ დანაშაული სუბიექტთან და მეტი არაფერი. მაგრამ დანაშაულის სუბიექტი ხომ ეს იგივე ამსრულებელია, თუმცა სუბიექტის ცნება მთლიანად არ ემთხვევა ამსრულებლის ცნებას. პირველი ფართო ცნებაა მეორესთან შედარებით და გულისხმობს როგორც ამსრულებელს, ისე თანამონაწილეს. როცა დანაშაულს მხოლოდ ერთი პირი ჩადი, მაშინ დანაშაულის სუბიექტი - ეს იგივე დანაშაულის ამსრულებელია. თანამონაწილეობის დროს კი დანაშაულის იმდენივე სუბიექტი გვყავს, რამდენი მონაწილეცაა, მხოლოდ ამ სუბიექტებიდან ზოგი ამსრულებელია, ზოგი თანამონაწილე. ვერასდროს ვერ გავმიჯნავთ ამსრულებლობას თანამონაწილეობისაგან, თუ წინასწარ არ შევიმუშავებთ ინდივიდურად მოქმედი ამსრულებლის ცნებას. ამსრულებელს თანამონაწილეობის დროს გააჩნია ყველა ის ნიშან-თვისება, რომელიც მას უნდა ჰქონდეს დანაშაულს რომ მართო თვითონ, თანამონაწილეთა გარეშე სჩადიოდეს. იმ ავტორებს, რომლებსაც შეუძლებლად მიაჩნიათ ამსრულებლობაზე ლაპარაკი მაშინ, როცა დანაშაულს ერთი პირი სჩადის,

²² Бурчак Ф., Учение о соучастии по советскому уголовному праву, Киев, 1969, ст. 135.

სრულიად ავიწყდებათ ერთი პირის - შუალობითი ამსრულებლობის პრობლემა. გამოდის, რომ შუალობითი ამსრულებლობის დროს შეუძლებელია ვილაპარაკოთ ამსრულებლობაზე, ვინაიდან დანაშაულს ასეთ შემთხვევაში ერთი პირი ჩადის. რაც შეეხება ისეთ შემთხვევას, როცა ერთი პირი უშუალოდ თვითონ ახორციელებს შემადგენლობას, აქაც, რასაკვირველია, ამსრულებლობასთან გვაქვს საქმე. მაგრამ ეს საკითხი არ არის პრობლემატური, რადგანაც შემადგენლობას ინდივიდი უშუალოდ თვითონ ასრულებს, მასთან ერთად არ მოქმედებს სხვა პირი, არც როგორც „ცოცხალი“ იარაღი და არც როგორც თანამონაწილე. ამსრულებლობის საკითხი პრობლემატური მხოლოდ მაშინ ხდება, როცა დანაშაულებრივ ქმედებას ერთად ჩადის რამდენიმე პირი, სულ ერთია, შუალობით ამსრულებელთან გვაქვს საქმე, თუ თანამონაწილეობასთან.

როგორც უკვე ითქვა, სისხლის სამართლის თეორია ამსრულებლობის ცნებას ობიექტური ნიშნებით განსაზღვრავს. ამსრულებელია ის, ვინც ასრულებს ქმედების შემადგენლობას. მაგრამ ეს არ ნიშნავს იმას, რომ ამსრულებლობის ცნება კანონის პროდუქტია მხოლოდ, როგორც ამას ფორმალურ-ობიექტური თეორიის წარმომადგენლები ამტკიცებენ. ამსრულებლობისა და თანამონაწილეობის ცნებათა საკანონმდებლო ფორმულირების, მათი ურთიერთგანსხვავების საფუძველია იმ პირობათა არათანასწორფასოვნება, რომლებიც გახდნენ მიზეზი შედეგის დადგომისა. „...ყოველი თანამონაწილის როლი დანაშაულის ჩადენაში, - ამბობს თ. წერეთელი, - თავისებურია და მიზეზობრივად სხვების როლისაგან განსხვავდება. შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ ამ მხრივ ორი ობიექტურად აბსლუტურად თანასწორფასოვანი მოქმედება. მაგრამ სისხლის სამართლის ამოცანა იმაში მდგომარეობს, რომ სხვადასხვაგვაროვანი მოქმედებების უსასრულო ვარიანტებში გამოძებნოს ზოგიერთი ნიშანი, რომლის მიხედვითაც შესაძლებელი იქნება თანამონაწილეთა განსაზღვრული ტიპის დადგენა”.²³

²³ თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ. 111.

მიზეზობრივი თვალსაზრისით ამსრულებლის მოქმედება უფრო დიდი მნიშვნელობისაა, ვიდრე დამხმარის მოქმედება. ამსრულებლის მოქმედება არის ის ძირითადი რგოლი, ის ბირთვი, რომელთანაც არიან დაკავშირებული სხვა თანამონაწილეთა მოქმედებანი და რომელთაგან შედარებითაც ეს მოქმედებანი მეორეხარისხოვან როლს ასრულებენ შედეგის წარმოშობაში.

სისხლის სამართლის კანონმდებლობა, თეორია და სასამართლო პრაქტიკა იცნობს ამსრულებლობის სამ სახეს: 1) უშუალო ანუ ერთპიროვნული ამსრულებლობა, 2) შუალობითი ამსრულებლობა და 3) თანაამსრულებლობა.

აქედან ერთპიროვნული ამსრულებლობა პრობლემატური არ არის. ერთპიროვნული ანუ უშუალო ამსრულებელი არის ყოველი ადამიანი, ვინც საკუთარი ხელით ერთპიროვნულად ასრულებს სისხლის სამართლის კანონში აღწერილ ქმედების შემადგენლობას. ამ თვალსაზრისით უშუალო ამსრულებლობის ცნება უნდა ემთხვეოდეს დანაშაულის სუბიექტის ცნებას. დასავლეთგერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში გამოიყვანა კიდევ ამსრულებლობის მეოთხე სახეს, სახელდობრ, პარალელურ ამსრულებლობას. პარალელურ ამსრულებლობას ადგილი აქვს მაშინ, როცა რამდენიმე პირი ერთმანეთისაგან სრულიად დამოუკიდებლად აზიანებს დანაშაულის ერთსა და იმავე ობიექტს. მაგალითად, ორმა პირმა ერთმანეთისაგან სრულიად დამოუკიდებლად მოწამლოს ერთი ადამიანი (ვთქვათ ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად ჩაუყაროს მსხვერპლს სასმელში საწამლავე), მაშინ თვითეული მათგანი მკვლელობის პარალელური ამსრულებელი იქნება. პარალელური ამსრულებლობა შესაძლებელია როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით. განსაკუთრებით ხშირია პრაქტიკაში გაუფრთხილებლობითი პარალელური ამსრულებლობა. თითქმის ყველა ის შემთხვევა, რომელსაც გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეების მომხრეები გაუფრთხილებლობით თანაამსრულებლად აკვალიფიცირებენ, ფაქტიურად

პარალელური ამსრულებლობას წარმოადგენს. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ პარალელური ამსრულებლობა პრობლემატური არ არის. ამსრულებლობის ეს სახე პირდაპირ ემთხვევა ერთპიროვნულ ამსრულებლობას. ამიტომ მისი ცალკე სახედ გამოყოფა არც პრაქტიკული და არც თეორიული თვალსაზრისით საჭირო არ არის.

თავი 2. შუალობითი ამსრულებლობის ცნება

2.1 შუალობითი ამსრულებლობის ცნება

ადამიანი თავისი დანაშაულებრივი მიზნის მისაღწევად მრავალგვარ საშუალებას ხმარობს. იმისათვის, რათა დანაშაულებრივი შედეგი უფრო ადვილად გამოიწვიოს და თან პასუხისმგებლობაც აიცილოს თავიდან, იგი ზოგჯერ ფიზიკურ საგნებს ან ბუნების მოვლენებს იყენებს. მაგალითად, გზად მიმავალი მტრის მოსაკლავად შესაძლებელია ვინმემ კლდიდან ქვა დააგოროს, დედამ შვილი მოკვლის მიზნით ძლიერი ყინვის დროს უკაცრიელ ადგილას მიატოვოს და სხვა. ზოგჯერ კი დამნაშავის მოქმედებასა და დანაშაულებრივ შედეგს შორის შუაღედ რგოლად ჩართულია ცხოველის მოქმედება. მაგალითად, ვინმემ თავის მტერს ავი ძალი მიუსია და ჯანმრთელობა დაუზიანა. არცთუ ისე იშვითად დანაშაულის ჩადენის საშუალებას მეორე ადამიანის მოქმედება წარმოადგენს. თანაც დამნაშავემ დასახული მიზნის მისაღწევად შეიძლება გამოიყენოს ყოველგვარი ასაკისა და სქესის ადამიანი. მიუხედავად მისი ჯანმრთელობის მდგომარეობისა, თუკი საზოგადოდ მას ფიზიკურად შეუძლია იმ შედეგის გამოწვევა, რომლისკენაც დამნაშავე ისწრაფვის. თუ ის ადამიანი, რომლის მეშვეობითაც დამნაშავე სასურველი მიზნისკენ ილტვის,

შერაცხადუნარიანია, მაშინ ადგილი ექნება თანამონაწილეობას, რაც ამჟამად ჩვენი განხილვის საგანს არ შეადგენს.²⁴ მხედველობაში მაქვს ისეთი შემთხვევა, როცა წამქეზებელს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება შერაცხვაუნარობის ან სხვა საპატიო გარემოების გამო. როგორც ვხედავთ, დამნაშავის მოქმედებასა და დანაშაულებრივ შედეგს შორის შუალედ რგოლად შეიძლება ჩართული იყოს ფიზიკური საგნები ან ბუნების მოვლენები, ცხოველის და, ბოლოს, ადამიანის მოქმედება. პირველი ორი შემთხვევა რაიმე სირთულეს კვალიფიკაციაში არ წარმოშობს. ფიზიკურ საგნებს ან ბუნებრივ მოვლენებს გამოიყენებს ინდივიდი დანაშაულებრივი მიზნის მისაღწევად თუ ცხოველის მოქმედებას, ყველა შემთხვევაში ადგილი ექნება უშუალო ამსრულებლობას. მართალია, წმინდა ფიზიკური თვალსაზრისით თუ მივუდგებით, ადამიანის მოქმედება გაშუალებულია ცხოველის მოქმედებით ან ბუნების მოვლენებით, მაგრამ ეს არ არის აქ არსებითი, რადგან დანაშაულს მაინც ერთი ადამიანი ჩადის და ამიტომ, ექვს გარეშეა, იგი უშუალო ამსრულებლად უნდა ჩაითვალოს. სხვა საკითხია, როცა დამნაშავის მოქმედება გაშუალებულია სხვა ადამიანის მოქმედებით. ასეთ შემთხვევას უკვე ვეღარ ჩავთვლით უშუალო ამსრულებლად.²⁵ იმ შემთხვევას, როდესაც დამნაშავემ დანაშაული სხვა ადამიანის (იარაღის) მეშვეობით შეასრულა, დანაშაულის შუალობით ამსრულებლობას უწოდებენ. შუალობითი ამსრულებლობის ცნება პირდაპირ კავშირშია თანამონაწილეობის ცნებასთან. ზემოთ დავასკვნით, რომ თანამონაწილეობა თავისი ბუნებით აქცესორულია, რომ ამსრულებლის გარეშე არ არის თანამონაწილეობა. რადგან ეს ასეა, ბუნებრივია, ვერ დავაკვალიფიცირებთ თანამონაწილეობად ისეთ შემთხვევას, როდესაც დანაშაულის უშუალო ამსრულებელი პასუხს არ აგებს რაიმე საპატიო გარემოების გამო. ამიტომ შერაცხვაუნარო პირის წამქეზებელი თვითონ იქნება დანაშაულის ამსრულებელი. ამრიგად, შუალობითი ამსრულებლობის ცნება თანამონაწილეობის აქცესორული

²⁴ თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი I, თბილისი, 2007წ, გვ. 388;

²⁵ ი. gamyrelize, saqarTvelos sisxlis samarTlis kodeqsis ganmarteba, Tbilisi, 2008, gv. 160.

თეორიის ნაყოფია. ეს დასკვნა პირდაპირ გამომდინარეობს აგრეთვე მოქმედი კანონმდებლობიდან. მოქმედი კანონმდებლობით როგორც თანამონაწილე, ისე ამსრულებელი განზრახ უნდა მოქმედებდეს. ამიტომ ყველა ის შემთხვევა, როცა უშუალო ამსრულებელი განზრახ არ მოქმედებს, შუალობით ამსრულებლობად უნდა დაკვალიფიცირდეს.

როგორც უკვე ითქვა, შუალობით ამსრულებლობას მაშინ აქვს ადგილი, როცა დამნაშავე სხვა ადამიანს იყენებს დანაშაულის ჩადენის იარაღად. დამნაშავემ იცის, რომ მეორე პირი მისთვის უბრალო იარაღია დასახული მიზნის მიღწევის გზაზე და მეტი არაფერი. სწორედ ეს არის მიზეზი იმისა, რომ წამქეზებელი თვითონ განიხილება ამსრულებლად, სახელდობრ, შუალობით ამსრულებლად. უშუალო ამსრულებელი ამ შემთხვევაში არ არის დანაშაულის ამსრულებელი, რადგან იგი მოქმედებს არა თავისი ნებით, არამედ მას იყენებენ იარაღად. ის, ვისაც იარაღად იყენებენ, არ შეიძლება იყოს ამსრულებელი და რადგან არ გვყავს ამსრულებელი, არ არის არც თანამონაწილე, ამიტომ წამქეზებელი მსგავს შემთხვევაში თვითონ გამოდის ამსრულებლის როლში.

სულ სხვა მდგომარეობაა თანამონაწილეობის დროს. წამქეზებელი თანამონაწილეა მაშინ, როცა მას შეგნებული აქვს, რომ ის ადამიანი, ვისაც იგი აქეზებს, არ არის მისთვის უბრალო იარაღი დანაშაულის ჩადენისა. სულ სხვაა, როცა ერთ შემთხვევაში პირს იყენებენ „იარაღად“, ხოლო მეორე შემთხვევაში იგი მოქმედებს თავისი წესით. წამქეზებლის როლი ორივე აქ დასახელებულ შემთხვევაში ერთნაირი არ არის. მათ შორის უთუოდ არსებითი სხვაობაა, რაც არ შეიძლება არ იქნეს მიღებული მხედველობაში. „შუალობითი ამსრულებლობისაგან წამქეზებელი, - ამბობს თ. წერეთელი, - იმით განსხვავდება, რომ წამქეზებლის მიერ შეგულებული პირი შეგნებულად მოქმედებს და თვით არის თავისი მოქმედების ბატონ-პატრონი, ხოლო „ცოცხალი იარაღი“, რომელსაც შუალობითი ამსრულებელი იყენებს, მართლაც რომ „ბრმა იარაღია“. მისი მოქმედება ზოგჯერ ფიზიკურ ძალთა მოქმედებას შეიძლება გაუთანაბრდეს, ამ

მოქმედების ბატონ-პატრონი „იარაღი“ კი არ არის, არამედ „შემაგულიანებელი“, რომელიც სწორედ ამიტომ თვით ითვლება ამსრულებლად და პასუხისმგებელ პირად²⁶.

შუალობითი ამსრულებლობა, უმრავლეს შემთხვევაში, გამოიხატება ისეთი პირის წაქეზებაში, რომელიც შერაცხუნაროა, მოქმედებს იძულებით ან შეცდომით და სხვა. ამ დროს შუალობითი ამსრულებელი პირველად აღუძრავს გადაწყვეტილებას „იარაღს“ და ამოქმედებს განსაზღვრული დანაშაულებრივი შედეგის გამოწვევის მიზნით. მაშასადამე, წმინდა ობიექტური თვალსაზრისით თუ მივუდგებით, წამქეზებლობის დროს თანამონაწილეობასა და შუალობით ამსრულებლობას შორის განსხვავებას ვერ ვნახავთ. განსხვავება სუბიექტურ სფეროში უნდა ვეძიოთ. როგორც უკვე ვთქვით, წამქეზებელი შუალობითი ამსრულებელი იქნება მაშინ, როცა მან იცის, რომ იგი სხვა პირს იყენებს დანაშაულის ჩადენის „იარაღად“.

მაგრამ ობიექტური შემადგენლობა შუალობითი ამსრულებლობის მართო წამქეზებლობით როდი გამოიხატება. შეიძლება მოხდეს ისე, შუალობითი ამსრულებელი გარეგნულად დამხმარის როლს ასრულებდეს. მ. კოვალიოვი ამის გამო შენიშნავს, რომ „შუალობითი ამსრულებლობა არ წარმოადგენს წამქეზებლობის სუროგატს, არამედ სავსებით დამოუკიდებელი მოვლენაა, რომელიც შეიძლება გამოიხატოს ისეთ მოქმედებებში, რომლებიც ემსგავსებიან როგორც წამქეზებლობას, ისე დახმარებას.²⁷

მ. კოვალიოვის ამ აზრს მკაცრად აკრიტიკებს ო. გამყრელიძე, რომელიც მიუთითებს, რომ, თუ წაქეზების დროს შუალობითი ამსრულებლის მოქმედება მიზეზობრივი კავშირის საწყის რგოლს წარმოადგენს, დახმარების დროს დამნაშავე ჩაერთვება უკვე დაწყებულ მიზეზობრივ ჯაჭვში და ხელს უწყობს მის განვითარებას მისთვის სასურველი მიმართულებით. მაგალითად, ვინმეს ჰგონია, რომ იმყოფება აუცილებელი

²⁶ თ.წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი 1-ლი, თბილისი, 2007, გვ.492;

²⁷ Ковалев М.И.. Соучастие в преступлении, 4 т., 1962 г. Стр. 19.

მოგერიების მდგომარეობაში და თხოვს იარაღს მეორე პირს, რომელსაც „თავდამსხმელთან“ სამკვდრო– სასიცოცხლო მტრობა აქვს, თანაც იცის, რომ აქ არავითარი აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობა არ არის. თუ იგი მოჩვენებითი მოგერიების მდგომარეობაში მყოფს იარაღს მიაწვდის, რასაც შედეგად მოჰყვება უდანაშაულო პირის სიკვდილი, იარაღის მიმწოდებელი პასუხს აგებს მკვლელობის შუალობითი ამსრულებლობისათვის. აქ შუალობითი ამსრულებელი გარეგნულად დამხმარის როლში გამოდის. იგი ჩაერთვება უკვე დაწყებულ მიზეზობრივ ჯაჭვში და ხელს შეუწყობს მის განვითარებას სასურველი მიმართულებით.²⁸

ახლა იბადება კითხვა: შესაძლებელია თუ არა შუალობითი ამსრულებლობა უმოქმედობით? როგორც ცნობილია, უმოქმედობის დელიქტები ორ ჯგუფად იყოფა: წმინდა და შერეული უმოქმედობის დელიქტებად. წმინდა უმოქმედობის დელიქტების შუალობით ამსრულებლობაზე დაწვრილებით ქვემოთ გვექნება საუბარი, როდესაც შევხებით შუალობითი ამსრულებლობის საკითხს საკუთარი ხელით ჩასადენ დელიქტებში. რაც შეეხება უმოქმედობით შუალობით ამსრულებლობას შერეული უმოქმედობის დელიქტებში, ჩვენი აზრით, ეს შეუძლებელია. საერთოდ უნდა ითქვას, რომ შერეული უმოქმედობის დელიქტების სუბიექტთა წრე საკმაოდ შეზღუდულია. მაგალითად, თუ ბავშვის მოკვლა მოქმედებით ყველას შეუძლია, უმოქმედობით ბავშვის მკვლელობა შეიძლება ჩაიდინოს მხოლოდ სპეციალური მოვალეობით აღჭურვილმა პირმა (მშობელი, მეურვე და სხვ). უმოქმედობით ჩადენილი ქმედების ობიექტური შემადგენლობა ხსენებულ შემთხვევაში სუბიექტის მიერ მასზე დაკისრებული სპეციალური მოვალეობის შეუსრულებლობაში გამოიხატება. ყველა იმ შემთხვევაში, როცა დამნაშავემ არ შეასრულა ეს სპეციალური მოვალეობა, რამაც გამოიწვია დანაშაულებრივი შედეგი ან შექმნა მისი დადგომის შესაძლებლობა, საქმე გვაქვს შესაბამისი დანაშაულის უშუალო ამსრულებლობასთან.

²⁸ გამყრელიძე ო., დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობა და თანაამსრულებლობა, თბ., 1974, გვ.54.

შემდეგი საკითხი, რომელიც ამ პრობლემატიკაში წამოიჭრება, შეეხება შუალობითი ამსრულებლობის სუბიექტურ შემადგენლობას. შეიძლება თუ არა შუალობითი ამსრულებლობა გაუფრთხილებლობით? ამ კითხვაზე უარყოფითად უნდა ვუპასუხოთ. როდესაც ჩვენ შუალობითი ამსრულებლობას წამქეზებლობისა და დახმარებისაგან ვასხვავებდით, აღვნიშნეთ, რომ შუალობითი ამსრულებლობის არსებითი ნიშანია სუბიექტის მიერ იმის შეგნება, რომ იგი მეორე პირს იყენებს იარაღად თავისი დანაშაულებრივი მიზნის მისაღწევად. სადაც ასეთი შეგნება არ არის, იქ შუალობითი ამსრულებლობაც გამორიცხულია. სწორედ ამიტომ, შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ გაუფრთხილებლობითი შუალობითი ამსრულებლობა. ამსრულებლობის ეს სახე მოითხოვს მხოლოდ და მხოლოდ განზრახვას იმისდა მიუხედავად, თუ როგორია დელიქტის ბუნება,²⁹ ე.ი. მხოლოდ განზრახ შეიძლება მისი ჩადენა, თუ როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით. გაუფრთხილებლობითი შუალობითი ამსრულებლობის საკითხი პრობლემატური მხოლოდ მაშინ იქნებოდა, ჩვენ რომ გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის თვალსაზრისზე ვიდგეთ. სწორედ მაშინ გახდებოდა საჭირო გაუფრთხილებლობითი ამსრულებლობის განსხვავება გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობისაგან. რადგან ჩვენი სისხლის სამართალი იცნობს მხოლოდ განზრახ თანამონაწილეობას, ამიტომ შუალობითი ამსრულებლობის საკითხიც მხოლოდ განზრახვის სფეროში უნდა ვიკვლიოთ.

საკითხი რომ უფრო ნათელი გახდეს, საჭიროა გავარკვიოთ, თუ განზრახვის რა სახეს გულისხმობს შუალობითი ამსრულებლობა. ჩვენი აზრით, პირი ამ შემთხვევაში მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით შეიძლება მოქმედებდეს. ძნელი წარმოსადგენია ფსიქიკურად დაავადებულის იარაღად გამოყენება ევენტუალური განზრახვის დროს. მეორე პირის

²⁹ დელიქტი ლათინური წარმომავლობისაა და ნიშნავს სამართლის დარღვევას, დანაშაულს.

იარაღად გამოყენება მხოლოდ იმას შეუძლია, ვისი მიზანიც პირდაპირ არის მიმართული განსაზღვრული დანაშაულებრივი შედეგისაკენ.

შესაძლებელია ისეთი შემთხვევა, როცა წამქეზებელი ან დამხმარე ცდება და ჰგონია, რომ ის, ვისაც იგი აქეზებს ან ეხმარება, სავსებით ვარგისი სუბიექტია მის მიერ განზრახული დანაშაულის ჩასადენად, მაგრამ სინამდვილეში უშუალო ამსრულებელი ფსიქიკურად დაავადებული ან მცირეწლოვანი აღმოჩნდება. მე სწორად მიმაჩნია იმ იურისტთა შეხედულება, რომლებიც ამ შემთხვევას თანამონაწილეობად აკვალიფიცირებენ.³⁰ აქცესორული თეორიის მოწინააღმდეგეებს ეს მაგალითი მოჰყავთ იმის დასამტკიცებლად, თითქოს შეიძლებოდეს თანამონაწილეობა ამსრულებლობის გარეშე³¹. მაგრამ ეს საკითხი ვერ ამაგრებს მათს პოზიციას, ვინაიდან აქ საკითხი წყდება არა ფაქტიური მდგომარეობის მიხედვით, არამედ წამქეზებლის ან დამხმარის წარმოდგენის შესაბამისად. წამქეზებელი და დამხმარე თვლიდნენ, რომ ისინი თანამონაწილენი არიან და არა ამსრულებლები. მათი თვალსაზრისით აქ ამსრულებელი იგულისხმება.

განხილვის ღირსია ამის საპირისპირო შემთხვევა, სახელდობრ, როცა წამქეზებელი ან დამხმარე თვლიდა, რომ აქეზებს ან ეხმარება სულით ავადმყოფს, სინამდვილეში კი უშუალო ამსრულებელი შერაცხვანარიანია და შეუძლია პასუხი აგოს ჩადენილი ქმედებისათვის. ჩვენი აზრით, ეს საკითხიც წამქეზებლის ან დამხმარის სუბიექტური წარმოდგენების მიხედვით უნდა გადაწყდეს. ისინი დაისჯებიან, როგორც შუალობითი ამსრულებლები³². შუალობითი ამსრულებლობა, როგორც წესი, გულისხმობს სამ სუბიექტს: დამნაშავე - იარაღი - მსხვერპლი. მაგრამ არ არის გამორიცხული ისეთი შემთხვევაც, როცა „ცოცხალი იარაღი“ და მსხვერპლი ერთ პიროვნებაშია შერწყმული. ამის ნიმუშად შეიძლება გამოდგეს ფსიქიკურად დაავადებულის თვითმკვლელობისათვის წაქეზება,

³⁰ თ.წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი 1-ლი, თბილისი, 2007, გვ.492;

³¹ კობიაშვილი უ., თანამონაწილეობის აქცესორული თეორიის შესახებ, „საბჭოთა სამართალი“, 1968, N3, გვ.29

³² Ковалев М.И. Соучастие в преступлении, Свердловск, 1962 г. Стр. 30.

როცა მას არა აქვს გაცნობიერებული თავისი მოქმედების მნიშვნელობა. წამქეზებელი ამ შემთხვევაში მკვლელობის შემადგენლობას ახორციელებს მსხვერპლის მეშვეობით, იგი მკვლელობის შუალობითი ამსრულებელია. ისევე როგორც თანამონაწილეობის დროს შეიძლება ადგილი ჰქონდეს ამსრულებლის ექსცესს, შუალობითი ამსრულებლობის დროსაც გამორიცხული არ არის „ცოცხალი იარაღის“ ექსცესი. მაგრამ „იარაღის“ ექსცესის საკითხი ამ შემთხვევაში არ გამოირჩევა რაიმე თავისებურებით. პასუხისმგებლობა აქაც დგება ბრალის პრინციპის საფუძველზე: შუალებით ამსრულებელს შეერაცხება „იარაღის“ მიერ მიყენებული მხოლოდ ის ზიანი, რომელიც მას გათვალისწინებული ჰქონდა. ექსცესისათვის იგი პასუხს არ აგებს.

2.2 დანაშაულის სახეები, რომელთა შუალობითი განხორციელება შეუძლებელია

ისეთ შემადგენლობათა რიცხვს, რომელთა შუალობითი განხორციელება არ შეიძლება, უპირველეს ყოვლისა, მიაკუთვნებენ საკუთარი ხელით ჩასადენ დანაშაულს. შეუძლებელია ისეთ დანაშაულთა შუალობითი ამსრულებლობა³³ როგორცაა, მაგალითად, დედის მიერ ახალშობილის განზრახ მკვლელობა (მ.112), დაუხმარებლობა (მ.129), ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება (მ.176), საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის უკანონოდ გადაკვეთა (მ.344), სამხედრო სარეზერვო სამსახურისთვის თავის არიდება (მ.357), მობილიზაციის გაწვევისათვის თავის არიდება (მ.358), დანაშაულის შეუტყობინებლობა (მ.376) და სხვ.

ყველა აქ ჩამოთვლილი დელიქტის შუალობითი ამსრულებლობა გამორიცხულია დანაშაულის სუბიექტის თავისებურების გამო.³³

საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტები ორ ჯგუფად შეიძლება გაიყოს: 1. წმინდა უმოქმედობის და 2. წმინდა მოქმედების დელიქტებად. წმინდა უმოქმედობის დელიქტების ობიექტური შემადგენლობა ყოველთვის მოვალეობის შეუსრულებლობაში გამოიხატება (მაგალითად, ალიმენტის

³³ Бурчак Ф.Г., Учение о соучастии по Советском уголовному праву, Киев, 1969ч Стр. 168-169.

გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება, მობილიზაციის გაწვევისათვის თავის არიდება და სხვ.), მოვალეობა კი თავისი ბუნებით პერსონალურია, რაც იმას ნიშნავს, რომ მოვალეობა მხოლოდ იმან უნდა შეასრულოს, ვისაც იგი პერსონალურად აკისრია. სწორედ ამიტომ სხვისი მოვალეობის შეუსრულებლობა შეუძლებელია.

საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტების მეორე ჯგუფს წმინდა მოქმედების დელიქტები შეადგენენ (მაგალითად, დეზერტირობა, საქართველოს სახელმწიფო საზღვრის უკანონოდ გადაკვეთა და სხვ). ამ დელიქტების შუალობითი ამსრულებლობა შეუძლებელია იმიტომ, რომ პირმა თავისი თავი გარკვეულ სიტუაციაში უნდა მოაქციოს, მხოლოდ თავისი თავი და არა სხვა ვინმე.

საგანგებო განხილვის ღირსია იმ დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობის საკითხი, რომლის ჩადენა მხოლოდ სპეციალური სუბიექტის მიერ ხდება. მაგალითად, სამოხელეო დანაშაული მხოლოდ მოხელემ ან მასთან გათანაბრებულმა პირმა შეიძლება ჩაიდინოს, სამხედრო დანაშაული – სამხედრო პირმა და სხვ.

იმისთვის, რათა გავარკვიოთ, შეიძლება თუ არა შუალობითი ამსრულებლობა იმ დელიქტებში, რომელთა ჩადენა მხოლოდ სპეციალური სუბიექტის მიერ ხდება, უპირველეს ყოვლისა, უნდა გამოვიკვლიოთ ქმედების მართლწინააღმდეგობის და დანაშაულის სუბიექტის დამოკიდებულების საკითხი. სახელდობრ, ახდენს თუ არა რაიმე გავლენას ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე დანაშაულის სუბიექტის ნიშნები. იურიდიულ ლიტერატურაში აღიარებულია, რომ ქმედების მართლწინააღმდეგობაზე ზეგავლენას ახდენს დანაშაულის სუბიექტის ნიშნები. მაგალითად, ვ. კუდრიავცევი აღნიშნავს, რომ „საბჭოთა კრიმინალისტთა უდიდესი უმრავლესობა იზიარებს, ჩემი აზრით სწორ შეხედულებას, მართლწინააღმდეგობა ახასიათებს დანაშაულს მთლიანად და განისაზღვრება შემადგენლობის ყველა ელემენტით მათ ერთობლიობაში.” სხვა ადგილას ვ. კუდრიავცევი პირდაპირ ამბობს, რომ

სუბიექტი და სუბიექტის მხარე ქმედებისა ზეგავლენას ახდენენ მისი მართლწინააღმდეგობის ხასიათსა და ხარისხზე არა უშუალოდ, არამედ ობიექტური გარეგანი ნიშნების მეშვეობით, აძლევენ რა შინაარსს დანაშაულის მოქმედებას³⁴.

ჩემი აზრით, ეს დებულება სამართლიანად იმსახურებს კრიტიკას. არის შემთხვევები, როდესაც ქმედება სულ სხვაგვარ სოციალურ შინაარს იძენს იმისდა მიხედვით, თუ ვინ ჩაიდენს მას. ამას ადგილი აქვს იმ დელიქტებში, რომელთა შემადგენლობის აუცილებელ ნიშანს ე.წ. სპეციალური სუბიექტი წარმოადგენს. მივმართოთ მოქმედ კანონმდებლობას. სსკ-ის 374-ე მუხლის მიხედვით, ისჯება წინასწარი გამოძიების მონაცემების გახმაურება. ამ დანაშაულის სუბიექტი შეიძლება იყოს საგამოძიებო მოქმედების მონაწილეები. მაგრამ თუ ეს მონაცემები სათანადო ნებართვის გარეშე გახმაურებულია არა დასახელებული პირების, არამედ გამომძიებლის ან პროკურორის მიერ, მაშინ ისინი პასუხს აგებენ შესაბამისი სამოხელეო დანაშაულისათვის. ამ შემთხვევაში ერთსა და იმავე ფაქტს სახელდობრ, წინასწარი გამოძიების მონაცემების გახმაურებას სხვა შინაარსი ეძლევა, რისი მიზეზიც ასევე დანაშაულის სუბიექტია.

ამრიგად, ის გარემოება, რომ ინდივიდს არ შეუძლია უშუალოდ ადასრულოს მოცემული დანაშაულის შემადგენლობა, ყოველთვის არ გამორიცხავს ამ პირის მიერ დანაშაულის შუალობით ამსრულებლობას. დანაშაულის უშუალოდ ჩადენის შეუძლებლობა ფორმალური ნიშანია, რაც, თავისთავად, ვერ დაედება საფუძვლად ამ დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობის შეუძლებლობას. ამ თვალსაზრისით, ნიშნები, რომლებიც გამორიცხავენ სუბიექტის მიერ რომელიმე დანაშაულის უშუალოდ ჩადენას, ჩვენი აზრით, ორ ჯგუფად უნდა დაიყოს. პირველ ჯგუფში შევა ისეთი ნიშნები, რომლებიც სუბიექტს რაიმე მოვალეობას აკისრებენ. მაგალითად, თანამდებობრივი მოვალეობა, სამხედრო მოვალეობა და სხვა. მეორე ჯგუფში შევა ისეთი ნიშნები, რომლებიც ფაქტიური ხასიათისაა.

³⁴ Кудрявцев В.Н. Объективная сторона преступления, Москва, 1960., стр. 98-100.

მაგალითად, პირს არ შეუძლია ამა თუ იმ დანაშაულის უშუალო ჩადენა რაიმე ფიზიკური ან სათანადო პროფესიული ნაკლის გამო. შუალობითი ამსრულებლობის საკითხი სხვადასხვაგვარად უნდა გადაწყდეს იმისდა მიხედვით, თუ რომელი აქ მითითებული ჯგუფის ნიშნებთან გვაქვს საქმე. თუ ინდივიდს არ შეუძლია რომელიმე დანაშაულის უშუალოდ ჩადენა იმის გამო, რომ მას არ აკისრია ის მოვალეობა, რომელიც ამ დანაშაულის ამსრულებელს უნდა ჰქონდეს, მაშინ იგი ხსენებულ შემადგენლობას „იარაღის“ მეშვეობითაც ვერ განახორციელებს. ჩვეულებრივად ეს იმით აიხსნება, რომ მოვალეობა პერსონალური ბუნებისაა. ვისაც მოვალეობა პირადად არ აკისრია, იგი მას ვერც დაარღვევს. ამიტომ ამ ნაკლის შევსება სხვა პირის მეშვეობითაც არ შეიძლება. მაგრამ თუ საქმე ეხება არა მოვალეობას, არამედ რაიმე ფიზიკურ ან სათანადო პროფესიულ ნაკლს, ამ ნაკლის შევსება „იარაღის“ მეშვეობით სავსებით შესაძლებელია. მაგალითად, წერა-კითხვის უცოდინარი პასუხს აგებს საბუთის გაყალბების შუალობითი ამსრულებლობისათვის და სხვ.

2.3. „ცოცხალი იარაღი“ მოქმედებს ბრალის გარეშე

დამნაშავემ „ცოცხალ იარაღად“ შეიძლება გამოიყენოს ისეთი ადამიანი, რომელიც პასუხს არ აგებს იმის გამო, რომ დანაშაული მას არ შეეცდებოდა. მ.ჯ-მ წააქეზა ფსიქიკურად დაავადებული ხ.კ. თავისი ძმის, ა.ჯ-ს მოსაკლავად, რომელთანაც მტრული დამოკიდებულება ჰქონდა. ამისათვის მან ხ.კ-ს გადასცა სანადირო თოფი ოთხი ვაზნით და თან აღუთქვა: თუ ჩემს ძმას მოვკლავ, გასამრჯელოდ ამ თოფს მიიღებო. ხ.კ-მ მოკვლის მიზნით ორჯერ ესროლა ა.ჯ-ს და მიაყენა ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება. მ.ჯ. მკვლელობის მცდელობის შუალობითი ამსრულებელია. მოცემული ქმედება როგორც წამქეზებლობაში, ისე დახმარებაში გამოიხატება, რაც შეეხება ხ.კ-ს, მან პასუხი არ უნდა აგოს შეურაცხადობის გამო, იგი მხოლოდ ცოცხალი იარაღის როლს ასრულებს. სხვათა შორის, ეს საქმე იმ მხრივაცაა საინტერესო, რომ დანაშაულებრივი მოქმედების

განვითარების სტადიის საკითხი (ამ შემთხვევაში – მცდელობა) „ცოცხალი იარაღის“ მოქმედებამ განსაზღვრა. ეს იმიტომ მოხდა, რომ სწორედ „იარაღი“ ასრულებდა ისეთ მოქმედებას, რომელიც დანაშაულის შემადგენლობის უშუალო განხორციელებისათვის იყო საჭირო. შეიძლება დავასკვნათ, რომ დანაშაულის განვითარების სტადიების საკითხი ყოველთვის იმ მოქმედების მიხედვით უნდა გადაწყდეს, რომლითაც დანაშაულის შემადგენლობა უშუალოდ ხორციელდება. ამ დებულებას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს როგორც შუალობითი ამსრულებლობის, ისე თანამონაწილეობის შემთხვევაში. თუ თანამონაწილეობა თავისი ბუნებით აქცესორულია და დამოკიდებულია ამსრულებლის მიერ ჩადენილ მთავარ მოქმედებაზე, ასევე „აქცესორულია“ შუალობითი ამსრულებლობაც, იმ განსხვავებებით, რომ შუალობითი ამსრულებლობის დროს საქმე გვაქვს ფაქტიურ აქცესორობასთან. ეს იმას ნიშნავს, რომ თანამონაწილეობის დროს წამქეზებლის მოქმედებას შინაარსს აძლევს ამსრულებლის მოქმედება, ხოლო შუალობითი ამსრულებლობის დროს, პირიქით, წამქეზებლის მოქმედება აძლევს შინაარსს „ცოცხალი იარაღის“ მოქმედებას. მაგრამ ამისდა მიუხედავად, ერთი რამ მათ მაინც საერთო აქვთ: დანაშაულის განვითარების სტადიების საკითხი როგორც თანამონაწილეობის, ისე შუალობითი ამსრულებლობის შემთხვევაში ყოველთვის დამოკიდებულია ფიზიკური ამსრულებლის მოქმედებაზე.

ზოგჯერ „ცოცხალ იარაღად“ გამოყენებული პირის პასუხისმგებლობა გამორიცხულია მცირეწლოვანების გამო. მოქმედი კანონმდებლობით სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა იწყება 14 წლის ასაკიდან. 12-დან 16 წლამდე ასაკის პირს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება მხოლოდ კანონით გათვალისწინებულ შემთხვევაში. იმ ქმედებათა ჩამოთვლა, რომელთა ჩადენისათვის შეიძლება პასუხი აგოს არასრულწლოვანმა, ე. ი. 12-14 წლამდე ასაკის პირმა, მოცემულია სსკ-ის 33-ე მუხლში. იმიტომ ის, ვინც წააქეზა მცირეწლოვანი (12 წლამდე ასაკის პირი) იმ დანაშაულისათვის, რომელიც არ არის მოხსენიებული სსკ-ის 33-ე

მუხლში, პასუხს აგებს როგორც შესაბამისი დანაშაულის შუალობითი ამსრულებელი.

სსკ-ის 171-ე მუხლით ისჯება „არასრულწლოვანის ჩაბმა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში“. ამ მუხლის თანახმად, თუ ვინმემ წააქეზა არასრულწლოვანი, ჩააბა ანტისაზოგადოებრივ ქმედებაში, იგი პასუხს აგებს სსკ-ის 171-ე მუხლით, ხოლო თუ ვინმემ წააქეზა პასუხისმგებლობის ასაკს მიუღწეველი პირი და ჩაადენინა სსკ-ის კერძო ნაწილის რომელიმე მუხლით გათვალისწინებული უმართლობა, იგი პასუხს აგებს სსკ-ის სწორედ იმ მუხლით, რომელიც ითვალისწინებს პასუხისმგებლობას ჩადენილი უმართლობისათვის.

აქამდე ვიხილავდით ისეთ შემთხვევებს, როცა სრულწლოვანი პირი ფსიქიკურად ავადმყოფს ან მცირეწლოვანს აქეზებს დანაშაულის ჩასადენად. მაგრამ არ არის გამორიცხული, დამნაშავემ სულით ავადმყოფი ან მცირეწლოვანი წააქეზოს თვითმკვლელობისათვის ან საკუთარი ჯანმრთელობის დაზიანებისათვის. ამ შემთხვევაშიც წამქეზებელი არის მკვლელობის ან ჯანმრთელობის დაზიანების შუალობითი ამსრულებელი, ხოლო „ცოცხალ იარაღად“ გამოდის თვით მსხვერპლი.

სხვაგვარად უნდა გადაწყდეს საკითხი იმ შემთხვევაში, როცა ადგილი აქვს სრულწლოვანი და შერაცხვაუნარიანი პირის წაქეზებას ან ხელის შეწყობას თვითმკვლელობაში. თანამონაწილეობაზე ლაპარაკი აქ, რასაკვირველია, ზედმეტია, რადგან თვითმკვლელობა მოქმედი კანონმდებლობით დანაშაულად არ ითვლება. რჩება მეორე გზა: ხომ არ არის აქ მკვლელობის შუალობითი ამსრულებლობა ისევე, როგორც ამას ადგილი აქვს არასრულწლოვანის ან ფსიქიკური ავადმყოფის თვითმკვლელობისათვის წაქეზების დროს? ეჭვს გარეშეა, სრულწლოვანი და ფსიქიკურად ჯანსაღი პირის წაქეზება თვითმკვლელობისათვის, თუნდაც ამის შედეგად მან ნამდვილად მოიკლას თავი, ვერ ჩაითვლება მკვლელობად, ვინაიდან თვითმკვლეელი მოქმედებდა საკუთარი ნებით, რის

გამოც შეუძლებელი იყო მისი „ცოცხალ ირადად“ გამოყენება³⁵. მხოლოდ იმ პირის გამოყენება შეიძლება დანაშაულის „ბრმა ირადად“, რომელსაც არა აქვს შეგნებული თავისი მოქმედების სოციალური შინაარსი, ან თუმცა შეგნებული აქვს, მაგრამ არ შეუძლია განაგოს თავისი მოქმედება.

მოქმედ კანონმდებლობაში გვხვდება სპეციალური შემადგენლობა – თვითმკვლელობამდე მიყვანა, რომელიც აქ განსახილველ საკითხთან უშუალოდ არის დაკავშირებული. სსკ-ის 115-ე მუხლით ისჯება თვითმკვლელობამდე ან თვითმკვლელობის ცდამდე მიყვანა მსხვერპლისადმი მუქარით ან სასტიკი მოპყრობით, ანდა მისი პატივის ან ღირსების სისტემატური დამცირებით. აღნიშნული შემადგენლობის კომენტატორთა დიდი ნაწილი იმ აზრისაა, რომ თვითმკვლელობამდე მიყვანა შესაძლებელია მხოლოდ გაუფრთხილებლობით ან ევენტუალური განზრახვით. მაგრამ თუ თვითმკვლელობამდე მიყვანის დროს დამნაშავე მოქმედებდა პირდაპირი განზრახვით, ე.ი. ითვალისწინებდა და სურდა კიდევ, რომ მსხვერპლს თავი მოეკლა, ამ კრიმინალისტთა აზრით, ადგილი აქვს არა თვითმკვლელობამდე მიყვანას, არამედ მკვლელობას³⁶. მაგრამ როგორც სწორად შენიშნავს თ. წერეთელი „საკითხი არ შეიძლება გადაწყდეს იმისდა მიხედვით, პირდაპირი განზრახვით მოქმედებდა დამნაშავე, თუ ევენტუალური განზრახვით ან დაუდევრობით. აქ გადამწყვეტია სულ სხვა მომენტი:

1) წარმოადგენდა თუ არა დაზარალებული ბრმა ირადს დამნაშავეს ხელში, თუ პირიქით, 2) მას ჰქონდა შენარჩუნებული მოქმედების თავისუფლება; მხოლოდ პირველ შემთხვევაში ექნება ადგილი მკვლელობას, ხოლო დანარჩენ შემთხვევაში „თვითმკვლელობამდე მიყვანის „შემადგენლობას, თუნდაც დამნაშავე პირდაპირი განზრახვით მოქმედებდეს“³⁷.

მკვლელობის შუალობითი ამსრულებლობა არ გვექნება აგრეთვე იმ შემთხვევაში, როცა თვითმკვლელობის მიზეზი გაუპატიურება იყო.

³⁵ ო.გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, თბილისი, 2013, გვ.245;

³⁶ Трайнин А.Н., Общее учение о составе преступления, Москва, 1957, стр.110.

³⁷ ო.გამყრელიძე, სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი, 2008, გვ.162;

დამნაშავეს კიდევაც რომ სურდეს და ითვალისწინებდეს, რომ გაუპატიურების შედეგად ქალი თავს მოიკლავს, იგი პასუხს არ აგებს მკვლელობისათვის. სრულწლოვანი და ფსიქიკურად ჯანსაღი ადამიანის მოკვლა მისივე ხელით შესაძლებელია მხოლოდ მსხვერპლის შეცდომაში შეყვანის გზით. მაგალითად, მკვლელობის მიზნით საჭმელში ან სასმელში საწამლავის სასიკვდილო დოზის ჩაყრა, რომელიც შემდეგ მსხვერპლმა თავისივე ხელით დალია. აქ უთუოდ არის მკვლელობის შუალობითი ამსრულებლობა.

შუალობით ამსრულებლობას ადგილი აქვს აგრეთვე მაშინ, როცა დამნაშავე მონუსხავს (ჰიპნოზი) მეორე პირს და ამოქმედებს მას თავის სასარგებლოდ. შესაძლებელია აგრეთვე ისეთი შემთხვევაც, როცა დამნაშავე აღუკვეთავს სუბიექტს საგანგებოდ მასზე დაკისრებული მოვალეობის შესრულების შესაძლებლობას. მაგალითად, დამნაშავე შეკრავს რკინიგზის მეისრეს, რომელსაც აღარ აქვს შესაძლებლობა გადაიყვანოს მატარებელი თავისუფალ ხაზზე, რაც ხდება მიზეზი მატარებლის მარცხისა. სხვათა შორის, ეს უკანასკნელი შემთხვევა იმიტომაცაა საინტერესო, რომ ამსრულებელი აქ არც წამქეზებლის როლში გამოდის და არც დამხმარის. ეს გარემოება კიდავ ერთხელ ადასტურებს იმ აზრს, რომ შუალობითი ამსრულებლის ფიგურა არ არის ხელოვნური და ცხოვრებისათვის უცხო კონსტრუქცია.³⁸

შუალობითი ამსრულებელი არის პირი, რომელმაც სხვა შეიყვანა შეცდომაში და ჩაადენინა დანაშაული. მაგალითად, ა.ბ. გ.დ. და ე.ვ. ისხდნენ რესტორანში და ვახშამს შეეცეოდნენ. ა.ბ.–ს მტრობა ჰქონდა ე.ვ.–სთან. ა.ბ.–მ ლიმონათში გაურია საწამლავი ისე, რომ ვერავინ შეამჩნია, შემდეგ იგი მიაწოდა გ.დ.–ს და სთხოვა, გამაგრილებელი სითხე დაესხა ე.ვ.–ს ჭიქაში, რაც დაუყონებლივ შეასრულა უკანასკნელმა. ე.ვ. სითხის მიღებისთანავე ადგილზე გარდაიცვალა. ასეთ შემთხვევაში ა.ბ. პასუხს აგებს, როგორც მკვლელობის შუალობითი ამსრულებელი, ხოლო ბ.გ. გათავისუფლდება

³⁸ Российское уголовное право, общая часть, учебник, Москва, 1997, ст.188

პასუხისმგებლობისაგან. ასეთ შემთხვევაში ბ.გ-მ არ იცოდა და არც შეიძლება სცოდნოდა, რომ საწამლავს აძლევდა.

სრულწლოვანი და სულიერად ჯანსაღი ადამიანის „ცოცხალ იარაღად“ გამოყენება შესაძლებელია აგრეთვე ფსიქიკური იძულებითაც. თუ ყოველგვარი ფსიქიკური იძულება ვერ გახდება საფუძველი მოძალადის ამსრულებლად ცნობისა. პირი დანაშაულის „იარაღად“ გამოყენებული იქნება მხოლოდ ისეთი ფსიქიკური იძულების დროს, რომელსაც შეუძლია შექმნას უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობა. მაგალითად, თუ პირს ემუქრებიან, რომ მოკლავენ მის მძევლად აყვანილ შვილს, თუ არ მოიპარავს ავტომობილს. მაგრამ რადგანაც უკიდურესი აუცილებლობის დროს პირი მოქმედებს მართლზომიერად, ამიტომ ამ საკითხს აღარ შევხებით და განვიხილავთ ცოტა ქვემოთ.

2.4. „ცოცხალი იარაღი“ მოქმედებს ბრალეულად

აქამდე ვიხილავდით ისეთ შემთხვევებს, როცა „ცოცხალი იარაღის“ პასუხისმგებლობა გამორიცხული იყო იმის გამო, რომ მას ბრალი არ მიუძღვის ჩადენილ ქმედებაში. მაგრამ ზოგჯერ შესაძლებელია „იარაღსაც“ დაეკისროს სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა. უპირველეს ყოვლისა, ეს ისეთი შემთხვევაა, როცა „იარაღი“ გაუფრთხილებლობით მოქმედებს. ეს დებულება პირდაპირ გამომდინარეობს მოქმედი სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობიდან. სსკ-ის 23-ე მუხლის თანახმად, დანაშაულში თანამონაწილეობა ნიშნავს ორი ან მეტი პირის განზრახ ერთობლივ მონაწილეობას განზრახი დანაშაულის ჩადენაში. ამ განსაზღვრების თანახმად, თანამონაწილეობას ადგილი აქვს მხოლოდ იქ, სადაც ყოველი მონაწილე განზრახ მოქმედებს.

სისხლის სამართლის თეორიაში იგივე აზრია გაბატონებული³⁹, მაგრამ ზოგიერთი ავტორი არ ეთანხმება გაბატონებულ თვალსაზრისს და თვლის, რომ თანამონაწილეობა შესაძლებელია როგორც განზრახ, ისე

³⁹ წერეთელი თ., თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბ. 1965, გვ. 34-47

გაუფრთხილებლობით. ეს აზრი გამოთქმული აქვს ტრაინინს ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის 40-იან წლებში. იგი საგულდაგულოდ იხილავს ყველა იმ შემთხვევას, რომელშიც კი შეიძლება დაისვას გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის საკითხი: 1. წამქეზებელი მოქმედებს განზრახ, უშუალო ამსრულებელი კი გაუფრთხილებლობით; 2. წამქეზებელი ან დამხმარე მოქმედებს გაუფრთხილებლობით, უშუალო ამსრულებელი – განზრახ; 3. ყველა მონაწილე მოქმედებს გაუფრთხილებლობით.⁴⁰

ამ სამი შესაძლებელი ვარიანტიდან ჩვენთვის საინტერესოა მხოლოდ პირველი, ე.ი. როცა ერთი განზრახ აქეზებს მეორეს დანაშაულისათვის, ხოლო წამქეზებელი მოქმედებს გაუფრთხილებლობით. მხოლოდ აქ შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ წამქეზებელი არის არა თანამონაწილე, არამედ შუალობითი ამსრულებელი. რაც შეეხება დანარჩენ ორ შემთხვევას, იქ შუალობით ამსრულებლობაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება. ა. ტრაინინის აზრით, თუ ერთი პირი, ასე ვთქვათ, წამქეზებელი მოქმედებს განზრახ, ხოლო მეორე - ამსრულებელი - მოქმედებს გაუფრთხილებლობით, თანამონაწილეობა შეუძლებელია.

„თუ პირი, – ამბობს ა. ტრაინინი, - განზრახ შეაგულიანებს დანაშაულის ჩასადენად მეორე პირს, რომელიც გაუფრთხილებლობით მოქმედებს, აქ არ არის წამქეზებელი (დამხმარე) და ამსრულებელი, არ არის თანამონაწილეობა, არამედ არის მხოლოდ ერთი-ბრალეული პირი-განზრახი დანაშაულის ავტორი, რომელიც თვითონ კისრულობს მთელ პასუხისმგებლობას ამ დანაშაულისათვის“. ა. ტრაინინი გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობას ხედავდა მხოლოდ იქ, სადაც ყველა მონაწილე გაუფრთხილებლობით მოქმედებდა. გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის თეორიას იზიარებს მ. შარგოროდსკი. მისი პოზიცია ამ საკითხში არსებითად არ განსხვავდება ა. ტრაინინის პოზიციისაგან. იგი ამტკიცებს, რომ თანამონაწილეობისათვის დამახასიათებელია ერთგვაროვანი სუბიექტური დამოკიდებულება ყველა

⁴⁰ Трайнин.Н; Учение о соучастии; Москва; 1941 год; стр. 112

მონაწილისა დანაშაულებრივი შედეგისადმი. თანამონაწილეობას ადგილი აქვს იქ, სადაც ყველა მონაწილე მოქმედებს ან განზრახ ან გაუფრთხილებლობით. ამიტომ თუ ვინმე წააქეზებს დანაშაულის ჩასადენად მეორე პირს, რომელიც გაუფრთხილებლობით მოქმედებს, თანამონაწილეობა არ გვექნება.

წამქეზებელი ასეთ შემთხვევაში პასუხს აგებს არა როგორც თანამონაწილე, არამედ როგორც შუალობითი ამსრულებელი.⁴¹

ამრიგად, ერთი რამ ცხადია: იურიდიულ ლიტერატურაში წამოჭრილი დავა იმის გამო, განზრახია თანამონაწილეობა თუ გაუფრთხილებლობითი, ვერავითარ ზეგავლენას ვერ ახდენს ჩვენთვის აქ საინტერესო საკითხზე. როგორც განზრახი, ისე გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის მომხრენი ერთხმად აღიარებენ, რომ არ შეიძლება განზრახი თანამონაწილეობა გაუფრთხილებლობით ჩადენილ მთავარ მოქმედებაში. შესაძლებელია ფიზიკურმა ამსრულებელმა პასუხი აგოს გაუფრთხილებლობისათვის, მაგრამ იგი მაინც იარაღია წამქეზებლის ხელში. ამიტომ მსგავს შემთხვევებში წამქეზებელი თანამონაწილე კი არ არის, არამედ თვითონ არის დანაშაულის ამსრულებელი, სახელდობრ, შუალობითი ამსრულებელი.

შეიძლება თუ არა, „ცოცხალი იარაღი“ განზრახ მოქმედებდეს? აქ ლაპარაკია ისეთ შემთხვევაზე, როცა „ცოცხალი იარაღი“ პასუხს აგებს განზრახი დანაშაულისათვის. ერთი შეხედვით, ეს თითქოს შეუძლებელია, რადგან თუ „იარაღი“ განზრახ მოქმედებს, მაშინ წამქეზებელი ამსრულებელი (შუალობითი) კი არა, თანამონაწილე უნდა იყოს. მაგრამ იურიდიულ ლიტერატურაში, განსაკუთრებით გერმანული სისხლის სამართლის თეორიაში, გავრცელებულია აზრი, რომ იარაღი ზოგჯერ შეიძლება განზრახაც მოქმედებდეს. ჯერ კიდევ ფ. ლისტი აღნიშნავდა, რომ შუალობითი ამსრულებლობა უნდა ვცნოთ მაშინ, როცა „დანაშაული

⁴¹ Шаргородский М.Д; Некоторые вопросы общего учения о соучастии; Москва, 1960 ; стр. 90.

მოითხოვს განსაზღვრულ მიზანს და ეს მიზანი არა აქვს პირს, რომელიც წააქეხეს ქმედების ჩასადენად, მაგრამ აქვს წამქეზებელს.“⁴²

ამჟამად, გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში ეს საკითხი მეტად პრობლემატურია.

განსაკუთრებული ყურადღების ღირსია ისეთი შემთხვევები, როცა უშუალო ამსრულებლისათვის არ არის ცნობილი წამქეზებლის მიზანი. ეს ხდება მაშინ, როცა უშუალო ამსრულებელი მოქმედებს განზრახ, მაგრამ არ ისახავს იმ მიზანს, რომელსაც ისახავს წამქეზებელი, რადგან ამ უკანასკნელმა არ გაუმხილა მას თავისი ნამდვილი ზრახვა. ამ დროს თითოეული მონაწილის ქმედება შეიძლება სხვადასხვა მუხლებით დაკვალიფიცირდეს.

მაგალითად, ა-მ წააქეზა ბ. მოეკლა გ. ა-ს ვალი ჰქონდა გ-სი და არ სურდა მისი დაბრუნება. ბ-მ არაფერი იცოდა ა-ს მიზნის შესახებ. ასეთ შემთხვევაში ა. პასუხს აგებს, როგორც ანგარებითი მკვლელობის წამქეზებელი (24, 109-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტი), ხოლო ბ. – განზრახ მკვლელობისათვის (108-ე მუხლი), რა თქმა უნდა, თუ ბ-ს მოქმედება არ შეიცავს 109-ე მუხლში ჩამოთვლილ რომელიმე დამამძიმებელ გარემოებას.

2.5. შუალობითი ამსრულებლობა უფროსის ბრძანების შესრულების დროს

საგანგებო განხილვის ღირსია შუალობითი ამსრულებლობის პრობლემა ბრძანების შესრულების დროს. ცნობილია, რომ ბრძანების შესრულება აუცილებლად გულისხმობს ორ მხარეს: უფროსს და ხელქვეითს. მათ შორის კავშირი აგებულია სუბორდინაციაზე. უფროსს უფლება აქვს, თავისი კომპეტენციის ფარგლებში, გასცეს ბრძანება, ხელქვეითი კი ვალდებულია შეასრულოს იგი. როდესაც ვამბობთ, რომ ბრძანების შესრულება სავალდებულოა ხელქვეითისათვის, მხედველობაში

⁴² Лист Ф., Учебник уголовного права; Москва, 1903, стр. 242.

გვაქვს კანონიერი ბრძანება. მაგრამ შეიძლება მოხდეს ისე, რომ უფროსმა გადაამეტოს თავის უფლებამოსილებას და უკანონო ბრძანება გასცეს. მაშასადამე, უკანონოდ ითვლება ბრძანება, რომელიც სცილდება მისი გამცემის კომპეტენციის ფარგლებს. როგორ უნდა მოიქცეს ხელქვეითი, თუ უფროსი გასცემს უკანონო ბრძანებას: უნდა შეასრულოს თუ არა უკანონო ბრძანება, რა იურიდიული შედეგები მოჰყვება ასეთი ბრძანების შესრულებას ან შეუსრულებლობას? დაეკისრება პასუხისმგებლობა მხოლოდ უფროსს, თუ უფროსთან ერთად ხელქვეითიც დაისჯება? ამ საკითხების გარკვევას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს სასამართლო პრაქტიკისათვის. ჩვენთვის აქ საინტერესო ის არის, რომ თუ უფროსის უკანონო ბრძანება სავალდებულოა ხელქვეითისათვის, მაშინ პასუხისმგებლობა მთლიანად დაეკისრება უფროსს, ხელქვეითი განიხილება დანაშაულის ჩადენის „ცოცხალ იარაღად“, ე.ი. უფროსი პასუხს აგებს შესაბამისი დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, პასუხს აგებს ხელქვეითიც: უფროსი იქნება წამქეზებელი, ხოლო ხელქვეითი კი - ამსრულებელი. მაგრამ ვიდრე ასეთ დასკვნებს გავაკეთებდეთ, ჯერ უნდა გავარკვიოთ, თუ როგორი ბრძანება ჩაითვლება უკანონოდ, შემდეგ კი ვიმსჯელოთ, სავალდებულოა თუ არა იგი ხელქვეითისათვის.

მოქმედ სისხლისსამართლებრივ კანონმდებლობაში არ გვხვდება ზოგადი ნორმა, რომელიც აწესებდეს, თუ როგორი ბრძანება ჩაითვლება კანონიერად და რა იურიდიული შედეგები მოჰყვება მის შეუსრულებლობას. სსკ-ის 37-ე მუხლში ჩაწერილია, რომ „სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა არ დაეკისრება იმას, ვინც სავალდებულო ბრძანების ან განკარგულების შესრულებისას დააზიანა სამართლებრივი სიკეთე. ასეთი ზიანისათვის სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა დაეკისრება იმას, ვინც მართლსაწინააღმდეგო ბრძანება ან განკარგულება გასცა.“

ზოგიერთი საზღვარგარეთის ქვეყნის სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობა საგანგებოდ არეგულირებს იმ შემთხვევას, როდესაც ქმედება ჩადენილი იყო არამართლზომიერი ბრძანების შესასრულებლად. ბულგარეთის სსკ-ის მე-16 მუხლი აწესებს, რომ „დანაშაულად არ ჩაითვლება ქმედება, რომელიც ჩადენილია არამართლზომიერი სამსახურებრივი ბრძანების აღსასრულებლად, თუ ბრძანება გაცემული იყო დადგენილი წესით და მის შემსრულებელსაც იგი აშკარა დანაშაულებრივად არ ეჩვენებოდა“.

როგორც უკვე ითქვა, მოქმედი კანონმდებლობა პირდაპირ არ განსაზღვრავს, თუ როგორი ბრძანება ჩაითვლება უკანონოდ და რა იურიდიული შედეგები მოჰყვება მის შესრულებას თუ შეუსრულებლობას. იურიდიულ ლიტერატურაში გამოთქმულია მოსაზრება, რომ კანონიერ ბრძანებად ჩაითვლება ისეთი ბრძანება, რომელიც:

1) გაცემულია უფროსის მიერ თავისი ხელქვეითისადმი; 2) არ სცილდება ბრძანების გამცემის კომპეტენციის ფარგლებს; 3) არ შეიცავს რაიმე აშკარა დანაშაულებრივ მოთხოვნას; 4) გაცემულია სათანადო ფორმლობის დაცვით, თუ ამას აწესებს კანონი.⁴³ უკანონო ბრძანების შესრულებას, ცხადია, გარკვეული იურიდიული შედეგები უკავშირდება. ამასთან უნდა აღინიშნოს, რომ ყოველგვარი ბრძანების (განკარგულების) შესრულების თუ შეუსრულებლობის იურიდიული შედეგები არ შეიძლება იყოს ერთნაირი როგორც სამოქალაქო, ისე სამხედრო სამსახურში. სამოქალაქო პირობებში ხელქვეითმა არ უნდა შეასრულოს არა მარტო აშკარად დანაშაულებრივი, არამედ ყოველგვარი კანონსაწინააღმდეგო განკარგულება, თუ, რასაკვირველია, მისთვის ცნობილი იყო მიღებული განკარგულების აშკარად უკანონო ხასიათი.

სხვაგვარად გადაწყდება ეს საკითხი სამხედრო მოსამსახურეთა მიმართ. საზოგადოდ, სამხედრო სისხლისსამართლებრივ კანონმდებლობაში არ გვხვდება რაიმე ნორმა, რომელიც აწესებდეს, თუ

⁴³ Курс Советского уголовного права, Москва, 1970 . ст. 397-398

როგორი ბრძანება უნდა შეასრულოს ხელქვეითმა. უფროსისადმი ხელქვეითის დამორჩილების მკაცრი მოთხოვნა სამხედრო სამსახურის სპეციფიკური პირობებით აიხსნება. არმიის ძალა და ბრძოლისუნარიანობა დიდად არის დაკავშირებული მტკიცე და ურყევ დისციპლინაზე. ხოლო არმიაში მტკიცე დისციპლინის დამყარება მხოლოდ იმ შემთხვევაში იქნება შესაძლებელი, თუ უფროსის ბრძანება ზუსტად და დროულად შესრულდება. ამიტომ უფროსის ბრძანების შესრულება, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, სამხედრო მოსამსახურისათვის სავალდებულოა. „აშკარად უკანონო (მაგრამ არა დანაშაულებრივი) ბრძანების შესრულება სამხედრო სამსახურის პირობებში, - ვკითხულობთ 1964 წელს მოსკოვში გამოცემულ სისხლის სამართლის სახელმძღვანელოში, - გამორიცხავს სამხედრო მსახურის დისციპლინურ პასუხისმგებლობას, რადგანაც სსრკ-ს შეიარაღებულ ძალთა დისციპლინური წესდების თანახმად, ხელქვეითს უფლება არა აქვს შეაფასოს მიღებული ბრძანება და უარი თქვას მის შესრულებაზე. პასუხისმგებლობა ამ შემთხვევაში ეკისრება ბრძანების გამცემ პირს“.⁴⁴ მაგრამ ეს არ ნიშნავს ხელქვეითის ბრძანად დამორჩილებას სამხედრო უფროსისადმი. სისხლის სამართლის თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში საყოველთაოდ მიღებული თვალსაზრისის მიხედვით, ხელქვეითი ვალდებულია არ შეასრულოს სამხედრო უფროსის აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანება. ამრიგად, თუ სამოქალაქო სამსახურში ხელქვეითმა არ უნდა შეასრულოს უფროსის ყოველგვარი კანონსაწინააღმდეგო განკარგულება (როგორც დანაშაულებრივი, ისე არადანაშაულებრივი), სამხედრო სამსახურში ხელქვეითმა არ უნდა შეასრულოს მხოლოდ აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანება. ერთი სიტყვით, ჩვენთვის აქ საინტერესო ის არის, რომ ხელქვეითი ყველა შემთხვევაში პასუხს აგებს აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანების (განკარგულების) შესრულებისათვის. აქ ადგილი აქვს დანაშაულში თანამონაწილეობას. უფროსი პასუხს აგებს წამქეზებლობისათვის, ხოლო ხელქვეითი დაისჯება

⁴⁴ Чхиквадзе В.М. Военно-уголовное право. М. 1964 г. ст. 206

ამსრულებლობისათვის. სამხედრო მსახურის მიერ უფროსის აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანების შეუსრულებლობა, ა. პიონტოვსკის აზრით, გამართლებულია უკიდურესი აუცილებლობით, რომელშიც ხელქვეითი იმყოფება.⁴⁵

უფრო ზუსტად: აქ ადგილი აქვს მოვალეობათა კოლიზიას. სამხედრო ხელქვეითი, ერთი მხრივ, ვალდებულია შეასრულოს უფროსის ბრძანება, ხოლო, მეორე მხრივ, მას აკისრია მოვალეობა – არ ჩაიდინოს დანაშაული. ამ ორი მოვალეობიდან ხელქვეითმა უნდა შეასრულოს ის მოვალეობა, რომელიც უფრო მეტ ღირებულებას წარმოადგენს საზოგადოებისათვის. სამხედრო ხელქვეითის მიერ აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანების შესრულება უფრო მეტად შელახავს არმიის ავტორიტეტს, ვიდრე მისი შეუსრულებლობა. ამიტომ არის, რომ სამხედრო ხელქვეითის მიერ აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანების შესრულება არ ათავისუფლებს მას სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობისაგან.

ზოგიერთი ქვეყნის კანონმდებლობა პირდაპირ არეგულირებს მოვალეობათა კოლიზიის საკითხს. მაგალითად, გერმანიის სსკ-ის №20-ის პირველი ნაწილის ძალით, „ვინც მასზე დაკისრებულ მოვალეობათა შესრულებისას იღებს გადაწყვეტილებას, რომ შექმნილი მდგომარეობის შეგნებულად პასუხისმგებლობით შეფასების შედეგად დაარღვიოს თავისი მოვალეობა, რათა სხვა მოვალეობათა შესრულების მეშვეობით თავიდან აიცილოს სხვა პირთა ან საზოგადოებისათვის მოსალოდნელი უფრო დიდი, სხვაგვარად აუცდენელი ზიანი, მოქმედებს მართლზომიერად და არ სჩადის დანაშაულებრივ ქმედებას“.

შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ხელქვეითს არ ჰქონდეს შეცნობილი ბრძანების დანაშაულებრივი ხასიათი. ამ შემთხვევაში ბრძანების გამცემი პასუხს აგებს შესაბამისი დანაშაულის შუამდგომლობითი ამსრულებლობისათვის. ხელქვეითი კი იქნება „იარაღი“, თუმცა იგი მართლზომიერად მოქმედ „იარაღად“ ვერ ჩაითვლება. ამიტომ აქ

⁴⁵ Курс советского уголовного права, Москва, 1970 г. ст. 399

პასუხისმგებლობისაგან გათავისუფლება იმის გამო კი არ მოხდება, რომ ხელქვეითის მოქმედება არ არის მართლსაწინააღმდეგო, არამედ იმ მოსაზრებით, რომ ამ მართლსაწინააღმდეგო მოქმედების ჩადენაში პირს ბრალი არ მიუძღვის,⁴⁶ რადგან ბრძანებას ასრულებდა. შესაძლებელია ისიც, რომ ხელქვეითმა პასუხი აგოს გაუფრთხილებლობისათვის, მაგრამ უფროსის მოქმედების იურიდიულ კვალიფიკაციას ეს გარემოება მაინც ვერ შეცვლის. ის ამ შემთხვევაშიც, როგორც ცნობილია, დანაშაულის შუალობითი ამსრულებელი იქნება.⁴⁷

ზემოთ ითქვა, რომ ხელქვეითის მიერ უფროსის აშკარა დანაშაულებრივი ბრძანების (განკარგულების) შესრულების დროს ადგილი აქვს დანაშაულში თანამონაწილეობას. ეს თვალსაზრისი მიღებულია სისხლის სამართლის თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში. მაგრამ მას არ ეთანხმება მ. კოვალიოვი. იგი თვლის, რომ მსგავს შემთხვევაში ორივე სუბიექტის (უფროსი, ხელქვეითი) მხრივ საქმე გვაქვს ამსრულებლობასთან. უფროსი იქნება დანაშაულის შუალობითი ამსრულებელი, ხოლო ხელქვეითი - ერთი მხრივ, იქნება დანაშაულის უშუალო ამსრულებელი, მეორე მხრივ „ცოცხალი იარაღი“ უფროსის ხელში. ამ თვალსაზრისის დასაყრდენს მ. კოვალიოვი სასამართლო პრაქტიკაში ეძებს. „რაც შეეხება სასამართლო პრაქტიკას, - ამბობს მ. კოვალიოვი, - იგი იხრება იქითკენ, რომ აღიაროს ამ შემთხვევაში ამსრულებლობა და არა დანაშაულისადმი წამქეზებლობა“. ასეთ დასკვნას იგი აკეთებს კონკრეტული სისხლის სამართლის საქმის ანალიზის საფუძველზე. ხლოპოვმა დაუშვა შრომის დისციპლინის უხეში დარღვევა ავტოტრანსპორტზე, რის შედეგადაც დაიღუპა ბავშვი. როგორც გამოირკვა, ხლოპოვს არ ჰქონდა ავტომანქანის მართვის უფლება. ამის შესახებ მან მოახსენა თავის უფროსს, მაგრამ უფროსმა მაინც მისცა ხლოპოვს განკარგულება გასულიყო რეისში. ჩათვალა რა სწორად ხლოპოვის მსჯავრდება პლენუმმა ამავე დროს მიუთითა, რომ პასუხისმგებლობა უნდა დაეკისროს უფროსსაც, რომელმაც ხლოპოვს

⁴⁶ Ковалев М.И. , Соучастие в преступлении, Москва, 1962 г., ст. 25.

⁴⁷ Слущкий И.И., Обстоятельства, исключающие уголовной ответственности, Москва, ст. 28

უკანონო განკარგულება მისცა, რითაც შექმნა საზიანო შედეგის დადგომის პირობა. მ. კოვალიოვის აზრით, რადგან პლენუმმა უფროსი პირადად არ სცნო დანაშაულის წამქეზებლად, ეს იმას ნიშნავს, რომ მან იგი ამსრულებლად ჩათვალა. ეს მსჯავრდება გაუგებრობაზეა აგებული. ჯერ ერთი, ხლოპოვის საქმის ანალიზიდან ჩანს, რომ ბავშვის დაღუპვა როგორც ხლოპოვის, ისე უფროსის გაუფრთხილებლობის შედეგია. ერთი სიტყვით, მომხდარია გაუფრთხილებლობითი დანაშაული. პლენუმი კი როგორც ჩანს, უარყოფდა გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობას. ამიტომ სრულიად ბუნებრივია, რომ პლენუმმა არაფერი თქვა უფროსის ქმედების დანაშაულისადმი წამქეზებლობად დაკვალიფიცირების თაობაზე. მეორეც, თუ უფროსის ქმედებას დანაშაულის ამსრულებლობად დავაკვალიფიცირებთ, როგორც ეს პლენუმმა სინამდვილეში გააკეთა, მ. კოვალიოვის დებულებას ეს ჯერ კიდევ არაფერს შემატებს. არაფერს შემატებს იმიტომ, რომ კვლავ გადაუწყვეტელია შუალობითი ამსრულებლობის სუბიექტური მხარის საკითხი. ჯერ უნდა დავამტკიცოთ, რომ შესაძლებელია შუალობითი ამსრულებლობა გაუფრთხილებლობით. ამიტომ ეს საკითხი იმ პრობლემატიკის გარეთ დგას, რომელსაც აქ კოვალიოვი ეხება. ამის გამო სრულიად ბუნებრივია, რომ პლენუმმა განკარგულების გამცემი უფროსი ჩათვალა არა დანაშაულის შუალობით ამსრულებლად ან თანამონაწილედ, არამედ უშუალო ამსრულებლად ისევე, როგორც ხელქვეითი ხლოპოვი.

როგორც ვიცით, გაუფრთხილებლობითი დელიქტის ჩადენის შემთხვევაში ბრძანების (განკარგულების) გამცემი უფროსი და ხელქვეითი პასუხს აგებს ერთპიროვნული ამსრულებლობისათვის. განზრახვის დროს კი ადგილი ექნება თანამონაწილეობას. მ. კოვალიოვის აზრით კი უფროსი პასუხს აგებს შუალობითი ამსრულებლობისათვის, ხოლო ხელქვეითი – უშუალო ამსრულებლობისათვის. ამას იგი იმით ასაბუთებს, რომ „იღებს რა თავისი სამსახურებრივი მდგომარეობის ძალით ისეთი განკარგულების გაცემის შესაძლებლობას, რომლის აღსრულება სავალდებულოა

ხელქვეითისათვის, უფროსი ამით იპოვებს ხელქვეითთა მიმართ გარკვეულ ხელისუფლებას, რომელიც უდავოდ შეიცავს იძულების ელემენტს, ეს გარემოება კი საფუძველს იძლევა, ბრძანების ამსრულებელი ხელქვეითი განხილული იქნეს უფროსის ნების რეალიზაციის იარაღად, ხოლო თუ ეს ნება დანაშაულებრივია, მაშინ დანაშაულის იარაღად.⁴⁸ თანამონაწილეობას ადგილი ექნება მაშინ, - აღნიშნავს მ. კოვალიოვი, - როცა უფროსი, რათა დანაშაულისადმი წააქეზოს ხელქვეითი, მიმართავს თხოვნას, ხვეწნას, მუდარას, რაც შემტკიცებელია მისი სამსახურებრივი ავტორიტეტით, მაგრამ როგორც კი უფროსი გამოიყენებს ხელისუფლებას, რომელიც მას მინიჭებული აქვს მისი სამსახურებრივი მდგომარეობის ძალით, მაშინ იგი „ართმევს თავის ხელქვეითს წამქეზებელსა და ამსრულებელს შორის არსებული ურთიერთობის ერთ-ერთ ელემენტს, სახელდობრ, ამ უკანასკნელის მოქმედების ნებაყოფლობითობას“.

როგორც ვხედავთ, მ. კოვალიოვს, - აღნიშნავს ო. გამყრელიძე, - უფროსსა და ხელქვეითს შორის არსებული ურთიერთობა მეტად მექანიკურად აქვს წარმოდგენილი. ბრძანება, მისი აზრით, ხელქვეითს უფროსის ნების რეალიზაციის იარაღად აქცევს. თავი რომ დავანებოთ იმას, რომ აქ ხელქვეითი მექანიკურ იარაღთანაა გათანაბრებული, რაც დღევანდელ პირობებში პრინციპულად მიუღებელია, ამ თვალსაზრისის მიხედვით შეუძლებელია საერთოდ ხელქვეითის პასუხისმგებლობის დასაბუთება. თუ ბრძანება ხელქვეითის მოქმედებას ართმევს ნებაყოფლობით ხასიათს, რაც საფუძველი ხდება ბრძანების გამცემი უფროსის ქმედების კვალიფიკაციის შეცვლისა, მაშინ რატომ ისჯება თვითონ ხელქვეითი? ის ხომ ნებაყოფლობით არ მოქმედებდა? ბრძანების შესრულების დროს ხელქვეითის ნება რომ ერთგვარად შეზღუდულია, ამაში ეჭვი არავის შეეპარება; ეს გარემოება შეიძლება საფუძველად დაედოს სასჯელის ინდივიდუალიზაციას კონკრეტულ შემთხვევაში, მაგრამ ბრძანება ხელქვეითის ნებას აბსოლუტურად მაინც არ ზღუდავს. ამიტომ მისი

⁴⁸ .Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Москва. 1962 .

ქმედების კვალიფიკაციაც ამით არ შეიცვლება.⁴⁹ საქმე ისაა, რომ უფროსის მოქმედების კვალიფიკაციის შეცვლა მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, თუ შექმნილი ვითარების წყალობით შეიცვალა ხელქვეითის მოქმედების კვალიფიკაცია. ეს არის შუალობითი ამსრულებლობის ერთ-ერთი არსებითი ნიშანი. მაშასადამე, ჯერ უშუალო ამსრულებლის მოქმედების კვალიფიკაცია უნდა შეიცვალოს და ამის საფუძველზე უნდა დავაკვალიფიციროთ წამქეზებლის მოქმედებაც. რახან ხელქვეითი, დანაშაულებრივი ბრძანების შესრულების მიუხედავად, დანაშაულის უშუალო ამსრულებლად ვცანით, უფროსი იქნება თანამონაწილე და არა შუალობითი ამსრულებელი. ხელქვეითს რომ პასუხი არ ეგო იმის გამო, რომ ბრძანებას ასრულებდა, მაშინ მთელ პასუხისმგებლობას უფროსი იკისრებდა და იგი დანაშაულის შუალობითი ამსრულებელი იქნებოდა. როგორც სწორად შენიშნავს თ. წერეთელი, რამდენადაც მ. კოვალიოვი არ გამორიცხავს ხელქვეითის პასუხისმგებლობას, რომელიც უეჭველად გამოდის როგორც დანაშაულის უშუალო ამსრულებელი, შეუძლებელია დავუშვათ ისეთი კონსტრუქცია, როდესაც უშუალო პასუხისმგებელი ამსრულებელი მოქმედებს როგორც შუალობითი ამსრულებლის იარაღი.

ერთი და იგივე დანაშაულის „ცოცხალი იარაღისა“ და ამსრულებლის ფუნქციათა შერწყმა ერთ სუბიექტში არ შეიძლება. ერთი სუბიექტი ამ ერთი დანაშაულის ან ამსრულებელი უნდა იყოს, ან მას „ცოცხალ იარაღად“ უნდა იყენებდეს სხვა ადამიანი. ასე რომ „ცოცხალი იარაღის“ ცნება ამსრულებლის ცნებას სრულიად გამორიცხავს. მაგრამ ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, თითქოს საერთოდ შეუძლებელი იყოს ისეთი შემთხვევა, როცა ადამიანი ერთი მოქმედებით იარაღის როლსაც ასრულებდა და დანაშაულის უშუალო ამსრულებლისაც. ზემოთ ჩვენ მივუთითეთ ასეთ შემთხვევაზე. ეს ხდება მაშინ, როცა პირი ერთი დანაშაულის ჩადენის „ცოცხალი იარაღია“, ხოლო ამავე მოქმედებით უშუალოდ ასრულებს სხვა დანაშაულის შემადგენლობას. მაგალითად, წამქეზებელს ტერორისტული

⁴⁹ . გამყრელიძე ო., დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობა და თანამსრულებლობა, თბ., 1974. გვ.95-96

მიზანი ჰქონდა, ხოლო უშუალო ამსრულებელმა ამის შესახებ არაფერი იცოდა. აქ უშუალო ამსრულებელი, ერთი მხრივ, ტერორისტული აქტის ჩადენის „ცოცხალი იარაღი“, ხოლო, მეორე მხრივ, მკვლელობის უშუალო ამსრულებელი. მასასადამე, ამ შემთხვევაში „ცოცხალი იარაღის“ და ამსრულებლის როლები კი არ არის შერწყმული ერთ ობიექტში, მაგრამ ჩადენილია ორი დანაშაული და ერთის მიმართ იგი „ცოცხალი იარაღის“ როლს ასრულებდა, ხოლო მეორე დანაშაულის ამსრულებელი იყო. მ. კოვალიოვს კი შესაძლებლად მიაჩნია, რომ ერთი ადამიანი ერთდროულად დანაშაულის ამსრულებელიც იყოს და ამავე დანაშაულის ჩადენის „ცოცხალი იარაღიც“, რაც საერთოდ წარმოუდგენელია.

2.6. შუალობითი ამსრულებლობა „ცოცხალი იარაღის“ მართლზომიერი მოქმედების დროს

აქამდე განვიხილეთ ისეთი შემთხვევები, როცა „ცოცხალი იარაღი“ მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებს. ასე რომ, „ცოცხალი იარაღი“ არა მარტო ფაქტიურად აგრძელებს წამქეზებლის მიერ დაწყებულ მიზეზობრივ ჯაჭვს, არამედ მისი მოქმედების სოციალური შეფასება ემთხვევა წამქეზებლის მოქმედების შეფასებას, რაც, თავის მხრივ, ზეგავლენას ახდენს დამდგარი შედეგის შეფასებაზე. მიყენებული ზიანი მართლსაწინააღმდეგოა.

მაგრამ შეიძლება მოხდეს ისე, რომ „იარაღის“ მოქმედების სოციალური შეფასება არ დაემთხვეს წამქეზებლის მოქმედების შეფასებას. ამას ადგილი აქვს მაშინ, როცა, მაგალითად, პირი ხელოვნურად ქმნის აუცილებელი მოგერიების ან უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობას. ვთქვათ, ერთი პირი მკვლელობის მუქარით წინადადებას აძლევს მეორეს, რომ მან გაანადგუროს სხვისი ქონება. ის, ვისაც მკვლელობით ემუქრებოდნენ, მოქმედი კანონმდებლობით პასუხს არ აგებს

განადგურებისათვის, თუ მას მხოლოდ ამ გზით შეეძლო საკუთარი სიცოცხლის გადარჩენა, ვინაიდან იმყოფებოდა უკიდურესი აუცილებლობის მდგომარეობაში (სსკ-ის 30-ე მ.) ან კიდევ შეიძლება ადგილი ჰქონდეს აუცილებელი მოგერიების პროვოკაციას. ერთი პირი აქეზებს მეორეს, რომლის მოკვლაც მას სურს, რათა იგი თავს დაესხას მის „მეტრს“ და სცემოს. წამქეზებელმა იცის, რომ ის, ვის მიმართაც თავდასხმას ამზადებს, შეიარაღებულია, ისე რომ მას შეუძლია მოკლას თავდამსხმელი. იმ შემთხვევაში, თუ ეს მართლაც ასე მოხდება, უშუალო მკვლელი პასუხს არ აგებს მკვლელობისათვის, რადგან მოქმედებდა აუცილებელი მოგერიების მიზნით (სსკ-ის 28-ე მ.). ვინაიდან უკიდურესი აიცილებლობა და აუცილებელი მოგერება მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხველი გარემოებებია, ამიტომაც „ცოცხალი იარაღი“, რომელიც ზიანს აყენებს სისხლის სამართლით დაცულ ობიექტს აუცილებელი მოგერიების ან უკიდურესი აუცილებლობის დროს, მართლზომიერად მოქმედებს.

ასეთივე საკითხი შეიძლება დაისვას აგრეთვე ცრუ დასმენის შემთხვევაში, თუ ცრუ დასმენის საფუძველზე პირი დააპატიმრეს.

შუალობით ამსრულებლობასთან მხოლოდ მაშინ გვაქვს საქმე, როცა იარაღი ასრულებს მთავარ მოქმედებას, რომელიც ჩვეულებრივ შემთხვევაში ამსრულებელს უნდა შეესრულებინა. მთავარ მოქმედებაში იგულისხმება ქმედების შემადგენლობის ობიექტური და სუბიექტური ნიშნების შესრულება. თუ ქმედების ობიექტური შემადგენლობა პირმა მთლიანად ან ნაწილობრივ მაინც თვითონ შეასრულა, თუნდაც ამისათვის გამოიყენოს მეორე პირის მოქმედება, რომელიც თავის მხრივ „ბრმად“ მოქმედებდა, ეს უკვე უშუალო ამსრულებლობაა.

შუალობითი ამსრულებლობის პრობლემა „ცოცხალი იარაღის“ მართლზომიერი მოქმედების დროს საზოგადოდ შუალობითი ამსრულებლობის პრობლემატიკაში განსაკუთრებულ ყურადღებას იპყრობს პასუხისმგებლობის დასაბუთების თვალსაზრისით. შეიძლება კი წამქეზებელმა პასუხი აგოს დანაშაულის შუალობითი

ამსრულებლობისათვის, თუ იარაღი მართლზომიერად მოქმედებდა? მთელი სირთულე საკითხისა იმაში მდგომარეობს, რომ დამდგარი შედეგი მართლზომიერია, თუმცა პირველმოქმედის, ე.ი. წამქეზებლის მოქმედება მართლსაწინააღმდეგო იყო. როგორ უნდა გაიდოს ხიდი წამქეზებლის მართლსაწინააღმდეგო მოქმედებასა და „ცოცხალი იარაღის“ მოქმედებით გამოწვეულ მართლზომიერ შედეგს შორის? ამ საკითხის გადაჭრა იმდენად არის რთული და თავსატეხი, რამდენადაც იგი მართლსაწინააღმდეგობის პრობლემას უკავშირდება. ერთი შემთხვევით შეიძლება მოგვეჩვენოს, რომ ობიექტური მართლსაწინააღმდეგობის თეორია, რომელიც გაბატონებულია იურიდიულ ლიტერატურაში, აქ ნაკლებად გამოსადეგია, რადგან, ამ თეორიის თანახმად, ორი ან მეტი პირის ერთობლივი მოქმედება ან მართლსაწინააღმდეგო უნდა იყოს, ან მართლზომიერი. შედეგი არ შეიძლება სხვადასხვა სოციალურ შინაარსს იძენდეს იმისდა მიხედვით, თუ ვისი მოქმედებით იყო გამოწვეული იგი.⁵⁰ ამ სირთულემ საფუძველი მისცა გერმანიაში მე-20 საუკუნის 50-იან წლებში ფართოდ გავრცელებული ე.წ. „პერსონალური უმართლობის“ თეორიის წარმომადგენლებს (ფინალისტები) ემტკიცებინათ, თითქოს უმართლობა პერსონალური ბუნებისაა, ე.ი. სუბიექტური კატეგორიაა და მთლიანად სუბიექტის პერსონალური ნიშნებით, მისი მიზნებითა და წარმოდგენებით განისაზღვრება.

სინამდვილეში ეს მტკიცება მოკლებულია მყარ საფუძველს, მართალია, ზოგჯერ პერსონალური ნიშნებიც განსაზღვრავენ უმართლობის ტიპს, მაგრამ ამის გამო უმართლობა არ გადაიქცევა სუბიექტურ (პერსონალურ) კატეგორიად. როდესაც ვლაპარაკობთ პერსონალურ ნიშნებზე, როგორც ქმედების მართლსაწინააღმდეგობის განმსაზღვრელ მომენტებზე, მხედველობაში გვაქვს არა სუბიექტურ-პერსონალური, არამედ ობიექტურ-პერსონალური ნიშნები. მოტანილ მაგალითში, როდესაც წამქეზებელი მართლსაწინააღმდეგოდ მოქმედებდა, იარაღი კი

⁵⁰ თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი მე-2, გამომცემლობა „მერიდიანი“, თბილისი, 2007, გვ. 91;

მართლზომიერად, სწორედ ასეთ ობიექტურ-პერსონალურ ნიშნებთან გვაქვს საქმე. ამიტომ პერსონალური ნიშნების გამო ქმედების შინაარსის, მისი სოციალური მნიშვნელობის ცვალებადობა არავითარ კავშირში არ არის ამ საკითხთან, ობიექტური კატეგორიაა მართლწინააღმდეგობა თუ სუბიექტური. ეს საკითხი მართლწინააღმდეგობის პრობლემას სრულიად სხვა კუთხით უკავშირდება: სისხლის სამართლის კანონით დაცული ობიექტისათვის ზიანის მიყენება ყოველგვარ პირობებსა და ყველა პირის მიერ აბსოლუტურად აკრძალულია და დანაშაულად ითვლება, თუ დაშვებულია ზოგი გამონაკლისი? საკითხის ამ კუთხით განხილვას იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ მართლწინააღმდეგობა არ არის აბსოლუტური კატეგორია. ზიანის მიყენება რომ ყოველთვის მართლსაწინააღმდეგო იყოს, მაშინ ცხოვრება თითქმის შეუძლებელი იქნებოდა. ამიტომ არის, რომ სისხლის სამართალი იცნობს მართლწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებათა მთელ ჯგუფს. მკვლელობა, ჯანმრთელობის დაზიანება, სხვისი ქონების ხელყოფა და სხვა მართლზომიერი მოქმედებებია, თუ ეს მოქმედებები ჩადენილია აუცილებელი მოგერიების მიზნით ან უკიდურესი აუცილებლობის დროს. ვინმესთვის თავისუფლების აღკვეთა საზოგადოებრივად სასარგებლო და მართლზომიერია, თუ ეს მოხდა დამნაშავის შეპყრობის მიზნით.⁵¹ თუმცა მართლსაწინააღმდეგობის გამომრიცხველ გარემოებებს პერსონალური ხასიათი აქვთ. ეს იმას ნიშნავს, - აღნიშნავს ო. გამყრელიძე, - რომ არ არის საკმარისი იმ პირობის ობიექტურად არსებობის ფაქტი, რომელიც გამორიცხავს ქმედების მართლწინააღმდეგობას, პირს გაცნობიერებული უნდა ჰქონდეს, რომ იმყოფება უკიდურესი აუცილებლობის ან აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში. ამიტომ შედეგი, რომელიც გამოწვეულია ორი ან მეტი პირის ერთობლივი მოქმედებით, ერთდროულად შეიძლება მართლზომიერიც იყოს და მართლსაწინააღმდეგოც. იმ პირის მხრივ, ვინც უკიდურესი აუცილებლობით ან აუცილებელი მოგერიების მიზნით

⁵¹ მ. ტურავა. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თანდართული ტესტების ნიმუშებითა და კაზუსის ამოხსნის მეთოდის გამოყენებით. (მეცხრე გამოცემა) თბ., 2013 წ. გვ. 342.

მოქმედებდა, ეს შედეგი მართლზომიერი იქნება, ხოლო იმის მხრივ, ვისაც ასეთი გამომრიცხველი გარემოება არ გააჩნია, ე.ი. არ ჰქონდა გაცნობიერებული, რომ იმყოფებოდა აუცილებელი მოგერიების მდგომარეობაში და სხვა, იქნება მართლსაწინააღმდეგო. ერთი პირი შეიძლება მოქმედებდეს დაზარალებულის თანხმობით, მეორე კი თანხმობის გარეშე. ამიტომ პირველის მოქმედება მართლზომიერი იქნება, მეორესი კი-მართლსაწინააღმდეგო. ამრიგად, არ არსებობს თავისთავად საზიანო შედეგი. შედეგის ავკარგიანობაზე ვილაპარაკოთ მხოლოდ კონკრეტულ პირთან მიმართებაში, რომლის მოქმედებასაც ეს შედეგი უკავშირდება, მაგრამ, როგორც უკვე ითქვა, ეს სულაც არ ნიშნავს იმას, თითქოს მართლსაწინააღმდეგობა პერსონალური კატეგორიაა. იგი მაინც ობიექტურ კატეგორიად რჩება.⁵²

ახლა ვნახოთ, თუ როგორ წყდება საკითხი საზღვარგარეთის ქვეყნებში. უნდა ითქვას, რომ ეს საკითხი დადებითად წყდება გერმანიის სისხლის სამართლის თეორიაში. ჰ. იოჰანესი წერს, შეიძლება შეგხვდეს სხვა შემთხვევებიც, როცა პირი დანაშაულს ჩადის მართლზომიერადმოქმედი იარაღის მეშვეობით. იმ შემთხვევების წრე, როცა შუალობით ამსრულებლობას ადგილი აქვს იარაღის მართლზომიერი მოქმედების დროს, გაცილებით უფრო ფართოა, ვიდრე ეს დღემდე ცნობილია. ჰ. იოჰანესის აზრით, შუალობითი ამსრულებლობა გვექნება მაშინ, როდესაც ერთი პირი მეორეს მუქარის წერილს უგზავნის. ამიტომ, ის, ვინც წერილს დანიშნულებისამებრ მიიტანს და ადრესატს ჩააბარებს, დანაშაულის ჩადენის „იარაღს“ წარმოადგენს. თანაც ჰ. იოჰანესს მხედველობაში ჰყავს არა მარტო დამტარებელი, რომელიც უშუალოდ გადასცემს ადრესატს, არამედ ისიც, ვინც წერილების ყუთი გახსნა და წერილი ფოსტის განყოფილებაში მიიტანა და სხვ. ამავე გზით შეიძლება აგრეთვე ცრუ დასმენის და სხვა მრავალი დანაშაულის ჩადენა, რომლებიც იმდენად ჩვეულებრივად გამოიყურებიან, რომ მათ შუალობითი ამსრულებლობის მაგალითებად არც

⁵² . გამყრელიძე ო., დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობა და თანაამსრულებლობა, თბ., 1974 . გვ.106

კი იხსენიებენ. ამრიგად, შუალობითი ამსრულებლობის იმ შემთხვევებში, როდესაც იარაღი მართლზომიერად მოქმედებს, სრულიად არ წარმოადგენენ იშვიათობას.

ამ შეხედულებას არ ეთანხმება მეორე კრიმინალისტი რ. ჰერცბერგი. უპირველეს ყოვლისა, იგი ცდილობს მონახოს ის ნიშანი, რომელიც უშუალო ამსრულებლობას შუალობით ამსრულებლობისაგან განასხვავებს. მისი აზრით, მხოლოდ ის ფაქტი, რომ მიზეზობრიობის ჯაჭვში შუაღედ რგოლად ჩართული იყო სხვა პირის მოქმედება, ჯერ კიდევ არ მოწმობს, რომ აქ ადგილი აქვს შუალობით ამსრულებლობას. შუალობითი ამსრულებლობა არ გვექნება იმ დროს, როდესაც ვინმე ჩადის მკვლელობას ნათხოვარი იარაღით, თუმცა იმის მოქმედება, ვინც მკვლელს პისტოლეტი ათხოვა, ჩართული იყო მიზეზობრიობის ჯაჭვში. შუალობითი ამსრულებლობისათვის დამახასიათებელია ის, რომ იარაღი მოქმედებს „თვალხილულად“ შედეგის მიმართ. იმ შემთხვევაში კი, როცა პირი, რომლის მოქმედება ჩართული იყო მიზეზობრივ ჯაჭვში, მოქმედებდა არა „თვალხილულად“, არამედ „ბრმად“, ყოველთვის უშუალო ამსრულებლობასთან გვაქვს საქმე. ჰ. იოჰანესის მიერ მოტანილ მაგალითში, მართალია, მუქარის წერილის ავტორი ითვალისწინებდა, რომ იგი დასახული მიზნის მისაღწევად იყენებს გარეშე პირების, სახელდობრ, წერილების დამტარებლის და სხვათა და სხვათა მოქმედებებს, მაგრამ ისინი შედეგის მიმართ მაინც ბრმად მოქმედი ძალებია და ამიტომაც აქ ადგილი აქვს უშუალო ამსრულებლობას.

ჰ. იოჰანესი უსაფუძვლოდ აფართოებს შუალობითი ამსრულებლობის სფეროს. ამას ნათლად მოწმობს მის მიერ მოტანილი წერილობითი მუქარის მაგალითი. მართალია, ვიდრე წერილს ადრესატი მიიღებდეს, იგი მრავალ ხელში გაივლის, რასაც უთუოდ ითვალისწინებს დამნაშავე, მაგრამ ეს არ გვამღევეს უფლებას ვამტკიცოთ, თითქმის აქ გამოძალვის (მუქარის) შუალობით ამსრულებლობასთან გვეკონდეს საქმე. მუქარის შუალობით ამსრულებლობაზე მხოლოდ მაშინ შეგვიძლია

ვილაპარაკოთ, მუქარის წერილი რომ სხვას, მცირეწლოვანს ან ფსიქიკურად ავადმყოფს შეეთხზა დამნაშავეს თხოვნით. ეს იმიტომ, რომ წერილობითი მუქარის შემადგენლობისათვის არსებითია წერილის შეთხზვა და არა ის ფაქტი, თუ ვინ გადასცა იგი დაზარალებულს. ასევე ითქმის ცრუ დასმენის და ზოგიერთი სხვა დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობის შესახებაც. მაგრამ აქ უკვე აღარ გვექნებოდა შუალობითი ამსრულებლობის ის სახე, რომლის დროსაც „იარაღი“ მართლზომიერად მოქმედებს.

რაც შეეხება რ. ჰერცბერგს, იგი უთუოდ სწორია, როცა ჰ. იოჰანესს შუალობითი ამსრულებლობის სფეროს უსაზღვროდ გაფართოებას უსაყვედურებს, მაგრამ, თავის მხრივ, მის თვალსაზრისსაც გარკვეული ნაკლი გააჩნია. ჩვენ მხედველობაში გვაქვს ის კრიტერიუმი, რომლითაც იგი შუალობით ამსრულებლობას უშუალო ამსრულებლობისაგან განასხვავებს. რ. ჰერცბერგმა ჩართული პირების მოქმედებები დაყო ორ ჯგუფად: „თვალხილულ“ და „ბრმა“ მოქმედებებად. მაგრამ როგორ გავიგოთ, „ბრმად“ მოქმედებს დამხმარე პირი შედეგის მიმართ, თუ „თვალხილულად“? რას ნიშნავს, მაგალითად, „ბრმად“ მოქმედება? თვალხილულად მოქმედი პირი იარაღი კი არა, სულაც ამსრულებელი, ან, ყოველ შემთხვევაში, დამხმარე იქნება. სწორედ ამიტომ არ მიგვაჩნია მართებულად რ. ჰერცბერგის მტკიცება, რომ ფოსტის მოხელე ან წერილების დამტარებელი ბრმად მოქმედებს შედეგის მიმართ და ამის გამო წერილის გამგზავნი მუქარის შუალობით ამსრულებლად ვერ ჩაითვლება. საქმე ისაა, რომ შუალობითი ამსრულებლობის დროს იარაღი ყოველთვის ბრმად მოქმედებს. მაგრამ განა ყველა შემთხვევაში, როცა კი სხვისი მოქმედება ჩართულია მიზეზობრიობის ჯაჭვში, როგორც ბრმად მოქმედი ძალა, გვექნება შუალობითი ამსრულებლობა? ეს რომ ასე იყოს, მაშინ შუალობითი ამსრულებლობის სფერო მართლაც უსაზღვროდ და თანაც უსაფუძვლოდ გაფართოვდებოდა.

თავი 3. თანამსრულებლობის ცნება

3.1 თანამსრულებლობის ობიექტური მხარე

სისხლის სამართლის თეორიასა და სასამართლო პრაქტიკაში თანამონაწილეობას განიხილავენ ფართო და ვიწრო აზრით. თანამონაწილეობა ვიწრო აზრით ანუ, როგორც ლიტერატურაშია ნათქვამი, რთული თანამონაწილეობა გულისხმობს როლების დანაწილებას ცალკეულ მონაწილეთა შორის (ორგანიზატორი, წამქეზებელი, დამხმარე). თანამონაწილე, ის იქნება ორგანიზატორი, წამქეზებელი თუ დამხმარე, ქმედების შემადგენლობას უშუალოდ თვითონ არ ასრულებს. შემადგენლობას უშუალოდ ახორციელებს მხოლოდ ამსრულებელი, ხოლო დანარჩენები მონაწილეობენ ამსრულებლის მოქმედებაში. თანამონაწილეობა ფართო აზრით თანამსრულებლობასაც მოიცავს. თანამსრულებლობის დროს ცალკეულ მონაწილეთა შორის როლების დანაწილება არ ხდება. ამიტომ მას ზოგჯერ მარტივ თანამონაწილეობასაც უწოდებენ.⁵³

თანამსრულებლობის ცნებას მოქმედი კანონმდებლობა პირდაპირ განსაზღვრავს. საქართველოს სსკ-ის 22-ე მოცემულია დანაშაულის

⁵³ ბ. ფურცვანიძე, საბჭოთა სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილი, თბილისი, 1971, გვ., 192.

ამსრულებლობის ცნება, რომელიც თავის მხრივ მოიცავს: უშუალო ამსრულებლობის, თანაამსრულებლობის და შუალობითი ამსრულებლობის ცნებებს. თანაამსრულებელია ის, ვინც სხვასთან ერთად უშუალოდ მონაწილეობდა დანაშაულის ჩადენაში. თ. წერეთელი მართებულად მიუთითებდა, თანაამსრულებლად მიიჩნევენ იმას, ვინც სხვასთან ერთად უშუალოდ მონაწილეობს განზრახი დანაშაულის ჩადენაში.⁵⁴ თანაამსრულებლობა იგივე ამსრულებლობაა, ამიტომ თანაამსრულებელი არ იქნება ის, ვინც ქმედების შემადგენლობას არ ახორციელებს. სწორედ ამ ნიშნით განსხვავდება თანაამსრულებელი თანამონაწილის, კერძოდ, დამხმარისაგან. ამიტომ არის, რომ ხშირად პრაქტიკაში თანაამსრულებლის დახმარებაში ურევენ ხოლმე.⁵⁵

რაკი თანაამსრულებლობა აუცილებლად გულისხმობს კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლით აღწერილი ქმედების შემადგენლობის განხორციელებას. საჭიროა გამოვარკვიოთ, თუ შემადგენლობის რა ნაწილს უნდა ასრულებდეს თითოეული მათგანი. როგორც სისხლის სამართლის თეორიაში, ისე სასამართლო პრაქტიკაში ერთხმად არის აღიარებული, რომ ყოველი თანაამსრულებელი ქმედების შემადგენლობას უნდა ასრულებდეს ან მთლიანად ანდა, უკიდურეს შემთხვევაში, ნაწილობრივ მაინც. ო. გამყრელიძე სწორედ მიუთითებს, რომ „არ არის აუცილებელი, რომ ორივე ან სამივე თანაამსრულებელი შემადგენლობას მთლიანად ასრულებდეს. საკმარისია, რომ თანაამსრულებელმა შემადგენლობის ერთი ელემენტი მაინც შეასრულოს.“⁵⁶ ისეთ დელიქტებში, როგორცაა, მაგალითად, მკვლელობა, ჯანმრთელობის დაზიანება, გაუპატიურება და სხვა, სადაც ძალადობა შემადგენლობის აუცილებელი ნიშანია, თანაამსრულებლობისათვის საკმარისია, თუ პირმა შემადგენლობის მხოლოდ ეს ნიშანი შეასრულა. მ. კოვალიოვი სწორად შენიშნავს, „...განზრახი მკვლელობის ამსრულებლად უნდა ჩაითვალოს არა მარტო ის,

⁵⁴ თ. წერეთელი. თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ., 132.

⁵⁵ ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი, 2008, გვ. 179.

⁵⁶ იქვე, გვ., 179.

ვინც მსხვერპლს მომაკვდინებელი დარტყმა მიაყენა, არამედ ისიც, ვინც აკავებდა დაზარალებულს, ვიდრე სხვა თანამონაწილენი მას მომაკვდინებელ დარტყმას აყენებდნენ.

მაგალითად, გან-ი პირადი უსიამოვნების ნიადაგზე წაეჩხუბა თავის მეზობელ სან-ს. ამ ამბავს შეესწრო მან-ი, რომელიც მიეშველა გან-ს და მუშტებით დაუწყო ცემა სან-ს მუცელში, რის შედეგად მსხვერპლს ჯანმრთელობა დაუზიანდა, გაუსკდა სწორი ნაწლავი და გარდაიცვალა. ასეთ შემთხვევაში საქმე გვაქვს თანაამსრულებლობასთან.⁵⁷

მაგრამ ზოგჯერ სასამართლო პრაქტიკაში გვხვდება შეცდომებიც. მაგალითად, თან-მა, სან-მა და გან-მა ერთობლივად წააქციეს ან-ი და მკვლელობის მიზნით გან-ი ყელში უჭერდა ხელებს, სან-ი თავში ურტყამდა ქვას, ხოლო თან-მა ამოიღო დანა და მსხვერპლს გადაუჭრა ვენები, რის გამოც მსხვერპლი სისხლის დენისაგან ადგილზევე გარდაიცვალა. სასამართლომ ასეთი მოქმედება თანამონაწილეობად ჩათვალა.

საგანგებო ინტერესს იწვევს ამ თვალსაზრისით გაუპატიურების შემადგენლობა. საქართველოს სსკ-ის 137-ე მუხლის თანახმად, გაუპატიურება არის სქესობრივი კავშირი, ძალადობის მუქარით ან დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით. პრაქტიკაში ხშირად გვხვდება შემთხვევები, როცა ერთად მოქმედი რამდენიმე დამნაშავედან მხოლოდ ერთი მათგანი ახორციელებს სქესობრივ აქტს, ხოლო დანარჩენები მსხვერპლისადმი ფიზიკური ძალადობის გამოყენებით ეხმარებიან და ხელს უწყობენ თავიანთ თანამზრახველს სქესობრივი აქტის შესრულებაში. ასეთი პირები ერთი შეხედვით თითქოს დამხმარეები არიან. მაგრამ არსებითად ისინიც აღსრულებით მოქმედებას სჩადიან, ვინაიდან ახორციელებენ შემადგენლობის ერთ-ერთ ნიშანს - ფიზიკურ ძალადობას; ამიტომ მსგავსი შემთხვევები თანაამსრულებლობით უნდა დაკვალიფიცირდეს.

ამრიგად, იმ პირის მოქმედება, რომელსაც პირადად არ ჩაუდენია ძალადობითი სქესობრივი აქტი, მაგრამ დაზარალებულისადმი ძალადობის

⁵⁷ Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Москва, 1962 ст. 39.

გამოყენებით ხელი შეუწყო სხვებს მის გაუპატიურებაში უნდა დაკვალიფიცირდეს საქართველოს სსკ-ის 137-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „გ“ ქვეპუნქტით.

ცხადია ცდება შ. ფაფიაშვილი, როდესაც მიუთითებს, რომ ასეთი შემთხვევები უნდა დაკვალიფიცირდეს საქართველოს სსკ-ის 137-ე მუხლით და 24, 137-ე მუხლებით. მას მოჰყავს ასეთი მაგალითი, ან-ს სურდა ნა-ს გაუპატიურება. როდესაც ან-მა ძალადობის გამოყენება დაიწყო, მას დაეხმარა ნან-ის წინააღმდეგობის დაძლევაში მისი მეგობარი ქალი ბან-ი. ვინაიდან ბან-ი ქალი იყო და რეალურად არ შეეძლო სქესობრივი კავშირის დაჭერა ნან-თან, მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს როგორც დამხმარე გაუპატიურებაში.⁵⁸

მართალია ბან-ი ქალია და არ შეუძლია სქესობრივი კავშირის დაჭერა მაგრამ, იგი ასრულებს გაუპატიურების შემადგენლობის ისეთ ნიშანს, როგორცაა ფიზიკური ძალადობა. ამიტომ მისი ქმედება უნდა დაკვალიფიცირდეს თანაამსრულებლად.

ასევე გადაწყდება საკითხი იმ შემთხვევაშიც, როცა ერთი პირი სქესობრივ აქტს უშუალოდ ახორციელებს, დანარჩენები კი ემუქრებიან დაზარალებულს და აიძულებენ მას დაემორჩილოს მოძალადეს. ის ვინც მუქარას ახორციელებს, იქნება თანაამსრულებელი და არა დამხმარე, ვინაიდან მუქარაც გაუპატიურების შემადგენლობის ერთ-ერთი ნიშანია. გაუპატიურების აუცილებელი ნიშანია აგრეთვე სქესობრივი კავშირის დაჭერა „დაზარალებულის უმწეობის გამოყენებით“. უმწეო მდგომარეობად ითვლება ქალის ისეთი მდგომარეობა, როდესაც იგი ვერ აცნობიერებს თუ რა ხდება მის მიმართ, ან აცნობიერებს, მაგრამ არ შესწავს უნარი წინააღმდეგობა გაუწიოს მას. ეს შეიძლება გამოწვეული იყოს უგონო მდგომარეობით, ძლიერი სიმთვრალით, ფიზიკური ან ფსიქიკური ნაკლით და ა.შ. უმწეო მდგომარეობაში მსხვერპლი შეიძლება აღმოჩნდეს დამნაშავესგან დამოუკიდებელი მიზეზით. მაგრამ შესაძლოა დამნაშავემ

⁵⁸ შ. ფაფიაშვილი. კრიმინალისტიკა (ტაქტიკა და მეთოდოლოგია). თბილისი, 1995, გვ., 173.

ჩააგდოს დაზარალებული უმწეო მდგომარეობაში მისი შემდგომი სქესობრივი კავშირის დაჭერის მიზნით. ასეთ შემთხვევაში თვით ფაქტი მსხვერპლის უმწეო მდგომარეობაში ჩაგდებისა უკვე ნიშნავს, რომ უკვე განხორციელდა შემაღენლობის ერთ-ერთი ნიშანი. ამიტომ, თუ ერთი პირი მსხვერპლს განზრახ ჩააგდებს უმწეო მდგომარეობაში, ხოლო მეორე მას გააუპატიურებს, ორივენი იქნებიან გაუპატიურების თანაამსრულებლები.

გარკვეული თავისებურებით ხასიათდება თანაამსრულებლობა შენადგენ დანაშაულში. საქართველოს სსკ-ის 178-ე მუხლის მე-3 ნაწილის „დ“ ქვე პუნქტით ძარცვის კვალიფიციური შემაღენლობის ნიშნებად მოცემულია: 1. ძარცვა ისეთი ძალადობის გამოყენებით, რომელიც საშიში არ არის სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის, ანდა 2. ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარით. 179-ე მუხლით ყაჩაღობა განმარტებულია როგორც თავდასხმა სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით, ჩადენილი 1. სიცოცხლისათვის ან ჯანმრთელობისათვის საშიში ძალადობით ანდა 2. ასეთი ძალადობის გამოყენების მუქარით. ასეთი სახის დანაშაულს შენადგენს უწოდებენ იმიტომ, რომ იგი ორი ნაწილისაგან შედგება 1. ძალადობისაგან და 2. მოძრავი ნივთის მისაკუთრებისაგან.

ამ შემაღენლობებში თანაამსრულებლობისათვის საკმარისია თვითეული მონაწილის მიერ ერთ-ერთი შემაღენელი მოქმედების შესრულებაც კი. თუ მაგალითად, ერთი პირი ემუქრება მსხვერპლს, ხოლო მეორე მას ართმევს მოძრავ ნივთს, მუქარის ხასიათის მიხედვით ადგილი ექნება ძარცვას ან ყაჩაღობას. ორივე პირის მიერ ჩადენილი მოქმედებანი იზოლირებულად კი არა, ერთმანეთთან კავშირში უნდა განვიხილოთ, რათა შევძლოთ მთელი მოვლენის სწორი შეფასება.⁵⁹

შეიძლება მოხდეს ისე, რომ ყაჩაღობა ან ძარცვა დაიწყოს ერთმა დამნაშავემ, მაგრამ დანაშაულის ფაქტიური დამთავრების მომენტამდე მას

⁵⁹ თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ., 139-140.

შემოუერთდეს მეორე პირი და დანაშაული ბოლომდე მიაყვანინოს. აქ უნდა განვიხილოთ ორგვარი შემთხვევა: 1. როცა დამნაშავენი წინასწარ შეთანხმდებიან, რომ ერთმა დაიწყოს დანაშაულის აღსრულება, მეორე კი დადგეს მეთვალყურედ და მხოლოდ უკიდურეს შემთხვევაში მიიღოს დანაშაულის უშუალო აღსრულებაში მონაწილეობა. მაგალითად, ორმა პირმა გადაწყვიტა ვისიმე ძარცვა. მოილაპარაკეს, რომ ერთი დამდგარიყო მეთვალყურედ და ჩარეულიყო მხოლოდ მაშინ, თუ ეს საჭირო გახდებოდა, მეორე კი შეუდგა ძალადობის გამოყენებით ადამიანის გამარცვას. დამნაშავემ გაუკავა როგორც იქნა ხელები მსხვერპლს, მაგრამ მოძრავი ნივთის წასამართავად უკვე ძალა აღარ ეყო და საშველად მოუხმო თავის თანამზრახველს. მანაც შეპირებისამებრ აღარ დააყოვნა და მისი ამხანაგის მიერ დაწყებული დანაშაული ბოლომდე მიიყვანა. ამ შემთხვევის იურიდიული კვალიფიკაცია დიდ სირთულეს არ უნდა წარმოადგენდეს. აშკარაა, რომ აქ ორივე დამნაშავეს მხრივ ადგილი აქვს ძარცვის თანაამსრულებლობას. ის გარემოება, რომ მეორე პირი მხოლოდ მაშინ ჩაერია დანაშაულის უშუალო აღსრულებაში, როცა შენადგენი დანაშაულის პირველი აქტი - ძალადობა უკვე დამთავრებული იყო, ხელს ვერ შეუშლის მისი მოქმედების დაკვალიფიცირებას ძარცვის თანაამსრულებლობად. ამ კვალიფიკაციის სისწორეს მართლაც ის გარემოება კი არ ადასტურებს, რომ შემდეგში შემოერთებულმა პირმა თავისთავად აღსრულებითი მოქმედება ჩაიდინა, არამედ ისიც, რომ ამ მოქმედების ჩადენა წინასწარ უკვე იყო შეპირობებული. ზოგჯერ შეიძლება ისიც მოხდეს, რომ შენადგენი დანაშაულის მეორე აქტში მონაწილეობა წინასწარ არ ჰქონდა განზრახული პირს, მაგრამ შემნილმა სიტუაციამ საჭირო გახადა მისი მონაწილეობა. ვთქვათ, ორი პირი შეთანხმდა, რომ ერთი მეთვალყურედ დადგებოდა, მეორე კი გამარცვავდა მსხვერპლს. უშუალო ამსრულებელმა მსხვერპლი უგრძნობ მდგომარეობაში ჩააგდო, მაგრამ დანაშაული რომ სწრაფად დაემთავრებინათ და იქაურობას მალე გასცლოდნენ, აუცილებელი გახდა ქონების დაუფლებაში მეთვალყურედ მდგომ პირსაც მიეღო უშუალო

მონაწილეობა. ამ შემთხვევაშიც ეს მეორე პირი მთელი შენადგენი დანაშაულის თანაამსრულებელია, ვინაიდან მის მოქმედებასა და ძარცვის პირველ აქტს შორის გვაქვს მიზეზობრივი კავშირი. 2. შესაძლებელია ისიც, რომ დანაშაულის აღსრულება დაიწყოს დამნაშავემ ერთპიროვნულად სხვასთან რაიმე შეთანხმების გარეშე, მაგრამ ვიდრე დაამთავრებდეს, მას შემოუერთდება მეორე პირი და დანაშაულს ბოლომდე მიაყვანიებს. ეს არის ე.წ. თანმიმდევრული თანაამსრულებლობა. ეს საკითხი სისხლის სამართლის თეორიაში ამჟამად პრობლემატურად ითვლება. გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში გაბატონებულია აზრი, რომ შემდეგში შემოერთებული პირი, თუ მან შეიტყო მანამდე დაწყებული მოქმედების იურიდიული ხასიათი და იწონებს მას, მეორე დამნაშავესთან ერთად პასუხისმგებელია მთელი დანაშაულისათვის, ე.ი. მას შეერაცხება ისიც, რაც მის მოსვლამდე სხვამ უკვე გააკეთა. ამის საწინააღმდეგო მოსაზრება გამოთქმული აქვთ გერმანულ სხვა იურისტებს. მათ მიაჩნიათ, რომ ბინაში უკანონო შეღწევით უნდა დაისაჯოს ის პირი, ვინც ბინის კარი შეამტვრია, ხოლო ვინც მერე შევიდა ბინაში პასუხი უნდა აგოს მარტივი სახის ქურდობისათვის. რუსულ იურიდიულ ლიტერატურაში ამ საკითხს საგანგებოდ იხილავს მ. კოვალიოვი. თანმიმდევრული თანაამსრულებლობის დროს, მ. კოვალიოვის აზრით, ყველა თანაამსრულებელი პასუხისმგებელია დანაშაულის მთელი შემადგენლობის ამსრულებლობისათვის⁶⁰, ე. ი. შემდეგში შემოერთებულმა პირმა პასუხი უნდა აგოს იმისათვის, რაც მისგან სრულიად დამოუკიდებლად სხვამ გააკეთა. იგი ამ პრინციპს თანმიმდევრულად ავრცელებს სხვა შემთხვევების მიმართაც. მ. კოვალიოვი შეკვეცილ და დენად დანაშაულებში თანამონაწილეობის საკითხს განიხილავს. საკითხი ეხება იმას, შეიძლება თუ არა თანამონაწილეობა უკვე დაწყებულ დანაშაულებრივ მოქმედებაში. მ. კოვალიოვი ემხრობა იმ ავტორებს, რომლებიც მიიჩნევენ, რომ როგორც შეკვეცილ (ყაჩაღობა), ისე დენად

⁶⁰ Ковалев М. И. Соучастие в преступлении. Москва, 1962 ст. 207-208.

დანაშაულში (დეზერტირობა) თანამონაწილეობა შესაძლებელია მაშინაც, როცა ეს დანაშაული დაწყებულია, მაგრამ ფაქტობრივად ჯერ არ დამთავრებულა. ყაჩაღობა შეკვეცილი შემადგენლობაა. იურიდიულად იგი დამთავრებულია მაშინ, როცა მოხდა თავდასხმა სხვისი მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრების მიზნით. მაგრამ ყაჩაღობაში თანამონაწილეობა შესაძლებელია ამ დანაშაულის ფაქტიურად დამთავრებამდის, ე.ი. თავდასხმის შემდეგაც. ის, ვინც დაეხმარება ყაჩაღს თავდასხმის შემდეგ, მაგრამ ქონების დაუფლებამდე, ყაჩაღობის თანამონაწილე იქნება. აქედან ცხადი ხდება, რომ მ. კოვალიოვს თანმიმდევრული თანაამსრულებლობა შესაძლებლად მიაჩნია შენადგენ დანაშაულებშიც.

თანამონაწილეობის საკითხი უკვე დაწყებულ დანაშაულებრივ მოქმედებაში არ შეიძლება შემოიფარგლოს მხოლოდ შეკვეცილი და დენადი დანაშაულით. ეს საკითხი დგება ყველა იმ შემთხვევაში, როცა დანაშაულის დამთავრება ერთი აქტით არ ხდება. მაგალითად, მკვლელობაში თანამონაწილეობა შეიძლება დამნაშავის მიერ მსხვერპლისათვის საწამლავის დალევივნების შედეგაც, მაგრამ მანამ, სანამ იგი ჯერ კიდევ ცოცხალია. იგივე ითქმის ქონების განადგურებაზე და სხვა იმ დელიქტებზე, რომელთა ჩადენა დროის გარკვეულ მონაკვეთში გრძელდება. ამ მხრივ არც შეკვეცილი და არც დენადი დანაშაულები რაიმე გამონაკლისს არ უნდა წარმოადგენდნენ. მაგრამ ის ფაქტი, რომ თანამონაწილეობა შესაძლებელია უკვე დაწყებულ დანაშაულებრივ მოქმედებაში, ჯერ-ჯერობით მხოლოდ ერთ საკითხს ჰფენს ნათელს, სახელდობრ, ხელს გვიწყობს უფრო ზუსტად გავმიჯნოთ თანამონაწილეობა შემხებლობისაგან. ამჯერად კი ჩვენ სულ სხვა საკითხი გვაინტერესებს. შემდეგში შემოერთებული პირი რომ თანამონაწილე იქნება და არა შემხებელი, ეს ცხადია, მაგრამ რომელი დანაშაულის თანამონაწილე იქნება ის? მ. კოვალიოვი უთუოდ მართალია, როცა თანამონაწილეობას შესაძლებლად მიიჩნევს დანაშაულის ფაქტიურ დამთავრებამდე. ის, ვინც

თავდასხმის შემდეგ დაეხმარება ყაჩაღს ქონების დაუფლებაში, შემხებელი კი არა, თანამონაწილე იქნება, მაგრამ იქნება თუ არა ის ყაჩაღობის თანამონაწილე - ეს უკვე სხვა საკითხია. ყაჩაღობა ისევე როგორც ყოველი დანაშაული, ორი ისეთი მოქმედებისგან შედგება, რომლებიც ცალ-ცალკე აღებული დამოუკიდებელ შემადგენლობებს ქმნიან. ამიტომ, იმან, ვინც დაეხმარა ყაჩაღს მხოლოდ ქონების დაუფლებაში პასუხი უნდა აგოს ქურდობას ან ძარცვაში მონაწილეობისათვის. ხოლო თუ პირი თვითონ უშუალოდ მონაწილეობდა ქონების დაუფლებაში, იგი პასუხს აგებს შესაბამისად ქურდობის ან ძარცვის ამსრულებლობისათვის. შენადგენი დანაშაულის პირველი აქტისათვის პასუხისმგებლობა არ შეიძლება დაეკისროს იმას, ვის მოქმედებასა და ამ პირველ აქტს შორის არც მიზეზობრივი და არც ბრალეული კავშირი არ არსებობდა. „თითოეულმა დამნაშავემ, - ამბობს თ. წერეთელი, - პასუხი უნდა აგოს მხოლოდ იმისათვის, რაც მან ობიექტურად გააკეთა და რისი განზრახვაც მას ჰქონდა. შემდგომი მონაწილეობა ვერ შეავსებს მიზეზობრივ კავშირს, რომელიც მეორე დამნაშავის ქმედებას და ძალადობის აქტს შორის არსებობს. იგი ვერ შეავსებს გაკიცხვის საგანსაც, ვინაიდან განზრახვა არის ფსიქიკური დამოუკიდებლობა, მიმართული მომავლისაკენ და არა წარსულისაკენ”.⁶¹ ამავე დროს ხაზი უნდა გაესვას იმ გარემოებას, რომ ეს მოთხოვნა ვრცელდება მხოლოდ შენადგენ დანაშაულზე, ვინაიდან შენადგენი დანაშაულის აქტი, როგორც უკვე ითქვა, თავისთავად აღებული დამოუკიდებელი დანაშაულია. ასე რომ მათი დაცილება და ერთმანეთის გარეშე წარმოდგენა სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა. ამრიგად, უნდა დავასკვნათ, რომ შენადგენი დანაშაულის თანამიმდევრული თანაამსრულებლობა არ შეიძლება.

მოქმედ სისხლის სამართლის კოდექსში გვხვდება გამიზვნით დელიქტები, როგორცაა ქურდობა, ძარცვა, ყაჩაღობა და სხვა. ამ

⁶¹ თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ., 141.

დელიქტების შემადგენლობას აქვს სპეციალური მიზანი - სხვისი მოძრავი ნივთის მითვისების მიზანი.

ასეთ დელიქტებზე მეტად საყურადღებოა ო. გამყრელიძის მოსაზრება. „შესაძლებელია ქურდობის ორი მონაწილიდან ნივთის მითვისების მიზანი მხოლოდ ერთ მათგანს ჰქონდეს, - ამბობს ო გამყრელიძე, - მეორე კი დანაშაულის შემადგენლობის წმინდა ობიექტურ მხარეს ასრულებდეს. მიუხედავად ამისა ქურდობის თანაამსრულებელთა ისიც, ვისაც, თუმცა მითვისების მიზანი არა აქვს, მაგრამ იცის, რომ მეორე თანამზრახველი ამ მიზნით მოქმედებს და ეხმარება მას თავისი მოქმედებით“.⁶²

განსაკუთრებულ ინტერესს იწვევდა თანაამსრულებლობის საკითხი ორმოქმედიან შემადგენლობებში. ასეთი შემადგენლობა გვქონდა 1960 წლის სისხლის სამართლის კოდექსის 165-ე მუხლში (სპეკულაცია). სპეკულაციად ითვლებოდა საქონლის ან სხვა საგნების შესყიდვა და გაყიდვა გამორჩენის მიზნით. ამრიგად, ეს შემადგენლობა შედგებოდა ორი აქტისაგან: 1. შესყიდვა და 2. გაყიდვა. ცალკე აღებული არც შესყიდვა და არც გაყიდვა არ იყო დანაშაული. მხოლოდ ამ ორი მოქმედების შეერთება ქმნიდა სპეკულაციის შემადგენლობას. ამიტომ თუ ერთი პირი შეისყიდოდა საქონელს, ხოლო მეორე გაყიდდა მოგების მიზნით, საქმე გვექნებოდა თანაამსრულებლობასთან. თვითეული მათგანი იქნებოდა სპეკულაციის თანაამსრულებელი.

1960 წლის საქართველოს სსკ-ის 134-ე, მუხლით პასუხისმგებლობა იყო დაწესებული ქალის მოტაცებისათვის მასთან ქორწინების მიზნით. ამჟამად ეს ქმედება პასუხისმგებლობას გამოიწვევს 1999 წლის კოდექსის 143-ე მუხლით, ე.ი. თავისუფლების უკანონო აღკვეთისათვის.

ამ შემადგენლობის თავისებურება ის არის, რომ რამდენი კაციც უნდა მონაწილეობდეს ქალის მოტაცებაში, ქორწინების მიზნით მხოლოდ ერთ მათგანს უნდა ჰქონდეს. ამავე დროს არ არის გამორიცხული, რომ ის, ვისაც

⁶² ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კანონის განმარტება, თბილისი, 2008, გვ., 181.

მოტაცებულ ქალთან ქორწინების მიზანი აქვს, ქალის ფაქტობრივ მოტაცებაში არც კი მონაწილეობდეს.

ამ თავისებურებამ წარსულში 1960 წლის კოდექსის 134-ე მუხლის გამოყენების პრაქტიკა საქართველოში მთლიანად გაამრუდა. ეს იმით გამოიხატა, რომ ამ დანაშაულის ამსრულებლად სასამართლოები მხოლოდ იმას მიიჩნევდნენ, ვისაც ქალთან ქორწინების მიზანი ჰქონდა.

გარდა ამისა, შეიძლება დაისვას იმ დელიქტების თანმიმდევრული თანაამსრულებლობის საკითხი, რომლებიც თავიანთი ბუნებით არ მოითხოვენ ორი ერთმანეთის მომდევნო მოქმედებების ჩადენას. ზოგიერთი დანაშაულის შემადგენლობა ისეა კონსტრუირებული, რომ კანონმდებელი მიუთითებს მხოლოდ შედეგზე, მაშასადამე, მათი ჩადენა ნებისმიერი მოქმედებით შეიძლება. ამიტომ, მსგავსი ზოგჯერ შესაძლებელია ორი ან მეტი ერთმანეთის მომდევნო აქტით განხორციელდეს, ზოგჯერ კი ერთით. მაგალითად, მკვლელმა მსხვერპლი ჯერ წააქცია, შემდეგ კი დაახრჩო ან თავში ქვის ჩარტყმით მოკლა. ასეთ შემთხვევაში შესაძლებელია, რომ ერთმა პირმა სხვებთან რაიმე შეთანხმების გარეშე წააქციოს მსხვერპლი ან სხვა რაიმე ძალადობა იხმაროს, მეორე პირი კი ამის შემდეგ ჩაერთოს დანაშაულში და პირველთან ერთად უშუალოდ მოკლას იგი. თუმცა შემდეგში შემოერთებული პირი ძალადობის აქტში არ მონაწილეობდა, მაგრამ ის მაინც მკვლელობის თანაამსრულებელია, ვინაიდან ძალადობის ცალკე გამოყოფა და მისი დამოუკიდებელი შეფასება ამ შემთხვევაში არაფერს ცვლის.

თავისებურება ახლავს თანაამსრულებლობის ე.წ. სპეციალურ დელიქტებში. სპეციალური დელიქტია ისეთი შემადგენლობა, რომლის ამსრულებლობა შეუძლია მხოლოდ სპეციალური მოვალეობით აღჭურვილს (მაგალითად, მოხელე, სამხედრო პირი, ექიმი და სხვა). ასეთი დანაშაულის თანაამსრულებლობა არ შეიძლება, როცა ერთი დამნაშავე სპეციალური მოვალეობითაა აღჭურვილი, ანუ სპეციალური ამსრულებელია და მეორე ასეთივე მოვალეობით არ არის აღჭურვილი.

მაგალითად, 369 ე მუხლით სისხლის სამართლის საქმეზე მტკიცებულების ფალსიფიკაციისათვის ისჯება ამ პროცესის მონაწილე. 371-ე მუხლით მოწმის ან დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმისათვის პასუხს აგებს მოწმე ან ექსპერტი; 380-ე მუხლით პასუხს აგებს ის მსჯავრდებული, რომელიც თავს არიდებს სასჯელის მოხდას და ა.შ.

თანამსრულებლობა არ შეიძლება ისეთ სპეციალურ დელიქტებში, რომელთა ჩადენა საკუთარი ხელით ხდება. მართლაც თუ საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტების ბუნებას გავარკვევთ, დავინახავთ, მათი თანამსრულებლობა ისევე შეუძლებელია, როგორც შუალობითი ამსრულებლობა. ამ დელიქტების ჩადენა შესაძლებელია როგორც მოქმედებით, ისე უმოქმედობით. საკუთარი ხელით ჩასადენ დელიქტებს, რომლებიც აქტიური მოქმედებით ხორციელდება, მოქმედი სისხლის სამართლებრივი კანონმდებლობით მიეკუთვნება, მაგალითად, თავისუფლების აღკვეთის მოხდის ადგილიდან, პატიმრობიდან ან ბადრაგირებისას გაქცევა (379-ე მუხლი), ცრუ ჩვენება, ყალბი დასკვნა ან არასწორი თარგმანი (370-ე მუხლი), და ა.შ. ყველა აქ ჩამოთვლილი ქმედება შემადგენლობის ობიექტური მხარე გამოიხატება განსაზღვრული პირის ფიზიკურ მოქმედებაში განსაზღვრული მიზნით.⁶³ 379-ე მუხლში აღწერილი შემადგენლობის ობიექტური მხარეა ნებაყოფლობით გაქცევა თავისუფლების აღკვეთის მოხდის ადგილიდან პატიმრობიდან ან ბადრაგირებისას. რადგან ამ დელიქტის ობიექტური მხარე გულისხმობს პირის გადაადგილებას ერთი ადგილიდან მეორეზე, ამიტომ ის ყოველთვის ერთპიროვნულად და უშუალოდ უნდა აღსრულდეს. მოცემული დანაშაული შეიძლება თანამსრულებლობით იქნეს ჩადენილი. ამიტომ საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტებიდან, ჩვენი აზრით უნდა გამოვყოთ ინდივიდუალურად ჩასადენი დელიქტები, რომლის ჩადენაც შესაძლებელია მხოლოდ ერთპიროვნულად. მაგალითად, მოწმის ან

⁶³ ვერ დავეთანხმებით ო. გამყრელიძეს, რომელიც მოქმედებას უწოდებს პირის ფიზიკურ გადაადგილებას (ო. გამყრელიძე. შუალობითი ამსრულებლობა და თანამსრულებლობა, თბილისი, 1974, გვ. 119).

დაზარალებულის მიერ ცრუჩვენების მიცემა ინდივიდუალურად ჩასადენი დელიქტია, რომლის ჩადენაც თანაამსრულებლობით შეუძლებელია. პრინციპულად ასევე უნდა გადაწყდეს საკითხი იმ შემთხვევაშიც, როცა საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტი უმოქმედობით ხორციელდება.

ხშირად უკანონო თავისუფლების აღკვეთა ხდება ავტომატურად მძღოლის მოქმედება ამ დროს უნდა დაკვალიფიცირდეს ამსრულებლობად და არა დახმარებად.⁶⁴

შემდეგი საკითხი, რომელიც ნაშრომში უნდა განვიხილოთ, შეეხება თანაამსრულებლობას უმოქმედობის დროს. თ. წერეთელის აზრით, „თანაამსრულებლობა შეიძლება ჩადენილ იქნეს როგორც აქტიური მოქმედებით, ისე უმოქმედობითაც“.⁶⁵ ამ დებულებას უარყოფენ პ. გრიშაევი და გ. კრიგერი, რომლებიც თვლიან, რომ „თანამონაწილეობა ლოგიკურად წარმოუდგენელია იმ შემთხვევაში, როდესაც ყველა თანამონაწილის მოქმედება უმოქმედობაში გამოიხატება“.⁶⁶

ჩვენი აზრით, უპირველეს ყოვლისა უნდა გავარკვიოთ, შეიძლება თუ არა ე.წ. წმინდა უმოქმედობის დროს თანაამსრულებლობა. წმინდა უმოქმედობის დელიქტებია მაგალითად, დანაშაულის შეუტყობინებლობა (376-ე მუხლი), ალიმენტის გადახდისათვის ჯიუტად თავის არიდება (176-ე მუხლი), მოწმის ან დაზარალებულის მიერ ჩვენების მიცემაზე უარის თქმა (371-ე მუხლი), მოვალის მიერ სასამართლო გადაწყვეტილებით დაკისრებული მოქმედების შეუსრულებლობა (377² - მუხლი) და სხვა. ამ დელიქტებს წმინდა უმოქმედობის დელიქტებს იმიტომ უწოდებენ, რომ მათი ჩადენა მხოლოდ უმოქმედობითაა შესაძლებელი. ჩვენი აზრით, თანაამსრულებლობას დასახელებული სახის დელიქტებში ერთი მნიშვნელოვანი გარემოება უშლის ხელს. საქმე ისაა, რომ წმინდა უმოქმედობა ყოველთვის გამოიხატება მოვალეობის შეუსრულებლობაში. უმოქმედობა მხოლოდ მაშინაა დასჯადი, როდესაც პირს ეკისრებოდა

⁶⁴ ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის კანონის განმარტება, თბილისი, 2008, გვ., 183.

⁶⁵ თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ., 138.

⁶⁶ Гришаев П, Кригер Г, Соучастие по уголовному праву, Москва, 1959, ст. 15.

მოქმედების სპეციალური სამართლებრივი მოვალეობა, ჰქონდა ასეთი მოქმედების შესაძლებლობა და შესაძლებელი მოქმედების შედეგად თავიდან აიცილებდა მართლსაწინააღმდეგო შედეგს ან კონკრეტულ საფრთხეს. დამნაშავე არ ასრულებს მოვალეობას, რომელიც მას პერსონალურად აკისრია. მოვალეობის პერსონალური ხასიათი წმინდა უმოქმედობის დროს დელიქტის ბუნების განსაზღვრული ნიშანია. ამ მოვალეობის გადატანა სხვა პირზე, მისი სხვისათვის დაკისრება არ შეიძლება. მოვალეობა აუცილებლად იმ პირმა უნდა შეასრულოს, რომელსაც იგი პერსონალურად აკისრია. სწორედ ამაში გამოიხატება მოვალეობის პერსონალური ხასიათი. რადგან წმინდა უმოქმედობის დელიქტის ბუნებას პერსონალური მოვალეობის შეუსრულებლობა განსაზღვრავს, რომლის სხვისთვის დაკისრება შეუძლებელია, ამიტომ ცხადი ხდება, რომ ასეთი დელიქტი იგივე საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტი ყოფილა, ხოლო საკუთარი ხელით ჩასადენი დელიქტის თანაამსრულებლობა, როგორც ზემოთ დავინახეთ, არ შეიძლება. ამრიგად, გამორიცხულია თანაამსრულებლობა წმინდა უმოქმედობის დროს.

უმოქმედობით თანაამსრულებლობა სავსებით შესაძლებელია შერეული უმოქმედობის დელიქტებში.⁶⁷ შერეული უმოქმედობის დელიქტი ეწოდება იმ დელიქტს, რომლის ჩადენა შესაძლებელია როგორც აქტიური მოქმედებით, ისე უმოქმედობითაც. მაგალითად, უმოქმედობით მკვლელობა შერეული უმოქმედობის დელიქტია. დედას შეუძლია შვილი მოკლას აქტიური მოქმედებით, ვთქვათ დაახრჩოს იგი, მაგრამ ამავე დროს მან შეიძლება მოკლას შვილი უმოქმედობითაც, ვთქვათ, არ მისცა საზრდო და მოკლა შიმშილით. შერეული უმოქმედობის დროს შესაძლებელია, რომ ყველა ამსრულებლის მხრივ ადგილი ჰქონდეს უმოქმედობას. მაგალითად ცოლ-ქმარი შეთანხმდნენ, რომ არ მისცენ საზრდო თავიანთ ჩვილს და მოკლან შიმშილით.⁶⁸ მაგრამ ზოგჯერ ერთი პირი აქტიურად მოქმედებს, მეორე კი იჩენს უმოქმედობას. აქ ორივეს მხრივ საქმე გვაქვს

⁶⁷ Ковалев М И. Соучастие в преступлении. Москва, 1962 ст. 39.

⁶⁸ Солнарж В Соучастие Чехословацкой Республики, . Москва, 1962, ст.102ю

თანაამსრულებლობასთან: პირველის თანაამსრულებლობა გამოიხატება აქტიური მოქმედებით, მეორისა კი უმოქმედობით. ვთქვათ, დედამ დასახრჩობად წყალში ჩააგდო შვილი, მამა კი იჩენს უმოქმედობას და არ ამოჰყავს შვილი წყლიდან, რითაც არღვევს თავის პირდაპირ მოვალეობას. ამ შემთხვევაში მეორე პირის უმოქმედობა შეიძლება წინასწარ იყოს შეპირებული. მაგრამ არ არის გამორიცხული, რომ უმოქმედობა დაერთოს პირველი პირის მიერ ჩადენილ აქტიურ მოქმედებას წინასწარ რაიმე შეთანხმების გარეშე. იმ შემთხვევაში, როცა აქტიური მოქმედება ჩადენილია ერთპიროვნულად, ვინაიდან რაიმე შეთანხმების გარეშე, და ამის შემდეგ მას დაერთვის იმ პირის უმოქმედობა, რომელიც მოვალე იყო ემოქმედნა, რათა აეცდინა მოსალოდნელი მავნე შედეგი, საქმე გვაქვს თანმიმდევრულ თანაამსრულებლობასთან. ეს გარემოება კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ აზრის სისწორეს, რომ თანმიმდევრული თანაამსრულებლობა, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, მარტო ორ აქტთან და შენადგენ დანაშაულებში როდია შესაძლებელი. თანმიმდევრული თანაამსრულებლობა შეიძლება შეგვხვდეს ყველა იმ შემთხვევაში, როცა დანაშაული რამდენიმე ერთმანეთის მომდევნო აქტით ხორციელდება, თუმცა დანაშაულის ბოლო აქტი უმოქმედობითაც გამოიხატოს.

უმოქმედობითი თანაამსრულებლობა შერეული უმოქმედობის დროს ემყარება პირის პერსონალურ მოვალეობას, რომელიც ავალდებულებს მას აქტიურად იმოქმედოს საჭირო შემთხვევაში, რათა აიცილოს მოსალოდნელი მავნე შედეგი. მაგრამ, როგორც ზემოთაც დავინახეთ, ასეთივე პერსონალური მოვალეობა აკისრია ინდივიდს წმინდა უმოქმედობის დროსაც. მიუხედავად ამისა, წმინდა უმოქმედობის დელიქტების თანაამსრულებლობაზე უარი ვთქვით, მაშინ როცა შესაძლებლად მივიჩნით უმოქმედობით თანაამსრულებლობა შერეულ უმოქმედობის დროს. რატომ არის, რომ პირველ შემთხვევაში სწორედ პერსონალური მოვალეობის გამოა შეუძლებელი თანაამსრულებლობა, მეორე შემთხვევაში კი პერსონალური მოვალეობა რომ არა,

თანამსრულებლობაზე ლაპარაკიც კი არ შეიძლებოდა? მაგალითად, დედამ გადაწყვიტა შვილის მოკვლა, ამისათვის ჩააგდო იგი წყალში დასახრჩობად, თანაც იქვე მდგომ მეგობარს წინასწარ შეუთანხმდა, რომ მისთვის ამ საქმეში ხელი არ შეეშალა. დედის მეგობარი, რომელმაც მას მკვლელობაში ხელი არ შეუშალა, მკვლელობის თანამსრულებლად არ ჩაითვლება იმიტომ, რომ მას არავითარი პერსონალური მოვალეობა არ ჰქონდა თავისი მეგობრის შვილის გადასარჩენად და არც სხვა რაიმე მოქმედება ჩაუდენია, რომელიც მკვლელობის შემადგენლობის ობიექტურ მხარეს გამოხატავდეს. ასეთმა პირმა შეიძლება პასუხი აგოს მხოლოდ დაუხმარებლობისათვის საქართველოს სსკ-ის 129-ე მუხლით.

ჩვენი აზრით, პერსონალური მოვალეობის მიუხედავად, თანამსრულებლობის საკითხი მოცემულ შემთხვევებში სხვადასხვაგვარად წყდება დელიქტის ბუნებიდან გამომდინარე. წმინდა უმოქმედობის დროს საქმე გვაქვს ე.წ. შედეგარეშე (ფორმალურ) დანაშაულთან, შერეულ უმოქმედობის დროს კი - შედეგიან ანუ მატერიალურ დანაშაულთან.⁶⁹ როგორც ცნობილია, შედეგარეშე ანუ ფორმალური დანაშაულის დამთავრებულად ცნობისათვის საკმარისია უბრალოდ მოქმედება ან უმოქმედობა ყოველგვარი გარეგანი შედეგის გარეშე. უფრო სწორად, აქ მოქმედება და შედეგი ისეა შერწყმული, რომ მათი ცალ-ცალკე განხილვა შეუძლებელიც კია. წმინდა უმოქმედობის დროს დანაშაული დამთავრებულია მაშინვე, თუ პირს სპეციალური მოვალეობა აკისრია და მან ის არ შეასრულა. რადგან მოვალეობის შეუსრულებლობა უკვე თავისთავად გარეგანი შედეგის გარეშე იურიდიული მნიშვნელობის აქტია, იმიტომ ამ აქტის თანამსრულებლობაც შეუძლებელია, თუ თანამსრულებლობაში, რასაკვირველია, ვიგულისხმებთ შემადგენლობის შესაბამის უმოქმედობას. ერთი სიტყვით, ამ შემთხვევაში ყოველთვის საკუთარი ხელით ჩასადენ დელიქტთან გვაქვს საქმე.

⁶⁹ თ. წერეთელი, დანაშაულებრივი ქმედება და მისი შედეგი, თბილისი, 1966, გვ., 56.

სულ სხვა მდგომარეობა იქნება მაშინ, როცა საქმე გვაქვს პერსონალური მოვალეობის შეუსრულებლობასთან შერეული უმოქმედობის დელიქტებში. ეს დელიქტები, როგორც ცნობილია, წმინდა უმოქმედობის დელიქტებისგან განსხვავებით, მატერიალური, შედეგიანი დელიქტებია. ამიტომ შერეული უმოქმედების დელიქტების უმოქმედობით ჩადენისათვის არ არის საკმარისი მხოლოდ მოვალეობის შეუსრულებლობა. აუცილებელია კიდევ, რომ ამ მოვალეობის დარღვევას გარკვეული მატერიალური შედეგიც მოჰყვეს. სხვაგვარად არ გვექნებოდა დანაშაულის დამთავრებული შემადგენლობა. რადგან შერეული უმოქმედობის დელიქტებში მოვალეობის შეუსრულებლობა და მატერიალური შედეგი, რომელიც ამ მოვალეობის დარღვევამ გამოიწვია, შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტებია, ამიტომაც ამ დელიქტების თანაამსრულებლობა, განსხვავებით წმინდა უმოქმედობის დელიქტებისაგან, სრულიად ბუნებრივი მოვლენაა. როდესაც მშობლები არავითარ ზომებს არ ღებულობენ საფრთხეში მყოფი ჩვილის გადასარჩენად და სჩადიან განზრახ მკვლელობას, მაშინ ისინი მკვლელობის თანაამსრულებლად იმიტომ კი არ ჩაითვლებიან, რომ ერთი მათგანის მოვალეობა მეორეზე გადავიდა, არამედ იმიტომ, რომ თვითთულმა მათგანმა დაარღვია თავისი მოვალეობა, რამაც მათი შვილის სიკვდილი გამოიწვია. სწორედ ეს შედეგი, რომელიც მკვლელობის შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტია, დაედო საფუძვლად იმას, რომ ყოველი მათგანის უმოქმედობა განხილულ იქნა როგორც მკვლელობის თანაამსრულებლობა. მაგრამ ქმედების შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტი რომ მხოლოდ მოვალეობის დარღვევა ყოფილიყო, მაშინ თანაამსრულებლობა შეუძლებელი იქნებოდა. სწორედ ამიტომ სავსებით შესაძლებელია მკვლელობის თანაამსრულებლობა იმ შემთხვევაშიც, როცა პირის სიცოცხლის გადასარჩენად მოვალეობა აკისრია მხოლოდ ერთ თანაამსრულებელს. ვთქვათ, ვინმემ დასახრჩობად წყალში ჩააგდო სხვისი ბავშვი. ამ ამბავს შეესწრო ბავშვის მშობელი, რომელმაც არ შეასრულა

თავისი მშობლიური მოვალეობა და არ იზრუნა შვილის გადასარჩენად, თუმცა მას ამის სრული შესაძლებლობა ჰქონდა. აქ ადგილი აქვს მკვლევლობის თანაამსრულებლობას მიუხედავად იმისა, რომ პერსონალური მოვალეობა დაკისრებული ჰქონდა მხოლოდ ერთ თანაამსრულებელს მათი ქმედებების გამაერთიანებელი მომენტი იყო დანაშაულის შემადგენლობის ისეთი აუცილებელი ელემენტი, როგორცაა სხვისი სიცოცხლის მოსპობა, რომლისკენაც მათი ქმედება იყო მიმართული. საბოლოოდ უნდა დავასკვნათ, რომ უმოქმედობით თანაამსრულებლობა შერეული უმოქმედობის დელიქტებში შეუძლია მხოლოდ იმ პირს, ვისაც აკისრია სპეციალური მოვალეობა იმ მავნე შედეგის თავიდან ასაცილებლად, რომელიც შესაბამისი დანაშაულის შემადგენლობის აუცილებელი ელემენტია.

3..2. თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარე

როგორც ცნობილია, სისხლის სამართლის კანონში აღწერილი ქმედება ობიექტური და სუბიექტური ნიშნების ერთიანობას წარმოადგენს. თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარის განხილვისას არსებითად ორი საკითხია გასარკვევი: 1. ფსიქიკური დამოკიდებულება თანაამსრულებლებისა შედეგისადმი და 2. თანაამსრულებლის მხრიდან იმის ცოდნა, რომ ის სხვა თანაამსრულებელთან ერთად ახორციელებს კონკრეტულ, სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას (უმართლობას).

როგორც ცნობილია, სუბიექტის ფსიქიკური დამოკიდებულება შედეგისადმი შეიძლება გამოიხატოს ან განზრახ ან გაუფრთხილებლობის ფორმით. იზადება კითხვა: შესაძლებელია თუ არა თანაამსრულებლობა როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით? მოქმედი სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობა არაფერს ამბობს უშუალოდ თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარის შესახებ. მაგრამ სამაგიეროდ კოდექსის 23-ე მუხლი ითვალისწინებს თანამონაწილეობის სუბიექტურ

მხარეს. ამ მუხლის თანახმად, „დანაშაულში თანამონაწილეობა ნიშნავს ორი ან მეტი პირის განზრახ ერთობლივ მონაწილეობას განზრახი დანაშაულის ჩადენაში“. როგორც მოცემული მუხლიდან ჩანს თანამონაწილეობა თავისი ბუნებით განზრახი მოქმედებაა. რაკი თანაამსრულებლობა ფართო გაგებით იგივე თანამონაწილეობაა, უნდა ვიფიქროთ, რომ კოდექსის 23-ე მუხლის მოთხოვნა თანაამსრულებლობის მიმართაც ვრცელდება. ამრიგად, მოქმედი სისხლისსამართლებრივი კანონმდებლობით თანაამსრულებლობა განზრახი მოქმედებაა.

თანაამსრულებლობა ისევე, როგორც თანამონაწილეობა ვიწრო გაგებით, განზრახი მოქმედებაა, ეს დებულება ამჟამად გაბატონებულია სისხლის სამართლის თეორიაშიც და სასამართლო პრაქტიკაშიც. მაგრამ იშვიათი გამონაკლისის სახით გვხვდებიან ავტორები, რომლებიც გარკვეულ ფარგლებში უშვებენ გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობას.

გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის თეორიას ბევრი მომხრე ჰყავდა ჯერ კიდევ მე-20 საუკუნის დასაწყისში რუს იურისტებში. ნ. სერგეევსკის, გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის სფეროს მნიშვნელოვნად ზღუდავდა და უშვებდა მხოლოდ იქ, სადაც ყველა მონაწილე მოქმედებდა გაუფრთხილებლობით. გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის საილუსტრაციოდ ნ. სერგეევსკის ასეთი მაგალითი მოაქვს: სახლის სახურავზე მუშაობენ ხუროები; უფროსი ხურო ყოველგვარი წინდახედულობის გარეშე გასცემს განკარგულებას, რომ გადააგდონ მორი კედლიდან; ერთ-ერთი ხურო ასრულებს განკარგულებას, მოუხმობს საშველად მეორეს, რომელიც აწოდებს მას მალაყინს. მორი ვარდება ძირს და კლავს კაცს. პირველი ხურო, ნ. სერგეევსკის აზრით არის წამქეზებელი, მეორე - მთავარი ფიზიკური ბრალეული, მესამე - ფიზიკური დამხმარე.

ანალოგიური შეხედულებაა დასავლეთ გერმანულ იურიდიულ ლიტერატურაში. გერმანიის სისხლის სამართლის კოდექსზე დაყრდნობით აღიარებს გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობას ე. მეტგერი. მისი

აზრით, როცა ორი მუშა სახლის სახურავიდან შეგნებულად ურთიერთშეთანხმებით აგდებს მორს ძირს, რომელიც კლავს გამვლელს, საქმე გვაქვს გაუფრთხილებლობით მკვლელობის თანაამსრულებლობასთან.

გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის თეორიას იურიდიულ ლიტერატურაშიც გამოუჩნდნენ მომხრეები. ამ თავალსაზრისს თავის დროზე იზიარებდა ა. ტრანინი. მას ემხრობოდა აგრეთვე მ. შარგოროდსკი.

ა. ტრანინი თავის მონოგრაფიაში თანამონაწილეობის შესახებ დაწვრილებით მიმოიხილავს გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის ყველა შესაძლებელ ვარიანტს და საბოლოოდ, მსგავსად სერგეევისა, მიდის იმ დასკვნამდე, რომ გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობა შესაძლებელია მხოლოდ იმ შემთხვევაში, როდესაც ყველა მონაწილეს შედეგისადმი ერთნაირი ფსიქიკური დამოკიდებულება აქვს, ე.ი. როცა ყველა მათგანი მოქმედებს გაუფრთხილებლობით. ამ დებულების საილუსტრაციოდ ა. ტრანინი მიმართავს ნ. სერგეევსკის მიერ მოტანილ მაგალითს. სამი მონადირე - ა-ნი, ბა-ნი და ვა-ნი - ბრუნდებოდა შინ. მათ შორიახლოს შენიშნეს გლეხი, რომელიც ყალიონს ეწეოდა. ან-მა მიმართა ვან-ს წინადადებით, ეჩვენებინა თავისი ხელოვნება და ესროლა გლეხის ყალიონისათვის. ვან-ი დაეთანხმა, მაგრამ იმ პირობით, თუ ბან-ი მისცემდა უფლებას დაეყრდნო მის მხარზე თოფი, რათა უკეთ დაემიზნებინა. ბან-ი დაეთანხმა. ვან-მა ესროლა, მაგრამ დააცილა. ტყვია ყალიონს კი არა, გლეხს მოხვდა და მოკლა. როგორ განვსაზღვროთ პასუხისმგებლობა ყველა მოქმედი პირისა? - კითხულობს ა. ტრანინი. უდავოა, რომ ვან-მა, რომელმაც უშუალოდ ესროლა, პასუხი უნდა აგოს გაუფრთხილებლობითი მკვლელობისათვის. მაგრამ დაეკისრება თუ არა პასუხისმგებლობა დანარჩენებს და თუ დაეკისრებათ, რა საფუძველზე?

გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის ზოგიერთი მოწინააღმდეგე, - განაგრძობს ა. ტრანინი, - გრძნობს რა ან-ისა და ბან-ის დაუსჯელად დატოვების სირთულეს, წინადადებას იძლევა სამივე

მონადირეს პასუხი აგებინონ დამოუკიდებლად ჩადენილი გაუფრთხილებლობითი მკვლევლობისათვის. ა. ტრანინს ეს წინადადება სრულიად მიუღებლად მიაჩნია, ვინაიდან ამ კონსტრუქციის მიხედვით უნდა ვაღიაროთ სამი მკვლევლობა და ერთი გვამი - „არითმექტიკა, რომელიც უჩვეულოა სასამართლო პრაქტიკისათვის“.

უნდა ითქვას, რომ სრულიადაც არ არის უჩვეულო სასამართლო პრაქტიკისათვის, როცა ფაქტიურად მოკლულია ერთი კაცი, მაგრამ მკვლევლობის თვითეული მონაწილე პასუხს აგებს ერთპიროვნული ამსრულებლობისათვის. ამის საილუსტრაციოდ გამოდგებოდა თუნდაც მკვლევლობის შუალობითი ამსრულებლობის ისეთი შემთხვევა, როდესაც წამქეზებელი პასუხს აგებს განზრახი მკვლევლობისათვის, უშუალო ამსრულებელი კი - გაუფრთხილებლობითი სიცოცხლის მოსპობისათვის. აქაც რომ ერთი გვამია, მაგრამ მკვლევლობის ორი შემადგენლობაა შესრულებული. სხვათა შორის, ამას არც ა. ტრანინი უარყოფს სხვა ადგილას.

გარდა ამისა, ა. ტრანინი გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობის დროსაც კი მოითხოვდა თითოეული მონაწილის მიერ იმის ცოდნას, რომ მოქმედებს სხვასთან ერთად. თუ ამას დავუჯერებთ, სრულიადაც არ არის გამორიცხული და პრაქტიკაშიც ხშირად შეიძლება შეგვხვდეს ისეთი შემთხვევა, როცა რამდენიმე პირი დაუდევრობით კლავს ერთ ადამიანს ისე, რომ ამ თეორიის მიხედვითაც კი შეუძლებელია აქ თანამონაწილეობა ვცნოთ, და ამიტომ ყოველმა მათგანმა პასუხი უნდა აგოს გაუფრთხილებლობითი მკვლევლობის ერთპიროვნული ამსრულებლობისათვის. ვთქვათ, რამდენიმე პირის დაუდევრობას შედეგად მოჰყვა სხვა ადამიანის სიკვდილი, თანაც არც ერთმა არ იცოდა, რომ მოქმედებდა სხვასთან ერთად. აქ თვითეული მათგანი იქნება გაუფრთხილებლობითი სიცოცხლის მოსპობის ამსრულებელი.

ასეთივე ერთპიროვნული ამსრულებლობა შესაძლებელია შეგვხვდეს აგრეთვე განზრახი მკვლევლობის დროსაც, სახელდობრ, მაშინ, როცა

რამდენიმე პირი კლავს ერთ ადამიანს ისე, რომ მათ შორის არ არის ისეთი სუბიექტური კავშირი, რომელიც თანამონაწილეთა შორის უნდა იყოს მაგალითად, რამდენიმე პირი ერთმანეთისაგან დამოუკიდებლად, მაგრამ ერთდროულად განზრახ კლავს ერთ ადამიანს.

როგორც უკვე ითქვა, ა. ტრანინი გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობის სფეროს ზღუდავდა იმით, რომ ყოველი მონაწილისაგან მოითხოვდა სხვასთან ერთად მოქმედების ცოდნას. უმთავრესად ეს არის ე.წ. თვითიმედოვნების სფერო, რომლის დროსაც პირი წინასწარი შეცნობით სჩადის მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას, თუმცა არ ითვალისწინებს, რომ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში მის მოქმედებას შეიძლება მოჰყვეს მართლსაწინააღმდეგო შედეგი.

ის აზრი, რომ დანაშაულის ყოველ მონაწილეს გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობის დროსაც კი მოეთხოვება სხვასთან ერთად მოქმედების ცოდნა, შემდეგში თავისებურად განავითარა მ. შარგოროდსკიმ.

მ. შარგოროდსკის აზრით, თანამონაწილეობის აუცილებელი ნიშანია ყველა მონაწილის ერთნაირი სუბიექტური დამოკიდებულება მოქმედებასა (უმოქმედობასა) და მისი შედეგისადმი. მხოლოდ ამ შემთხვევაში მონაწილეობენ ისინი ერთსა და იმავე ქმედებაში⁷⁰. გაუფრთხილებლობით არც დახმარება შეიძლება და არც წაქეზება. ეჭვი არ არის, თანამონაწილის მოქმედება ყოველთვის განზრახი მოქმედებაა. მაგრამ არც ის იწვევს ეჭვს, რომ ზოგიერთ შემადგენლობაში აუცილებელი ხდება ბრალის დადგენა ცალკე მოქმედებისა და ცალკე შედეგის მიმართ. მარტივი თანამონაწილეობა შესაძლებელია გაუფრთხილებლობის იმ შემთხვევებში, როცა ჩადენილია ისეთი განზრახი მოქმედება, რომელმაც გაუფრთხილებლობით გამოიწვია შედეგები.

როგორც ვხედავთ, გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობის შარგოროდსკისეული გაგება დამყარებულია თანამდევით შედეგით კვალიფიცირებული განზრახი დანაშაულის იმ კონცეფციაზე, რომელიც

⁷⁰ Шаргородский М. Некоторые вопросы общего учения о соучастии, Москва, 1960, ст. 90.

ასახულია საქართველოს სსკ-ის მე-11 მუხლში და ფართოდ არის გავრცელებული სისხლის სამართლის თეორიაში. მაგრამ გაუფრთხილებლობით თანაამსრულებლობის ისეთი გაგება, როგორსაც მ. შარგოროდსკი გვთავაზობს, სრულიად დაუსაბუთებელია. ამიტომ სამართლიანად არის დაწუნებული თეორეტიკოსთა ერთი ნაწილის მიერ. მოქმედებისა და შედეგის ცალ-ცალკე შეფასებას ერთსა და იმავე შემადგენლობის შიგნით, სუბიექტის ფსიქიკური დამოუკიდებლობის დადგენას ცალკე მოქმედების და ცალკე შედეგის მიმართ საფუძველი არ გააჩნია და საერთოდ ეწინააღმდეგება გაკიცხვის საგანს - ე.ი. ბრალის საგანს. ლიტერატურაში სავსებით ხშირად იყო მითითებული, რომ მოქმედების შეგნებული განხორციელება, თუ მას გაუფრთხილებლობითი შედეგი მოჰყვა, არ ნიშნავს იმას, თითქოს აქ ადგილი ჰქონდეს შერეულ ქმედებას - განზრახვას მოქმედების მიმართ და გაუფრთხილებლობას შედეგის მიმართ და გაუფრთხილებლობას შედეგის მიმართ.⁷¹ ბრალეულობის საკითხის დადგენისას აუცილებელია მოქმედებისა და შედეგის მთლიანობაში განხილვა. თანაც ე.წ. შედეგიან (მატერიალურ) დელიქტებში უპირატესობა უნდა მიეცეს შედეგისადმი ფსიქიკურ დამოკიდებულებას. მართლაც, თუ დავაკვირდებით, ეს პრაქტიკულად ყოველთვის ასეც ხდება. მაგალითად, როგორ ვანსხვავებთ ჩვენ დაუდევრობას თვითიმედოვნებისაგან ან თვითიმედოვნებას ევენტუალური განზრახვისაგან? მოქმედებისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულებით? სრულიადაც არა. ერთადერთი სახელმძღვანელო კრიტერიუმი აქ არის შედეგისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულება. მოქმედება შეიძლება ყველა შემთხვევაში შეგნებულად იყოს ჩადენილი, მაგრამ იმისდა მიხედვით, თუ როგორი იყო ფსიქიკური დამოკიდებულება შედეგისადმი, ქმედების სახე სხვადასხვაგვარი იქნება. თუ პირი მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომას საერთოდ არ ითვალისწინებდა, გვექნება დაუდევრობა, თუ შედეგის დადგომას საერთოდ კი ვარაუდობდა,

⁷¹ თ. წერეთელი, დანაშაულის მომზადება და მცდელობა, თბილისი, 1961, გვ., 175

მაგრამ ამ კონკრეტულ შემთხვევაში ფიქრობდა მის თავიდან აცილებას, საქმე გვექნება თვითიმედოვნებასთან და სხვა. ნათქვამი არ ნიშნავს იმას, რომ ერთი და იმავე შემადგენლობის შიგნით არ შეიძლება შეგვხვდეს სხვადასხვა ფსიქიკური დამოკიდებულება შემადგენლობის ცალკეული ელემენტის მიმართ. ამიტომ ერთი შემადგენლობის განხორციელება ქმედების სხვადასხვა სახით საზოგადოდ არ არის გამორიცხული. მაგრამ აქ იგულისხმება არა სხვადასხვაგვარი ფსიქიკური დამოკიდებულება ცალკე მოქმედების და ცალკე შედეგის მიმართ, არამედ მხედველობაში გვაქვს ისეთი შემადგენლობები, რომელთა აუცილებელ ელემენტს ერთზე მეტი შედეგი წარმოადგენს და სწორედ ამ შედეგების მიმართ აქვს სუბიექტის სხვადასხვაგვარი ფსიქიკური დამოკიდებულება. სწორედ ასეთ შემთხვევაში შეგვიძლია ვილაპარაკოთ თანამდევით შედეგით კვალიფიცირებულ განზრახ დანაშაულზე. ამის ნიმუშია საქართველოს სსკ-ის 177-ე მუხლის მე-2 ნაწილი, სადაც გათვალისწინებულია ჯანმრთელობის განზრახ მძიმე დაზიანება, რამაც გამოიწვია სიცოცხლის მოსპობა. აქ, როგორც ვხედავთ, ორი შედეგია: ჯანმრთელობის დაზიანება და სიკვდილი. ჯანმრთელობის დაზიანების მიმართ სუბიექტს ექნება განზრახვა, როგორც ამას კანონი პირდაპირ მოითხოვს, სიკვდილის მიმართ - მხოლოდ გაუფრთხილებლობა. ამრიგად, მივიღეთ თანამდევით შედეგით კვალიფიცირებული განზრახი დანაშაული - განზრახვა და გაუფრთხილებლობა. ეს არსებითად განსხვავდება იმ გაგებისაგან, რომელსაც მ. შარგოროდსკი გვთავაზობს. მ. შარგოროდსკის ამის შემდეგ აღარ შეუძლია გვითხრას, რომ იმ შემთხვევაში, როცა შედეგი გაუფრთხილებლობით განხორციელდა, თანამონაწილეობას მაინც უნდა ექნეს ადგილი, თუ რამდენიმე პირის მიერ მოქმედება „განზრახ“ იყო ჩადენილი, ვინაიდან აქ თანამონაწილეს შეგნებული აქვს „ამსრულებლის მოქმედების ხასიათი“. საქმე ისაა, რომ დანაშაულში თანამონაწილეობისათვის არ არის საკმარისი იმ მოქმედების ხასიათის ცოდნა, რომელიც გაუფრთხილებლობითი ქმედების ამსრულებელმა

ჩაიღინა. ყოვლად მიუღებელია თანამონაწილეობის არსის ასეთი გაგება. დანაშაულში თანამონაწილეობა ყოველთვის გულისხმობს პირის მიერ წინასწარ იმის ცოდნას, რომ იგი მონაწილეობს დანაშაულში. მაგრამ თუ პირმა არ იცის, რომ ის მოქმედება, რომელშიც მან მონაწილეობა უნდა მიიღოს, დანაშაულადაა გამოცხადებული კანონის მიერ, უკიდურეს შემთხვევაში, ის მაინც უნდა იცოდეს, რომ მონაწილეობს მართლსაწინააღმდეგო ქმედებაში. მაგრამ აქაც მართლსაწინააღმდეგო ქმედებისას მან უნდა იცოდეს, რომ ეს მოქმედება მიმართულია სწორედ მართლსაწინააღმდეგო შედეგისაკენ. ამრიგად, წამქეზებლობა მხოლოდ მაშინ იქნება დანაშაულში თანამონაწილეობა, როცა პირი აქეზებს სხვა ადამიანს დანაშაულის ჩასადენად, როდესაც წამქეზებლის ქმედება მიმართულია იმისაკენ, რომ სხვა ადამიანის მეშვეობით გამოიწვიოს დანაშაულებრივი შედეგი. იგივე უნდა ითქვას დამხმარის და, მითუმეტეს, ორგანიზატორის მიმართაც. მ. შარგოროდსკი კი ამის საწინააღმდეგოდ თვლის, რომ თანამონაწილეობისათვის საკმარისია, თუ რამდენიმე პირი „გამზრახ“ მოქმედებდა, რასაც მოჰყვა გაუფრთხილებლობითი შედეგი. ამ შემთხვევაში დანაშაულში თანამონაწილეობაზე ზედმეტია ლაპარაკი, რადგან თანამონაწილეობისათვის მთავარია არა მოქმედების განზრახ ჩადენა რამდენიმე პირის მიერ და თითოეული მათგანის მიერ იმის ცოდნა, რომ ქმედებას სხვასთან ერთად, არამედ მათი ერთობლივი მოქმედება. სწორად მართლსაწინააღმდეგო შედეგისაკენ უნდა იყოს მიმართული როგორც ობიექტურად, ისე სუბიექტურად და თვითეულმა მონაწილემაც უნდა იცოდეს, რომ სხვასთან ერთად განზრახ წარმართავს მოქმედებას სწორედ ამ შედეგისაკენ. მაგრამ ასეთი რამ შესაძლებელია მხოლოდ განზრახი დანაშაულის ჩადენის დროს. გაუფრთხილებლობის დროს მოქმედება, სუბიექტურად მაინც, არასოდეს არ არის მიმართული შედეგისაკენ, ამიტომ გაუფრთხილებლობით დანაშაულში თანამონაწილეობაც შეუძლებელია.

თანამონაწილეობა ყოველთვის განზრახი მოქმედებაა. წამქეზებლობა და დახმარება, როგორც უკვე ითქვა, თანამონაწილეობად მხოლოდ მაშინ ჩაითვლება, როცა პირის განზრახვა დანაშაულებრივი შედეგისაკენ არის მიმართული. მაგრამ თანამონაწილეობისათვის აუცილებელია აგრეთვე, რომ ასეთივე განზრახვა ჰქონდეს ამსრულებელსაც, წინააღმდეგ შემთხვევაში წამქეზებლობა ან დახმარება იქნება არა თანამონაწილეობა, არამედ შუალობითი ამსრულებლობა. თანამონაწილეობა რომ განზრახი მოქმედებაა, ამას, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, არც მ. შარგოროდსკი უარყოფს. მაგრამ „განზრახვა“ თანამონაწილეობის დროს მას ცოტა სხვანაირად აქვს წარმოდგენილი. ზემოთ უკვე ითქვა, რომ თანამონაწილეობის განზრახ მოქმედებაში იგი გულისხმობს მხოლოდ მოქმედების განზრახ ჩადენას, შედეგის მიმართ კი ყველა მონაწილეს გაუფრთხილებლობითი ფსიქიკური დამოკიდებულება აქვს. იბადება კითხვა: როგორ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ განზრახ თანამონაწილეობაზე იქ, სადაც ყველა მონაწილეს შედეგისადმი გაუფრთხილებლობითი ფსიქიკური დამოკიდებულება აქვს? განზრახვისა და გაუფრთხილებლობის საკითხი ყოველთვის შედეგისადმი მიმართებაში წყდება და არა იმის მიხედვით შეგნებულად იყო ჩადენილი მოქმედება თუ არა. ამიტომ ის, რასაც მ. შარგოროდსკი განზრახ თანამონაწილეობას უწოდებს, არსებითად გაუფრთხილებლობითი მოქმედებაა. რად დასჭირდა მ. შარგოროდსკის იმის მტკიცება, რომ გაუფრთხილებლობით დანაშაულში მონაწილეობის დროსაც თანამონაწილე განზრახ მოქმედებს? ყველაფერს რომ თავი დავანებოთ ეს ხომ შუალობითი ამსრულებლობის პრობლემაა? თუ თანამონაწილე განზრახ მოქმედებს, ამსრულებელი კი გაუფრთხილებლობითი დელიქტისათვის აგებს პასუხს, აქ ხომ წამქეზებლის ან დამხმარის მოქმედება ამსრულებლობად უნდა დაკვალიფიცირდეს და არა თანამონაწილეობად? მ. შარგოროდსკის აქ ხელს უშლის ის გარემოება, რომ წამქეზებლობისა და დახმარების ბუნება აუცილებლობით მოითხოვს განზრახვას. არ შეიძლება აქეზებდე ისე, რომ

არ გესმოდეს, ვის და რისთვის აქეზებ. ასევე შეუძლებელია დახმარება თუ პირს არა აქვს წარმოდგენილი, ვის და რისთვის ეხმარება. აი რატომ გახდა აუცილებელი იმის მტკიცება, რომ წამქეზებლობა და დახმარება განზრახი მოქმედებებია, რომ „არც გაუფრთხილებლობითი დახმარება, არც გაუფრთხილებლობითი წამქეზებლობა არ შეიძლება“. მაგრამ თუ თანამონაწილე განზრახ მოქმედებს, უშუალო ამსრულებელი კი პასუხს აგებს გაუფრთხილებლობითი დელიქტის ჩადენისათვის, მაშინ რატომ არ გვაქვს აქ შუალობითი ამსრულებლობა? მ. შარგოროდსკიმ რომ თქვას, შუალობითი ამსრულებლობა აქ არ არის იმიტომ, რომ წამქეზებლისა და დამხმარის მოქმედება პირდაპირ არ ყოფილა მიმართული დანაშაულებრივი შედეგისკენ, ეს არ იქნება მართებული, რადგანაც წამქეზებლობისა და დამხმარის განზრახვა სწორედ იმ შედეგისადმი მიმართებაში უნდა გამოიხატოს, რომლისთვისაც მას პასუხისმგებლობა ეკისრება, და არა საზოგადოდ რამე მოქმედების ჩადენაში.

მ. შარგოროდსკის სურს შეარიგოს ორი სრულიად შეურიგებელი და შეუთვისებელი რამ: განზრახი თანამონაწილეობა (წაქეზება, დახმარება) და პასუხისმგებლობა გაუფრთხილებლობისათვის. თუ თანამონაწილეობა განზრახი მოქმედებაა, მაშინ თანამონაწილეს შედეგიც განზრახისათვის უნდა შეურაცხოს, მაგრამ თუ შედეგი გაუფრთხილებლობისათვის შეურაცხება, გამოდის, რომ მას განზრახ კი არა გაუფრთხილებლობით უმოქმედნია. ყოველივე ეს ნათლად მოწმობს, თუ რამდენად ხელოვნური და დაუსაბუთებელია გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის კონსტრუქცია.

ყველაფერი, რაც აქ წამქეზებლობისა და დამხმარის შესახებ ითქვა, ვრცელდება აგრეთვე თანაამსრულებლობის მიმართაც. გაუფრთხილებლობითი თანამონაწილეობის მომხრეებს, ბუნებრივია, დასაშვებად მიაჩნიათ გაუფრთხილებლობითი თანაამსრულებლობაც. მ. შარგოროდსკის აზრით, თანამონაწილეობა შესაძლებელია იმ შემთხვევაშიც, როცა რამდენიმე პირი ერთობლივად სჩადის აღსრულებით მოქმედებას

გაუფრთხილებლობით. მაგალითად, რამდენიმე კაცი ერთმანეთის დახმარებით ყოველგვარი გამაფრთხილებელი ზომების მიუღებლად სახურავიდან ძირს აგდებს რკინის ნაჭერს. რკინა კლავს გამვლელს. ამ შემთხვევაში ისინი პასუხს აგებენ გაუფრთხილებლობითი მკვლელობის ამსრულებლობისათვის.⁷² მ. შარგოროდსკი ერთ საკითხში უთუოდ მართალია, როდესაც რამდენიმე პირი ერთმანეთის დახმარებით წინდახედულების ზომების დაუცველად სახურავიდან აგდებს რაიმე საგანს, რომელიც კლავს კაცს, ბუნებრივია, თვითეული მათგანი გაუფრთხილებლობითი მკვლელობის ამსრულებელი იქნება. მაგრამ ეს კიდევ არ ნიშნავს, რომ ისინი ამ დანაშაულის თანამსრულებლები არიან. თანამსრულებლობა, როგორც თანამონაწილეობის ერთ-ერთი სახე, თავისი ბუნებით განზრახი მოქმედებაა. გაუფრთხილებლობითი თანამსრულებლობა ისევე შეუძლებელია, როგორც გაუფრთხილებლობითი წაქეზება ან დახმარება. „მაგრამ თუ სუბიექტური დამოკიდებულება, - აღნიშნავს მ. შარგოროდსკი, - იმ პირებისა, რომლებმაც ერთობლივად ჩაიდინეს დანაშაული, მოქმედებისა და შედეგისადმი ერთნაირია: განზრახი ან გაუფრთხილებლობითი, მაშინ არ არსებობს რაიმე პრინციპული საფუძველი უარის თქმისა - მათ ჩაიდინეს საერთო დანაშაული”.⁷³

ამრიგად, ერთნაირი სუბიექტური დამოკიდებულება ყველა მოქმედი პირისა მოქმედებისა და შედეგისადმი ყოფილა ის საერთო ნიშანი, რომელიც ახასიათებს თურმე როგორც განზრახ, ისე გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობას. ამით მ. შარგოროდსკის იმის თქმა სურს, რომ თუ განზრახი თანამონაწილეობა გულისხმობს ყველა თანამონაწილის ერთნაირ სუბიექტურ დამოკიდებულებას შედეგისადმი, რატომ არ უნდა ვილაპარაკოთ გაუფრთხილებლობით თანამონაწილეობაზე იქ, სადაც ყველა მონაწილე მოქმედებდა გაუფრთხილებლობით და, მაშასადამე, ყველას შედეგისადმი ერთნაირი სუბიექტური დამოკიდებულება ჰქონდა? გამოდის,

⁷² Шаргородский М. Некоторые вопросы общего учения о соучастии, Москва, 1960, ст. 91.

⁷³ Шаргородский М. Некоторые вопросы общего учения о соучастии, Москва, 1960, ст. 91-92.

რომ რადგან განზრახი თანაამსრულებლობა შესაძლებელია იმდენად, რამდენადაც ყოველ თანაამსრულებელს წარმოდგენილი აქვს ის საერთო შედეგი, რომელსაც სხვა პირებთან ერთად ახორციელებს, ანალოგიურად უნდა გადაწყდეს ეს საკითხი გაუფრთხილებლობის დროსაც, რადგან გაუფრთხილებლობის შემთხვევაშიც რამდენიმე პირი ობიექტურად ახორციელებს ერთ საერთო დანაშაულებრივ შედეგს და სუბიექტურადაც ამ შედეგის მიმართ თვითეულ მათგანს ერთნაირი დამოკიდებულება აქვს.

მართლაც, ყველა მოქმედი პირის ერთნაირი სუბიექტური დამოკიდებულება შედეგისადმი თანაამსრულებლობის (თანამონაწილეობის) ერთ-ერთი არსებითი ნიშანია. მაგრამ თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარე მარტო ამ მომენტით როდი ამოიწურება. არსებითი მნიშვნელობა აქვს აგრეთვე თვითეული მონაწილის მიერ იმის ცოდნას, რომ ამ დანაშაულებრივ შედეგს იგი სხვასთან ერთად ახორციელებს. შეიძლება ითქვას, რომ თანაამსრულებლობის სპეციფიკას ძირითადად სწორედ ეს მომენტი გამოხატავს. თუ რა დიდი მნიშვნელობა აქვს თანაამსრულებლობისათვის თვითეული მონაწილის მიერ იმის ცოდნას, რომ იგი სხვასთან ერთად ისწრაფვის ამ დანაშაულებრივი შედეგისაკენ, ეს ყოველთვის ერთნაირად როდი იგრძნობა. არის შემთხვევები, როცა პრაქტიკულად არაფერს ცვლის იმის დადგენა, იცოდნენ თუ არა სუბიექტებმა, რომ ერთობლივად მოქმედებდნენ. ამას ადგილი აქვს მაშინ, როცა თვითეულმა დამნაშავემ შემადგენლობა მთლიანად განახორციელა, როცა ყოველი მათგანის მოქმედება იყო უშუალო მიზეზი დანაშაულებრივი შედეგისა. როდესაც ორი პირი კლავს ადამიანს ისე, რომ თვითეული მათგანის მიერ მიყენებული ჭრილობა მეორისაგან დამოუკიდებლადაც კი მომაკვდინებელი იყო, ეჭვი არ არის, ორივე პირის მოქმედება დასრულებული მკვლელობის ამსრულებლობას წარმოადგენს იმისდა მიუხედავად, ცნობილი იყო თუ არა მათთვის, რომ ერთპიროვნულად მოქმედებდნენ. რასაკვირველია თუ მათ იცოდნენ, რომ ერთობლივად ისწრაფოდნენ სწორედ ამ დანაშაულებრივი შედეგისაკენ,

ისინი თანაამსრულებლები იქნებიან, ხოლო თუ არ იცოდნენ ამის შესახებ - ერთპიროვნული ამსრულებლები. მაგრამ მთავარი აქ არის ის, რომ ყველა შემთხვევაში ისინი მაინც ამსრულებლებად დარჩებიან.

მაგრამ არ არის აუცილებელი, რომ თანაამსრულებელმა შემადგენლობა მთლიანად შეასრულოს. როგორც ზემოთ გავარკვეეთ, თანაამსრულებლობისათვის შემადგენლობის ნაწილობრივი შესრულებაც კი საკმარისია. ეს იმას ნიშნავს რომ იმ თანაამსრულებლის მოქმედება, რომელმაც შემადგენლობის მხოლოდ ერთი ნაწილი შეასრულა, დანაშაულებრივი შედეგის უშუალო მიზეზი არ არის. ვთქვათ, ერთმა დამნაშავემ მსხვერპლი გააკავა, მეორემ კი დანა ჩასცა გულში და მოკლა. ანდა ორმა დამნაშავემ ერთდროულად ჩასცა დანა მსხვერპლს, მაგრამ აქედან მხოლოდ ერთი ჭრილობა აღმოჩნდა სიკვდილის უშუალო მიზეზი, მეორე დამნაშავის მიერ მიყენებული ჭრილობა კი მომაკვდინებელი არ ყოფილა. აი აქ უკვე გადამწყვეტი მნიშვნელობა ეძლევა იმას, იცოდა თუ არა თვითმკვლელობა მოქმედმა პირმა, რომ ის სხვასთან ერთად ისწრაფვოდა ამ დანაშაულებრივი შედეგისაკენ. თუ ერთმა დამნაშავემ მოკვლის მიზნით ხელები გაუკრა მსხვერპლს, მაგრამ ვიდრე ჯიბიდან დანას ამოიღებდა, მისთვის სრულიად მოულოდნელად და მისგან დამოუკიდებლად ამ შემთხვევით (მსხვერპლის უძრაობით) ისარგებლა მეორე დამნაშავემ, დაასწრო პირველს და მოკლა მსხვერპლი, აქ მკვლელობის თანაამსრულებლობა არ იქნება და ამიტომაც დამნაშავეთა ქმედებები ერთნაირად არ დაკვალიფიცირდება იმისდა მიუხედავად, რომ ორივეს მიზანი ერთი და იგივე შედეგისაკენ იყო მიმართული. იმ პირის მოქმედება, ვინც მსხვერპლს ხელები გაუკავა, დაკვალიფიცირდება მკვლელობის მომზადებად, ხოლო მეორე პირი პასუხს აგებს დამთავრებული მკვლელობის ამსრულებლობისათვის. აქედან ნათლად ჩანს, რომ ზოგჯერ თანაამსრულებლის მოქმედება, თუ მას მეორე თანაამსრულებლობის მოქმედებასთან მთლიანობაში არ განვიხილავთ, თავისთავად აღებული შეიძლება მხოლოდ დანაშაულის მომზადების სტადიას ქმნიდეს.

„თანაამსრულებლობის დროს - აღნიშნავს მ. კოვალიოვი, - ყოველი თანაამსრულებლის მოქმედებისათვის დამახასიათებელია არა მარტო განზრახვა, არამედ იმის ცოდნაც, რომ დანაშაულს ის სჩადის სხვა (თუნდაც ერთ) ამსრულებლებთან ერთად. ამის ცოდნის გარეშე დანაშაულის ყოველი მონაწილე პირი მოქმედებს დამოუკიდებლად და პასუხს აგებს პირადად ჩადენილის ფარგლებში. თუ ან-მა და ბან-მა ცალ-ცალკე მიაყენეს ვან-ს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანება, რაც ერთობლიობაში ჯანმრთელობის მძიმე დაზიანებას იძლევა, თვითეულმა მათგანმა პასუხი უნდა აგოს ჯანმრთელობის მსუბუქი დაზიანების მიყენებისათვის, რამდენადაც სწორედ დაზიანების ეს სახე იყო მოცემული მათი განზრახვით”.⁷⁴

ნათქვამიდან აშკარად ჩანს, თუ რა გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს თანაამსრულებლობის მიერ იმის ცოდნას, რომ ის დანაშაულს სჩადის სხვა ამსრულებელთან ერთად. მაგრამ თანაამსრულებელთა მიერ იმის ცოდნა, რომ მოქმედებენ ერთობლივად, არ ნიშნავს აუცილებლად წინასწარ შეთანხმებას მათ შორის. თანაამსრულებლები ზოგჯერ შეიძლება წინასწარი შეთანხმებით მოქმედებდნენ, ზოგჯერ კი შეთანხმების გარეშე. ამ უკანასკნელ შემთხვევაში სავსებით საკმარისია, თუ მათ იციან. რომ ერთობლივად ახორციელებენ სისხლის სამართლის კოდექსით გათვალისწინებულ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას (უმართლობას), ე.ი. ერთიდა იმავე უმართლობას. ეს მომენტი მოიცავს თანაამსრულებლობის ყველა შემთხვევას მიუხედავად იმისა, ჰქონდა თუ არა ადგილი წინასწარ შეთანხმებას. თანაამსრულებლობას ადგილი არ ექნება მაშინ, როცა ორი პირი განზრახ მოქმედებს, მაგრამ მხოლოდ ერთმა იცის, რომ დანაშაულს სჩადის სხვა ამსრულებელთან ერთად, ხოლო მეორემ ეს არ იცის. აქ ორივე პირი დამოუკიდებლად აგებს პასუხს. თვითეული მათგანი დანაშაულის ერთპიროვნული ამსრულებელი იქნება.

ამრიგად, ზემოთქმული მოწმობს, რომ თანაამსრულებლობის არსებითი ნიშანია არა მარტო შედეგისადმი ყველა თანაამსრულებლის

⁷⁴ Ковалев М, Соучастие в преступление, Москва, 1960, ст. 245.

ერთნაირი ფსიქიკური დამოკიდებულება, არამედ აუცილებელია თვითეული პირის მიერ იმის ცოდნაც, რომ ის სისხლის სამართლის კანონში აღწერილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას (უმართლობას) სჩადის სხვა ამსრულებელთან ერთად. ეს მეორე მომენტი რომ არა, ყველა შემთხვევაში ერთპიროვნულ ამსრულებლობასთან გვექნება საქმე. ამის შემდეგ, ცხადია რაიმე ეჭვს არ უნდა იწვევდეს ის აზრი, რომ გაუფრთხილებლობით თანაამსრულებლობაზე საერთოდ არ შეიძლება ლაპარაკი. გაუფრთხილებლობის დროს ხომ შეუძლებელია წინასწარ იმის ცოდნა, რომ პირი სისხლის სამართლის კანონში აღწერილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედებას (უმართლობას) სჩადის სხვასთან ერთად, რომ მათი ქმედება მიმართულია სწორედ განსაზღვრული შედეგისაკენ.

გაუფრთხილებლობითი თანაამსრულებლობის საილუსტრაციოდ მ. შარგოროდსკის ასეთი მაგალითი მოჰყავს: ან-ს მაგიდაზე დარჩა დატენილი რევოლვერი. ვან-მა არ შეამოწმა, იყო თუ არა შიგ ტყვია, გამოჰკრა სასხლეტს და მოკლა სან-ი. ორივე თანაბრალეული პასუხს აგებს გაუფრთხილებლობითი მკვლელობისათვის.⁷⁵ ეს კვალიფიკაცია არ შეიძლება სწორად ჩაითვალოს. ეჭვი არ არის, იმ პირის მოქმედება, რომელმაც რევოლვერი უყურადღებოდ დატოვა მაგიდაზე, იყო ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა მეორე პირის მიერ ჩადენილი გაუფრთხილებლობითი სიცოცხლის მოსპობისა, მაგრამ თავისთავად იარაღის უყურადღებოდ დატოვება გაუფრთხილებლობით სიცოცხლის მოსპობად მაინც ვერ ჩაითვლება. ამიტომ ეს შემთხვევა თანაამსრულებლობად კი არა, ერთპიროვნულ ამსრულებლობად უნდა დაკვალიფიცირდეს. ეს რომ ასეა, ამას ისიც ადასტურებს, რომ საქართველოს სსკ კოდექსში საგანგებო შემადგენლობაც კია შექმნილი, რომლითაც ისჯება ცეცხლსასროლი იარაღის დაუდევრად შენახვა. სახელდობრ, კოდექსის 238-ე მუხლში ნათქვამია: „ცეცხლსასროლი იარაღის (მათ შორის გლუვკულიანი სანადირო თოფის) დაუდევრად შენახვა, რითაც შექმნილი

⁷⁵ Шаргородский М. Некоторые вопросы общего учения о соучастии, Москва, 1960, ст. 91.

იყო პირობა მისი სხვა პირის მიერ გამოყენებისათვის, რამაც გამოიწვია ადამიანის სიცოცხლის მოსპობა ან სხვა მძიმე შედეგი”... ეს მუხლი ცხადია, გამოიყენება მაშინაც, როცა ერთი პირის მიერ დაუდევრად შენახულ იარაღს გამოიყენებს მეორე პირი და ჩაიდენს სიცოცხლის მოსპობას გაუფრთხილებლობით. ეჭვი არ არის, ეს მოქმედება კანონმდებელმა ცალკე შემადგენლობად იმიტომ გამოჰყო, რომ წინააღმდეგ შემთხვევაში იგი დაუსჯელი დარჩებოდა.

როგორც ვხედავთ, გაუფრთხილებლობითი თანაამსრულებლობის კონსტრუქცია თეორიულად სრულიად დაუსაბუთებელია. ეს გარემოება კიდევ ერთხელ ადასტურებს იმ ფაქტს, რომ თანაამსრულებლობა თავისი ბუნებით განზრახი მოქმედებაა. ამიტომ თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარე მხოლოდ განზრახვის ფარგლებში უნდა ვიკვლიოთ.

ზემოთ აღნიშული იყო, რომ თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარისათვის დამახასიათებელია ისეთი მომენტები, როგორცაა: 1. შედეგისადმი ფსიქიკური დამოკიდებულება და 2. თანაამსრულებლის მხრიდან იმის ცოდნა, რომ ის სხვა თანაამსრულებელთან ერთად ახორციელებს კონკრეტულ სისხლის სამართლებრივ უსამართლობას.⁷⁶ მაგრამ მთელი პრობლემა მარტო ამ მომენტით როდი ამოიწურება. თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარის შიგნით სხვა მნიშვნელოვანი საკითხებიც წამოიჭრება, რომელთა გულდასმითი ანალიზის გარეშე საკითხის გამოკვლევა სრულყოფილი ვერ იქნება. რადგან თანაამსრულებლობა განზრახი მოქმედებაა, რაც გულისხმობს თვითეული თანაამსრულებლის განზრახ ფსიქიკურ დამოკიდებულებას შედეგისადმი, საჭიროა იმის გარკვევა, თუ როგორი უნდა იყოს ეს განზრახვა. სახელდობრ, შესაძლებელია თუ არა თანაამსრულებლობა ე.წ. ევენტუალური განზრახვით? აქ უნდა განვიხილოთ ორი შესაძლებელი ვარიანტი: 1. ყველა მონაწილე მოქმედებს ევენტუალური განზრახვით და 2. ერთი პირი პირდაპირი განზრახვით მოქმედებს, მეორე ევენტუალური განზრახვით.

⁷⁶ ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი, 2008, გვ., 185.

ევენტუალურ განზრახვას ადგილი აქვს მაშინ, როცა სუბიექტს გაცნობიერებული აქვს თავისი ქმედების მართლწინააღმდეგობა, ითვალისწინებს მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობა და არ სურს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებს ან გულგრილად ეკიდება მის დადგომას. განსხვავება პირდაპირ და არაპირდაპირ (ევენტუალური) განზრახვას შორის, როგორც ცნობილია, მხოლოდ წერილობით მხარეშია. თუ პირდაპირი განზრახვის დროს სუბიექტი ითვალისწინებს და სურს კიდევ შედეგის დადგომა ანდა ითვალისწინებდა შედეგის განხორციელების გარდაუვალობას, არაპირდაპირი ევენტუალური განზრახვის შემთხვევაში იგი მართალია ითვალისწინებდა შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ არ სურდა ეს შედეგი, მაგრამ შეგნებულად უშვებდა ან გულგრილად ეკიდებოდა მის დადგომას. ამიტომ პირდაპირი განზრახვა იმიტომ არის პირდაპირი, რომ სუბიექტის მიზანი მიმართულია მოცემული შედეგისაკენ. ევენტუალური ანუ არაპირდაპირი განზრახვის დროს კი სუბიექტის მიზანი არ არის მიმართული შედეგისაკენ, რომელიც მას ბრალად ერაცხება. ამ შემთხვევაში სუბიექტის მიზანი შეიძლება, თავის მხრივ, მიმართული იყოს სასარგებლო, ან, ყოველ შემთხვევაში, სოციალური თვალსაზრისით ინდეფერენტული შედეგისაკენ. ისიც შეიძლება მოხდეს, რომ ადამიანს მიზნად ჰქონდეს დასახული რაიმე მართლსაწინააღმდეგო შედეგის გამოწვევა, მაგრამ მის მოქმედებას არაპირდაპირ მოჰყვეს კიდევ სხვა მართლსაწინააღმდეგო შედეგიც. „არაპირდაპირი განზრახვით დანაშაულის ჩადენას, - ამბობს ა. პონტოკოვსკი, - ადგილი აქვს იმ შემთხვევაში, როცა პირი ისახავს რაიმე დანაშაულებრივ მიზანს, ან კიდევ, მოქმედებს რა თავისთავად არადანაშაულებრივი ზრახვით, ამავე დროს შეგნებულად უშვებს მოცემული დანაშაულებრივი შედეგის დადგომის შესაძლებლობას”.⁷⁷

ზემოთქმული მოწმობს, რომ განზრახვა ცხოვრებაში შეიძლება შეგხვდეს როგორც წმინდა, ისე შერეული სახითაც. წმინდა სახის

⁷⁷ Курс советского уголовного права, Москва, 1970, ст. 292.

განზრახვას ადგილი აქვს მაშინ, როცა მართლსაწინააღმდეგო შედეგი გამოწვეულია ან პირდაპირი ან არაპირდაპირი განზრახვით. მაგრამ თუ სუბიექტის მოქმედებას ორი ან მეტი შედეგი მოჰყვა - ერთი პირდაპირი, მეორე არაპირდაპირი, საქმე გვექნება შერეულ განზრახვასთან.

თანაამსრულებლობა ეჭვს არ იწვევს მაშინ, როცა რამდენიმე პირი შედეგისადმი პირდაპირი განზრახვით მოქმედებდა. რაც შეეხება ისეთ შემთხვევას, როცა ყველა სუბიექტი შედეგის მიმართ ევენტუალური განზრახვით მოქმედებდა, ეს საკითხი უფრო დაწვრილებით ანალიზს მოითხოვს. უპირველეს ყოვლისა, გასარკვევია, გვაქვს თუ არა აქ თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარის ორი ძირითადი ელემენტი, რომლებზეც ზემოთ იყო ლაპარაკი. პირველი ელემენტი შეეხებოდა შედეგისადმი ფსიქიკურ დამოკიდებულებას. ამ საკითხის განხილვისას ჩვენ იმ დასკვნამდე მივედით, რომ თანაამსრულებლებს შედეგისადმი ერთნაირი ფსიქიკური დამოკიდებულება უნდა ჰქონდეთ. კერძოდ, ისინი შედეგისადმი განზრახ უნდა მოქმედებდნენ. უნდა ვიგულისხმოთ, რომ განზრახი ფსიქიკური დამოკიდებულება თავისთავად არაპირდაპირ, ევენტუალურ განზრახვასაც მოიცავს. ამავე დროს ევენტუალური განზრახვის დროს ადამიანი არა მარტო ითვალისწინებს იმ მოსალოდნელ შედეგებს, რაც მის მოქმედებას შეიძლება მოჰყვეს, არამედ ისიც იცის, რომ იგი ამ შედეგების დადგომის შესაძლებლობას უშვებს სხვა პირთან ერთად. მაშასადამე, გვაქვს თანაამსრულებლობის სუბიექტური მხარის მეორე ძირითადი ელემენტიც - სხვასთან ერთად მოქმედების ცოდნა. ერთი შეხედვით, ევენტუალური განზრახვით თანაამსრულებლობას წინ აღარაფერი ეღობება. მაგრამ თუ საკითხს უფრო ღმრად ჩავუკვირდებით დავინახავთ, რომ ის არც ისე იოლი გადასაწყვეტია. უპირველეს ყოვლისა, უნდა გაირკვეს, საკმარისია თუ არა ევენტუალური განზრახვით თანაამსრულებლობის დასაბუთებისათვის ადამიანის მიერ იმის გათვალისწინება, რომ იგი სხვასთან ერთად უშვებს განსაზღვრული მართლსაწინააღმდეგო შედეგის დადგომის შესაძლებლობას. ვთქვათ, ერთი

სუბიექტის უშუალო მოქმედებამ მსხვერპლს ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება მიაყენა, ხოლო მეორე პირის ნასროლი ტყვია მომაკვდინებელი აღმოჩნდა. შეიძლება თუ არა მსხვერპლის სიკვდილი, ე.ი. შედეგი, რომელიც ერთი დამნაშავის მოქმედებამ უშუალოდ გამოიწვია, შეურაცხოს იმ პირსაც, ვისმა მოქმედებამაც უშუალოდ მხოლოდ ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება გამოიწვია, თუ ამ უკანასკნელს თავიდანვე გათვალისწინებული ჰქონდა, რომ იგი სხვასთან ერთად უშვებდა მსხვერპლის სიკვდილის შესაძლებლობას? აქ რომ ორივე პირს პირდაპირი განზრახვით ემოქმედნა, ეჭვი არ არის, თანამსრულებლობასთან გვექნება საქმე, მიუხედავად იმისა, რომ მათ ვიზუალურად არაერთმნიშვნელოვანი მოქმედებები ჩაიდინეს. ერთი პირის მიერ თავისთავად ჯანმრთელობის ნაკლებად მძიმე დაზიანება მკვლელობის ამსრულებლობად იქცეოდა. ამის მიზეზი კი, უპირველეს ყოვლისა, სუბიექტურ სფეროში ძევს. ორივე პირს ერთი საერთო მიზანი ჰქონდა, მათი მოქმედებები ერთი საერთო მიზანის - ადამიანის სიცოცხლის მოსპობისაკენ იყო მიმართული. სწორედ ეს მიზანი არის ის გამაერთიანებელი ნიშანი, რომელიც რამდენიმე პირის კაუზალურად არათანაბარი მნიშვნელობის მქონე მოქმედებებს ერთ მთლიან დანაშაულებრივ აქტად აქცევს და თანამსრულებლები ერთ უმართლობას (სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილ მართლსაწინააღმდეგო ქმედება) ქმედების ერთსა და იმავე შემადგენლობას ახორციელებენ.

მაგრამ გვაქვს თუ არა ასეთივე გამაერთიანებელი ნიშანი ევენტუალური განზრახვის დროს? რა თქმა უნდა არა. ევენტუალური განზრახვის დროს სუბიექტის მიზანი სულ სხვა შედეგისაკენ არის მიმართული. მართალია, ზემოთ მოყვანილ მაგალითში თვითეული მათგანი კი ითვალისწინებდა, რომ იგი სხვასთან ერთად უშვებს შედეგის დადგომის შესაძლებლობას, მაგრამ ეს მომენტი არ არის საკმარისი თანამსრულებლობისათვის, ვინაიდან არც ერთ მათგანს არა აქვს დაზუსტებული, თუ მათ მოქმედებას კონკრეტულად რა შედეგი მოჰყვება.

შიძლება მათ მოქმედებას მოჰყვეს სიკვდილი, ჯანმრთელობის სხვადასხვა ხარისხის დაზიანება ან საერთოდ არავითარი ზიანი არ მოჰყვეს. რამდენიმე პირის „ერთობლივ მოქმედებად, - ამბობს ვ. სოლნარჟი, - უნდა მივიჩნიოთ ისეთი მოქმედება, რომელსაც თანაამსრულებელთა განზრახვის თანახმად, მივყავართ ერთსა და იმავე შემადგენლობისაკენ და აქვს დანაშაულის ერთი და იმავე შემადგენლობის ნიშნები“.⁷⁸ რაკი წინასწარ არცერთმა არ იცის კონკრეტულად რა შედეგი დადგება, ამიტომ თვითეული პირის მოქმედება დამოუკიდებლად უნდა შეფასდეს და ყოველი მათგანის უმართლობას რეალურად განხორციელებული შედეგი უნდა განსაზღვრავდეს. ამის გამო ორივე პირის მოქმედებით გამოწვეული შედეგების ერთ მთლიან დანაშაულებრივ აქტად შეკავშირება არ ხერხდება იმიტომ, რომ პირდაპირი განზრახვისაგან განსხვავებით, აქ არა გვაქვს ის გამაერთიანებელი ნიშანი, რომელიც რამდენი პირის კაუზალიურად არათანაბარი მნიშვნელობის, ზოგჯერ კი თანაბარი მნიშვნელობის) მოქმედებებს ერთ მთლიანად შეკრავს და ერთ საერთო უმართლობად წარმოგვიდგენს. ევენტუალური განზრახვის დროს ორი პირის მოქმედებები ერთმანეთისგან ისეთივე გათიშული და დაცალკევებულია, როგორც გაუფრთხილებლობის დროს. ამ მოქმედებების კავშირი ერთმანეთთან მხოლოდ გარეგანი, წმინდა კაუზალური (დროისა და სივრცის თვალსაზრისით) ხასიათისაა. მათ აკლიათ ის შინაგანი დამაკავშირებელი რგოლი, რომლის გარეშე შეუძლებელია წარმოვიდგინოთ თანაამსრულებლობა. ამიტომ ვინც გაუფრთხილებლობით თანაამსრულებლობას უარყოფს, მან უარი უნდა თქვას აგრეთვე ევენტუალური განზრახვით თანაამსრულებლობაზეც. ევენტუალური განზრახვით თანაამსრულებლობა თეორიულად ისევე დაუსაბუთებელია, როგორც გაუფრთხილებლობითი თანაამსრულებლობა და, საბოლოო ანგარიშით, მასაც ობიექტურ შერაცხვამდე მივყავართ. ევენტუალური განზრახვით მოქმედმა პირმა ყოველთვის იმ შედეგისათვის უნდა აგოს

⁷⁸ Солнарж В., Соучастие по уголовному праву Чехословацкой Социалистической Республики, Москва, 1962, ст 107.

პასუხი, რაც უშუალოდ მისი მოქმედებით იყო გამოწვეული. ასეთი პირი ყოველთვის ერთპიროვნული ამსრულებელია.

შეიძლება ისეც მოხდეს რომ ერთობლივად მოქმედი ორი სუბიექტიდან ერთი პირდაპირი განზრახვით მოქმედებდა, მეორე კი - არაპირდაპირი განზრახვით. იბადება კითხვა: იქნებიათ თუ არა დანაშაულის თანაამსრულებლები? ცხადია, აქ თანაამსრულებლობაზე ლაპარაკიც არ შეიძლება. ორივე სუბიექტის მოქმედებებს ამ შემთხვევაშიც არაფერი არ აერთიანებს. ორივე სუბიექტი სხვადასხვა მიზნით მოქმედებს. ამიტომ თვითთელი მათგანი დამოუკიდებლად აგებს პასუხს. ვთქვათ, ერთი მკვლელობის მიზნით მოქმედებდა, მეორეს კი გათვალისწინებული ჰქონდა ამ შედეგის დადგომის შესაძლებლობა. იმ შემთხვევაში, თუ მსხვერპლი სიკვდილს გადაურჩა, ერთი პირი პასუხს აგებს მკვლელობის მცდელობისათვის, მეორე ჯანმრთელობის დაზიანებისათვის ან შეიძლება სულაც არ აგოს პასუხი.

შედარებით იოლი გადასაწყვეტია თანაამსრულებლობის საკითხი შერეული განზრახვის დროს. შერეულ განზრახვას ადგილი აქვს მაშინ, როცა ერთ მართლსაწინააღმდეგო შედეგს, რომლის მიმართ დამნაშავე პირდაპირი განზრახვით მოქმედებს, თან ერთვის მეორე შედეგი ევენტუალური განზრახვით. ამიტომ თუ თანაამსრულებელთა მოქმედებას თან ერთვის სხვა შედეგი ევენტუალური განზრახვით, ამ შედეგისათვის ისინი პასუხს აგებენ არა როგორც თანაამსრულებლები, არამედ როგორც ერთპიროვნული ამსრულებლები. ამ დებულების განსამტკიცებლად ო. გამყრელიძეს მოჰყავს მაგალითი, „ერთი საცხოვრებელი სახლის თანამესაკუთრენი დაზღვევის თანხის მიღების მიზნით დაწვავენ სახლს, რის შედეგადაც დაიწვება სახლის ერთ-ერთი მცხოვრები, რომლის სიკვდილს დამნაშავეები ევენტუალურად უშვებენ, ისინი პასუხს აგებენ სახლის დაწვის თანაამსრულებლობისა და მკვლელობის ერთპიროვნული

ამსრულებლობისათვის”.⁷⁹ მოყვანილ მაგალითს სხვაგვარად წყვეტს თ. წერეთელი, რომელიც ასკვნის, რომ „ცეცხლის წამკიდებელნი მოქმედებენ ევენტუალური განზრახვით და განიხილებიან როგორც მკვლელობის თანაამსრულებლები”.⁸⁰ ჩვენი აზრით, მოცემულ მაგალითში ყოველი პირი მოქმედებენ პირდაპირი განზრახვით. მ. ტურავას ამ საკითხთან დაკავშირებით მოჰყავს მაგალითი „ან-მა ააფეთქა თავისი სუპერმარკეტი სადაზღვევო კომპანიისაგან თანხის მიღების მიზნით. მაღაზიის ზედა სართულზე ცხოვრობს ლას-ი. ან-ს არ სურდა ლას-ის სიკვდილი, რადგან მისი ახლობელი იყო, მაგრამ ანგარების მოტივით მან ჩაიდინა ეს ქმედება. ამასთან ან-ი დარწმუნებული იყო შედეგის დადგომის გარდაუვალობაში. ამ შემთხვევაში, მიუხედავად იმისა, რომ ან-ს არ სურდა ლას-ის სიკვდილი, მაინც იგი მოქმედებდა პირდაპირი განზრახვით, ვინაიდან შეგნებული ჰქონდა შედეგის დადგომის გარდაუვალობა”.⁸¹

ჩვენი აზრით თ. წერეთელს და ო. გამყრელიძეს დასახელებული მაგალითები უნდა გადაეწყვიტათ მ. ტურავას მსგავსად.

საბოლოოდ ჩვენ იმ დასკვნამდე მივედით, რომ თანაამსრულებლები მხოლოდ პირდაპირი განზრახვით უნდა მოქმედებდნენ, მხოლოდ პირდაპირი განზრახვის დროს ექმნებათ მათ საერთო მიზანი, რომელიც რამდენიმე პირის მოქმედებებს ერთ მთლიან უმართლობად აქცევს. სწორედ ამ საერთო წყალობით არის, რომ თანაამსრულებლები ერთ უმართლობას ახორციელებენ.

დასკვნა

⁷⁹ ო. გამყრელიძე, დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობა და თანაამსრულებლობა, თბილისი, 1974, გვ., 147.

⁸⁰ თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965, გვ. 142.

⁸¹ მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, თბილისი, 2008, გვ. 130

ჩვენს მიერ დამუშავებული თემიდან „ამსრულებლობა, შუალობითი ამსრულებლობა და თანაამსრულებლობა“-ზე დასკვნის სახით უნდა ჩამოვაცალიბოთ შემდეგი:

კანონი პასუხისმგებლობას აწესებს არა მარტო ქმედების ჩამდენისათვის, არამედ შუალობითი ამსრულებლობისა და თანაამსრულებლობისათვის ე.ი. იმ პირებისათვის, რომლებიც ამსრულებლის მეშვეობით ან მასთან ერთად ასრულებენ სისხლის სამართლის კოდექსის კერძო ნაწილის მუხლში ან მუხლის ნაწილში აღწერილ ქმედებას.

იმისათვის, რომ ქმედება თანაამსრულებლობად დაკვალიფიცირდეს, ის უნდა შეიცავდეს შემდეგ ნიშნებს: 1) ორი ან მეტი პირის განზრახვა ერთობლივად უნდა იყოს მიმართული სისხლის სამართლის კოდექსში აღწერილი ქმედების შესრულებისაკენ; 2) აუცილებლად უნდა შეასრულონ ის შემადგენლობა, რომელიც მხოლოდ პირდაპირი განზრახვითაა შესაძლებელი.

თანაამსრულებლობისათვის მნიშვნელობა არა აქვს იმას, რომ თანაასრულებლებს ერთი და იგივე მიზანი გააჩნიათ თუ არა. მაგალითად, ქურდობის დროს ერთი ამსრულებლის მიზანი შეიძლება იყოს, მოძრავი ნივთის მართლსაწინააღმდეგო მისაკუთრება, მეორის - შურისძიება, მესამის - ვინმესთვის მატერიალური დახმარება, მეოთხისთვის - დაზარალებულისათვის ქონებრივი მდგომარეობის გაუარესება და ა.შ.

ყველა თანამონაწილის მოქმედება მიზეზობრივ და ბრალეულ კავშირშია შედეგთან.

მიზეზობრივი კავშირი თანაამსრულებელთა მოქმედებას მართლსაწინააღმდეგო შედეგს შორის იმაში გამოიხატება, რომ თანაამსრულებელთა მოქმედება არის ამ შედეგის აუცილებელი პირობა.

არ არის აუცილებელი, რომ თანაამსრულებლებმა წინასწარ პირი შეკრან დანაშაულის ჩასადენად, საჭიროა მხოლოდ თანაამსრულებლებმა იცოდნენ სხვა თანაამსრულებელთა მოქმედების შესახებ. დამხმარე პასუხს

აგებს იმ შემთხვევაშიც, როდესაც, მაგალითად მან იცის, რომ ვიღაც სხვას გადაწყვეტილი აქვს კაცის მოკვლა, და ისე დაუკავა დაზარალებულს ხელები, რომ ამ უკანასკნელმა არც კი იცის, თუ ვინ დაეხმარა მას.

არ არის აუცილებელი, აგრეთვე, რომ ყველა თანაამსრულებელმა იცოდეს ერთმანეთის ვინაობა. საკმარისია, თუ თითოეულმა მათგანმა იცის, რომ იგი მონაწილეობს განსაზღვრული კონკრეტული დანაშაულის ჩადენაში.

თანაამსრულებლობის ინსტიტუტის განხილვა მეტად რთულია იმ ფონზე, რა წყაროებზეც ხელი მიგვიწვდება. თანაამსრულებლობა ჯგუფური სახით გვევლინება დანაშაულში. თანაამსრულებლობით ჩადენილი დანაშაული უფრო გაძლიერებული უმართლობაა ვინაიდან მათი კვალიფიკაცია ჯგუფური დანაშაულით ხდება.

დანაშაულში რამდენიმე პირის ერთდროულად მონაწილეობა აადვილებს მისი ჩადენის ობიექტურ შესაძლებლობას და იზრდება უმართლობის ხარისხი, რაც შესაბამისად ზრდის ბრალის ანუ შერაცხვის ხარისხს. დაბრკოლება, რომლის გადალახვაც შეუძლებელია ერთპიროვნულად, სრულიად ადვილია თანაამსრულებლობისათვის. თანაამსრულებლობა იმით განსხვავდება თანამონაწილეობისაგან, რომ მისი კვალიფიკაციისას არ გამოიყენება ზოგადი ნაწილის ნორმა, ე.ი. არ გამოიყენება ის მუხლი, რომელიც აწესრიგებს დანაშაულში თანამონაწილეობის საკითხებს. თანაამსრულებლობა ორგანიზებულ ხასიათს ატარებს და იმატებს უმართლობის ხარისხი.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსი, მიღებული 1999 წლის 22 ივლისს;
2. უცხო სიტყვათა ლექსიკონი, თბილისი, 1973 წელი;
3. საქართველოს სსრ სისხლის სამართლის კოდექსის კომენტარები, თბილისი, 1976 წელი;
4. ლ. კობიაშვილი, თანამონაწილეობის აქტესორული თეორიის შესახებ, თბილისი, 1968 წელი;
5. Ковалев М, Соучастие в преступлении, Москва, 1960 год;
6. თ. წერეთელი, თანამონაწილეობა დანაშაულში, თბილისი, 1965 წელი;
7. თ. წერეთელი, გ. ტყეშელიაძე, მოძღვრება დანაშაულზე, თბილისი, 1969 წ.
8. თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი მე-2, თბილისი, გამომცემლობა მერიდიანი, 2007 წ.
9. Серебrenникова А.В. Уголовное право ФРГ, Москва, 2009 г.
10. Есаков Г.А. Крылоа Н.Е. Уголовное право зарубежных стран, Москва, 2008 г.
11. ლ. სურგულაძე, სისხლის სამართალი (დანაშაული), თბილისი, 1997 წ.
12. თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი მე-4, „მერიდიანი“, თბილისი, 2010 წ.
13. მ. ტურავა, სისხლის სამართალი, ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა, მე-7 გამოცემა, თბილისი, 2008 წ.
14. Комментарий к Уголовному Кодексу Российской Федерации, Москва, 2000.
15. თ. წერეთელი, სისხლის სამართლის პრობლემები, ტომი I, თბილისი, 2007 წ.

16. გამყრელიძე ო., დანაშაულის შუალობითი ამსრულებლობა და თანამსრულებლობა, თბ., 1974 წ.
17. ო. გამყრელიძე, სისხლის სამართლის პრობლემები, მე-3 ტომი, თბილისი, 2013 წ.
18. Чхиквадзе В.М. Военно-уголовное право. М. 1964 г.
19. მ. ტურავა. სისხლის სამართალი. ზოგადი ნაწილის მიმოხილვა. თანდართული ტესტების ნიმუშებითა და კაზუსის ამოხსნის მეთოდის გამოყენებით. (მეცხრე გამოცემა) თბ., 2013 წ.
20. ო. გამყრელიძე, საქართველოს სისხლის სამართლის კოდექსის განმარტება, თბილისი, 2008 წ.